

FS

3857

09

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

Գրքի համարը
Համարը

Համարը

Համարը

Համարը

FS 3857
09

Համարը

სწავლა და დარიგება

სიფრთხილით დასვისა ივს ვაჟთასა,
ქმნილი სამნაწილ კარაბადინად.

პირველი

შესაყართა სნეულებათა ივს
და უმეტესად ჭირისა,

მეორე

მოძრუნებისა ივს მდინარიდგან
გამოტანილით და მომშოთქლად
სავორნებელთა ვაჟთა,

მესამე.

შხამიანთა, ანუ ცოფიანთა
ცხოველთაგან ნაკბენთა ივს.

615.89 (47.922)

საქართველოს
საბავშვო ბიბლიოთეკა

მ ე კ ლ ე

ღარიგება ერისა.

უითარ იგი ჟერ არს ღაცუა და განრი-
ნება თაჟისა თჳსისა შესაყართა სნეულე-
ბათაგან, და უმეტეს ჭირისა.

F 273
3

К Р А Т К О Е

Н А С Т А В Л Е Н И Е Н А Р О Д У .

Какъ должно Предохраняшь себя ошь
прилипчивыхъ бользней наиболее
ошь чумы .

ახ. თ. 200გ. (20x10), [გ. ა. ხ.]

მ ლ კ ლ ე კ ა რ ა ბ ა დ ი ნ ი დასწიგებისა თჳს ერისა.

ჴითარ იგი ჯერ არს დასუა და განრი-
ნებად თაჳისა თჳსისა შესაყართა სნეულე-
ბათაგან, და უმეტეს ჴირისა.

გ ა მ ლ ც ე მ უ ლ ი .

ექიმის პეტრე კლაპიტანოვისაგან,
და დაბეჭდილია წარსაგებელითაჲე მისითა,
რომელმან 400 წიგნი გარდასდჳა ყუჳასოდ
დასაწიგებლად.

დაიბეჭდა მოსკოვის სინოდის სტამბასა

წინა 1 8 2 6 წელსა:

შინაჲს არს ყოფნა საჭირო,
ყოთარ და სდგ რა ვახმაროთ.

* * *

ზანდუკი, ანუ საძიებელი.

ღარიგება ერისა, თუ ვითარ ღავიწვათ
თავი თვისი შესაყართა სნეულებათაგან, და
უმეტეს ჭირისა.

ჩინა სიტყუარბა

- თავი ა. შესუალი.
- თავი ბ. სიმხნისა თვს და უშიშროებისა
სულისა, რომელიცა შერაცხილა
არს უბრველეს სასარგებლოდ.
- თავი გ. განსაუდელისათვს, რომელიც შე-
უდგების შესებასა.
- თავი დ. განსაუდელისათვს, რომელიც შე-
უდგების წნეობითთა ჩუქსულებ-
ათა.
- თავი ე. განსაუდელისა თვს, რომელიც
შეუდგების ვაჭრობასა ნივითთასა.
- თავი ვ. განსაუდელისათვს, რომელიც შე-
უდგების ვიწროდ დგომასა.

- თავი ზ. განსაცდელისა თჳს , რომელიც
 შეუდგების უწმინდყოფისა სახ-
 ლისასა, და ყუფაქიზობასა ვაყოთასა.
- თავი ლ. ჭაერისა თჳს და მის მიერისა სავ-
 რგებლობისა .
- თავი თ. განწმენდისათჳს წამხდრისა ჭა-
 ერისა .
- თავი ი. განწმენდისათჳს ჭაერისა შეწო-
 ბათა შინა .
- თავი ია. აღრჩევისა თჳს საცხოვრებელად
 ვარგისა ადგილისა უამსა ჭი-
 რისასა .
- თავი იბ. სიყრთხილისა თჳს ხმარებასა
 შინა სანოვაგეთასა .
- თავი იგ. განსაცდელისათჳს , რომელიც
 შეუდგების უსომოდ ხმარებასა
 მაგარითა სასმელთასა, და სარგე-
 ბლობისათჳს ზომიერად ხმარე-
 ბისა მათისა .

- თავი იდ . სიფრთხილისა ივს მოკუდებუ-
 ლთია სსმელთიასა .
- თავი იე . სმარებისა ივს კარვისა წყლო-
 სა, და მარგებლობისა ივს მი-
 სისა .
- თავი ივ . ყოველთია ბუნებითია საჭირო-
 თია ყვიობელთია ვნებათია ივს .
- თავი იზ . მღვპარებისა ივს და ძილისა .
- თავი იბ^ს . ყქმობისა ივს და მოძრეობისა .
- თავი ით . მწყხარებისა ივს და სიხარუ-
 ლისა, რომელნიც არიან ვნებანი
 სულთისანი .
- თავი კ : დიდად საჭიროებისა და სარ-
 გებლობისა ივს, რათამცა მს-
 წრათელ გამოყრცხადებდეთ მთავ-
 რობასა თდესცა ვინმე აუად-
 გახდეს, ანუ ყვერად მოკუდეს,
 და ყმეცეს ყამსა ჭირისასა .
- თავი კა . საჭიროებისა ივს სნეულთია, და

მომკლელთა მათთა , და სიფრ-
 თხილისა თჳს მათისა .

თავი კზ . შიშისა თჳს ყაქიმოდ ხმარე-
 ბასა შინა წამალთისა .

თავი კვ . შიშისა თჳს წამლისა, და რჩე-
 უის მიღებისა ყსწავლელთა ექი-
 მთაჳან .

თავი კდ . განყოფილებისა თჳს ნიჳითასა
 სახელდობ, რომელთა შორის
 იფარვის ხანგრძლივ ჭირი, და
 რომელთა შორის მოკლეს უამს .

თავი კე . განწმენდისა თჳს ნიჳითასა ჭი-
 რისაჳან, ანუ სხჳათა შესაყა-
 რთა სნეულებათა .

თავი კვ . შესაუებისა თჳს ყოველთა რი-
 ვთა საყრჩოლებელთა წამალ-
 თა , რომელნიც განსწმენდენ
 სახლთა და ნიჳითა მყრალისა და
 მუენებელის სუნისაჳან, და მო-

სცემენ საამოსა და კარგსა სუნ-
 ნელებასა, რომელნიც იხმარე-
 ბიან ყოველ დროს.

თავი კზ. ქმნაუებისა თვს ყოველითა სა-
 ყრჩოღებელითა წამალითა, რომ-
 მელნიც განსწმენდენ როგორც
 საიჭყსლითა, ეგრეთვე ჭირიანთა
 სახლითა და ნიჟითა.

თავი კს. ქმნაუებისა თვს ყოველითა რი-
 ვითა წამალითა, რომელნიც იხ-
 მარებიან უმეტესის სიფრთხი-
 ლისა თვს, ვარედამ წასსმე-
 ლად, უამსა ჭირისასა.

თავი კთ. ქმნაუებისა თვს წამალითა, ყუბ-
 შობისა, ოფლითა და სიყხი-
 სა თვს.

თავი ლ. ვაკეთებისა თვს ყაუისა ძირით-
 ვან და თესლითა მცენარეთასა.

თავი ლა . განწმენდისა ივს ცუდისა წყ-
ლისა .

თავი ლბ . სია დასახელია წამადოთა, ქარითუ-
ლად და რუსულად .

წინა სიტყუაობა.

არა რაჲმე არს ესოდენ უბვირთვასესი კა-
 ცისა თვის, ვითარ სიმრთიელე, და ესრეთ
 რაოდენ თანამდებ-არს იგი, რათა აქუნდეს
 სამარადისო მხრუნველობაჲ დაკვსა თვის
 მისისა, სხჲა და სხჲა გჲართია შემთხჲულ-
 ვადთა მიხვითიგან, ხოლო უმეტეს უამსა
 მძუნუარისა ჭირისასა, თანამდებ-არს იგი
 მოძიებად იმედოვანთა ღონეთა, რათამცა
 დაიკვას თაჲი თვისი ესე ვითარად მავნე-
 ბელისა გარდამდების გესლისაგან. ამის-
 ვამო ცხადად წსჩანს, რომელთა ფრიად სა-
 გიორბელი, და წინა-აღმდეგ დგისა, და გონი-
 ვრებისა იქსევუიან იგინი, რომელთადაცა აქ-
 ჲსთი ხენგში და უმეცარნი წნობაჲ (ესე
 იგი ფანტიზმა), და არა სწადიან მო-
 რიდებად და წინა განწყობად ცხადისა გა-
 ნსაცდელისა, და ბრძად გრწმუნებუიან სჲესსა,

მეტმეტყუელნი, რომლისადმი არა განწესებულ არსო სიკუდილი, მას არც შეეწყობის და არცაღა მოკუდების. ამას სავნებელსა ცნობასა შეუდგებიან ვინღა ყოველნი იგი ერნი, რომელნიცა ცხოვრებენ ცხელსა კერძოსა, ვითარ იგი აზიასა შინა, სადაცა ყოველსა შესაყარსა სნეულებასა და უმეტესად ჭირსა იქუს დასაბამი წარმოებისა და გრძლად მყოფობისა თვისისა.

მშობელსა ჩემსა საქართველოსა, იქუს მახლობელნი სამხდართანი ოსმანთა და სპარსთა თანა სადაცა თითქმის მოუწყულდელად მძვინვარებს სნეულებად ესე, რომელსაცა აძლიერებს, ვითარცა ჭაერი, ევროიუე თვით მცხოვრებნიცა, მიხეხითა ზემო მოხსენებულისა შესთომილგებათა. მცხოვრებნი მათ კერძოთანი არცა თვით ეძიებენ ღონეთა წინამად დევ ამის ბორო-

ცისა, და არცა ზბამულს ვაზნიერთა ვან-
 ვარგულეობათა ევროპიის ქელმწიფეთსა, ვა-
 რნა ვჭაღაღცა უცუდეს არს ესე, რომელს
 არა იქვევიან თვით უსაჭიროესსა ვაცთა
 თვს სიწმინდესა და ფაქიზად ცხოვრებას
 შინა, და ამით აღვევენ მიხვსსა ჭირის
 შობისასა, ანუ სხუათა არა უმცირეს მა-
 ვნებელთა შესაყართა სწეულეობათ.

ესე ვითარისა უზრუნველობისაგამო შესა-
 მხლურეთა ჩუქსთასა ხშირად ვნებულებს
 მამულიცა ჩუქსნი.

ვინაჲთვან უწყეოდ იმე, რომელს აქამომდე
 არა არს ქართულსა ენასა ზედა ესე ვითარ-
 რი საყოველთაო სასარგებლოჲ წიგნი,
 ქუქსმორე აღწერილთა საგანთა თვს, რომ-
 ღითარცა შესაძლო იყოსმცა ვაზნიერთად
 დაცვა სიფრთხილისა, ამისთვს ვალად ვრთ-
 ცხემე მიღებად შრომისა, და გამოღებად
 სხუა და სხუათა სახელთუანთა მკურნაღთა

წერილობად, (ა) და შედგინებად ქართულსა ენასა ზედა მოკლისა დარიგებისა, თუ ვითარ შესაძლო არს და ცნება თავისა თვისისა შესაყართავან სწეულებათა, და უმეტესად ჭირისა, და აღუწერე ღონენი და რჩევანი, რომელნიცა მსახურებენ განწმენდასა ჭირიანთა ნივთიანსა, და სიადვილისა თვის შეკეთებოც სახელნი საჭიროთა წამალიანი ქართულსა და რუსულსა ენასა ზედა, და დაუნიშნენ სახელდობ წამალნი, რომელნიცა შესაძლო არიან აქიმის (ურეცებტოდ) უბარათოდ სეიდვად აფთიაქსა შინა,

მატიოსანთა მემამულენო, გულის-მოღუინებით და კეთილ-მწადნელოებით მოგიძღუენი ამას მოკლესა კარაბადინსა, ვითარცა საყოველთაოსა სასარგებლოსა და საჭიროსა,

(ა) ვიენისა და ლევიითყვისაგან.

და უმეტესისა სარგებლობისა თჳს დაუნაშნე
 400 წიგნი უხასყიდლოდ დასარიგებლად.
 მე გრაცხ თაჳსა თჳსსა ბედნიერად და ხასყი-
 დლოუნად ყოვლისა ამის შრომისა თჳს და
 წარსაგებელისა მაშინ, თღესცა ძალუიდეგ
 მოცემად თქჳსნდა მაინცოდენ მცირისა სარ-
 გებლობისა, ესოდენ ჩემ მიერ გუყდას
 მოდგინელ მოსალოდებელისა და სასურვე-
 ლისა.

ბეტრე კლაპიტორივი.

თ ა ვ ი პ ი რ ე ლ ი

შესავალი

ყრიცხყოფიან სნეულებათა, რომელნიცა შემადრწუნებელ და მომაკჷდინელ არიან ვაჟთათვის, არცა ერთი არს მათგანი ესოდენ ფიცხელ და მომაკჷდინებელ, რადგენ ჭირი. სსენებითა სახელისა მისისათა, შესძრწუნდების ყოველი ბუნება. სნეულება ესე არა რიდებს არცა ყრმათა და არცა მოზუყებულთა, თანა-სწორ სწყლავს და აკვდინებს ყოველთავე. ნამდვლ შესარაცხ არს ესე თვით უმძუნვარეს წყაროდ უბედურებისა, რომელიცა არს თითქმის შემამოკლებელი სახლქარი ვაჟობრივის განმრავლებისა. სნეულება ესე ესოდენ აღრითვანი არს, რომელ მიეწერების იგი ისტორიათაგან უბველესთადა საუკუნეთა, და ვხედავთ ჩუქს სიბოროტისა მისისა კჷლთა უბორესთადა ღრითა შინა. რამეთუ

სწეულება ეს უმეტეს მომსრუელ არს ყო-
ველითა ბრძოლითა, ამის თვის, რომელს ბრ-
ძოლიანი ოდესმე უმცირეს მოსწვიდეს
კაცთა სრულთა სამფლობელითა შინა, ვი-
ღრველ სწეულება ესე, რომელითავე ქალაქ-
თა შინა. ჭირი ესე თითქმის ყოველსა
სოფელსა შინა გამოსრული აღმოსავლე-
თის იმპერიით, სხაითა და სხაითა უამთა
შინა აზხრებდა საბერძნეთსა, სპარსეთსა,
და სრულსა ევროპასა (ა)

რომელიმე თაყალით მხილველი გუამი მი-
სისა მძვინვარებისა მოგვიითხრობს, რომელს
არცა მღებარეობა მაგარისა აღვილისა, არ-
ცა სიმხნე მკედრობისა, შემძლებელ იყუნეს
წინა აღდგომად მისსა: მხამი ჭირისა ესო-

(ა) სოლო უმეტეს სწეულებაჲ ესე იყო
მაუნებელ ევროპისათვის თექუსმეტსა სა-
უკუნესა შინა.

დენ ზუნებით ძლიერ არს, რომელი არა იყო
ოდენ მხოლოდ კაცთა ვარდადების, არამედ
სხმათა და სხმათა ნივითთაა შინა ძალიებს
რადენ უამბე დაფარვად, და მით ყვერად
გამოჩინებად ბორბიტისა ძალისა ივსისა
კაცთა ზედა.

ღიახ იძვითად არს კაცი, რომელსაც არა
აქუნდეს მიდრეკილება სკეულისა მიღე-
ბად ხსენებულისა სნეულებისა.

ამისთვის, როგორათაა თვით სნეული, ეგ-
რეთუე იგიცა, რომელსაცა აქვს მიდრეკი-
ლება მიღებად სნეულებისა, ითხოვენ შე-
მწეობასა. პირველს უნდა მიეცეს ძალი
სნეულების მორგვისა, და განქრობა მო-
ქმედებისა მისისა. ხოლო მეორესა, რათა
მიეღოს ყოველი შემთხვეულება სნეულე-
ბის შეყრისა, და ზუნებითი ძალი შინაგა-
ნის მიდრეკილებისა სნეულებისადმი განუა-
ქროთ, და ახუ მაინც ოდენ შევამყაროთ.

F 213/m

FS 3857
09

მოკლედ ვსიქნათ . პირიელს უნდა უწამლოთ სნეულებსაგან განთავისუფლებებისათვის, და მეორესა მივსცივთ განფრთხილებაჲ მიუღებლობისა მისისა .

ამისგამო სჩანს, რომელს ორგვარად არს წამლობა; ერთი არს უპირველესი და უმჯობესი განფრთხილება და ძალის მიცემა სნეულების არა მიღებისათვის, (ა) და მეორე წამლობა თვის აუადმყოფისა . რომელიც არს უმეტეს ძნელ (ბ), ამის თვის სათანადოდ არს ჩნებულად თქმად ყოველთა მათ ღონის მიებათა, რომელიცა გამოცდილებით

(ა) ვინ არ იყის ესე, რომ უადვილეს არს დასვა სახლისა ცეცხლის მოკიდებისაგან, ვინამც მოკიდებულის გაქრობა .

(ბ) ღიდად საქებელს არს იგი ექიმი, რომელიცა შეიძლებს ათთა ჭირიანთა სნეულთაგან მაინც მოწივნასა ოთხთასა .

ცნობილ არს მიუღებლობისა ივს ჭირი-
 სა, (ა) და ვინაჲთვან ესე მოკლეჲ ღარი-
 გება ვერ შემპლებელ არს მსახურებად მა-
 თდა, რომელთაჲ იყიან მკურნალობაჲ,
 მხოლოდ ეძლევის მათ, რომელთაჲ არა
 აქჲსთი ცოდნაჲ მკურნალობისა, რათა მსმა-
 რობდენ იგინი სასარგებლოდ ივსდა რჩე-
 ვასა ამას საჭიროსა ღროსა შინა. ამისთვის
 არა ჯერ არს აქა აღწერად ნიშნთა სნეულე-
 ბისათა, და ცულილებათა მისთა, და ეგრე-
 თვე სხჲა და სხჲა რიგთა წამლობათა, ვი-
 ნაჲთვან აღწერაჲ მათი არა სასარგებლოდ
 ვრაცხე მათდა, რომელთა ივსცა იავს ვი-
 დეჲ მე მცირე ესე შრომაჲ.

(ა) რომელთაჲ აღასრულებს აქა აღწე-
 რითთა სიფრთხილეთა, იგი დაიცჲამს თა-
 ვსა ივსა სხჲათა შესაყართაგანაჲ სნეუ-
 ლებათა.

ვითარ განსწყნებელისა იმპერატორისა
 ეკატერინასნი; ეგრეთვე განსწყნებულის
 იმპერატორისა ალექსანდრესნიცა.
 და ამაღ ნამეტნავ იქმნების ამისთანას გან-
 კარგულების აღწერაჲ. რამეთუ ჩუქნი,
 საყმარელნი მემამულენი ჩემნი, ვხედავთ
 დღითგან შესვლისა ჩუქნისა მჯარველო-
 ბასა ქუქუქ რუსეთის მხრობელობისასა,
 მრავალთა სასარგებლოთა და წყობილებათა,
 ვითარცა განმაძვენებელია სულისა თვისებო-
 სითა, ეგრეთვე აღმყმანებელია ვაჟისა სი-
 მაღლესა ზედა ხარისხითა, (ა) და განმა-
 სწყნებელია საგრძობელია უბღოურებათა

(ა) ესე იგი, სასწავლებელი, სემინარია,
 და სკოლა ვეიილა შობილითა, რიგორც თბი-
 ლისსა შინა, ეგრეთვე სხუათა ქალაქთა შინა.

სვეულისათა (ა) ყოველნი ესე, და სხუა-
 ნიცა მრავალნი მსგავსნი ამაინი განკარგუ-
 ლებანი აწინდელისა მმართველობისანი, გვა-
 ძლევენ მოყოხრობელსა სარგებლობასა.

თ ა ვ ი მ ე ო რ ე .

სიმხნისათვის და უშიშროებისა სულისა.
 რომელიცა შერაცხილ არს უპირველეს სა-
 სარგებლოდ.

უპირველეს და უმჯობეს წამლად შერა-
 ცხილარს უშიშროება, შეუყრელიობისათვის
 ჭირისა, რამეთუ ყოველნი გამოცდილნი

(ა) არის ეგრეთვე, შეუძლებელიათვის
 სასწეული სახლი და აფთიაქი, რომლითაც
 სარგებლობენ უსასყიდლოდ, და მრავალ-
 თა აღვითა კარანტინნი ჭირისგან და
 ცხსათვის.

მწერალნი ამტკიცებენ ამას, რომელს ყუფ-
როს და უმეტეს მათ გარდაედების ჭირი
ესე, რომელნიცა მიეცემიან სულ-მოკლე-
ობისა მწყხარებასა, და ძლიერსა შიშსა და
მსგავსთა ამათსა: ხოლო, რომელნიცა სრულ-
ლიად შეუდგებიან ქჷსმორე აღწერილთა
სიფრთხილეთა, და ატარებენ მხიარულსა
ცხოვრებასა, და იქმნებიან ვანსვენებულსა
ჭმრსა შინა, მათ უმეტეს არღარა ეშინისთ.
იციან მრავალთა, რომელს სწორედ ჭირი-
საგან აუად მყოფი უშიშროებით მორჩე-
ნილა (ა) მაშა უმეტეს საჭირო არს იგი

(ა) ღიდ საქებელად იხსენების გამბედ-
ველობა ყუფლის დოქტორის შიკონისა ეა-
მსა ჭირისასა ქალაქსა მორსელს შინა,
ოდესცა სწამლობდა იგი ჭირით სნეულ-
თა და იხილუიდა მათ სასო-წარკვეთილე-
ბასა შინა მოურჩენელობისასა, პირველი

ყშიძროება მათივს, რომელითაც ჟერ არ
 შეწყროდესი.

მეცადინეობაჲ მისი იყო, რათა არწმუნოს
 მათ და მისცეს ყშიძროება სიკვდილისა, რომ-
 ელითა ხანგრძლივ მახლობელს ჟღებოდა
 მათთანა, და ეტყოდა. ყუკვიო სნეულება თქ-
 ვენი იყოს დიდად საშიში, არა თუ ღავს ჟღე-
 ბოდი მე თქმსთანა, არამედ ყუგროსლა მო-
 ვერიდებოდიოთა თქმს შიშნეული, ამ გვა-
 რის იმედის მიმღებნი და ღარწმუნებულ-
 ნი, სნეულნი მიმღებლობდნენ. ძალსა სიმ-
 ხნისასა, და განაგდებდნენ შიშსა და სასო-
 წარკვეთილებასა. და ამით მორჩებოდნენ
 ჭირისაგან. ამგვარის ქცევით, ჩინებულნი
 ესე დოქტორნი, იხსნიდა მრავალითა სიკვდი-
 ლისაგან. ყშიძროება და სიმხნე მრავლად
 შემძლებელ-არნიან წინააღმდეგობად ჭირი-
 სა. ჩმს ვხედავთ მრავალითა მაგალითითა,

თ ა ვ ი მ ე ს ა მ ე

განსაცდელია ივს, რომელიც შეუდგე-
 ბის შესებასა .

ყმეტეს ყოვლისა საჭირო არს ეამსა ჭი-
 რისასა შეუსებლობა ყოველითა საიჭვე-
 ლითა ვაყო და ნივითა , ივნიერ ამის სი-
 ფიხილისა ყოველი ღონის მიება ყქმ არს
 აღხორცისა-ივს ამის სნეულეებისა . მამა
 რგორც შეუსებლობა ყბირველეს დასაბამად

ხადაც იმედი ყბიშროებისა ივსისა ჩყოფ-
 და მას, რომელ ჭირში მყოფნი და შიფ-
 ბოდნენ იავის ყულად მისგან, და ევრეთვე
 აუადმყოფნიცა განიავისყოფლდებოდნენ მითი.
 წინამდღევ ამისა არიან მრავალნი მაგალი-
 თნი, რომელ მხოლოდ შიშითა და ყხომო-
 მთადა მწყხარებითა შიავარდებოდნენ ვა-
 ცნი ყკურნებელსა სნეულეებასა შინა .

შერაცხილ არს დაცვისათვის ჭირისაგან ,
 ეგრეთვე შესება უპირველეს მიხვებად არს
 მიღებისათვის მისისა . ოდესღაცა მრთიელი კაცი
 შის, სღვას, აცმევს, ჭბანს, ჭკოცნის, და კელ-
 ში ართმევს რასმე აუადმყოფსა, გინა მის-
 დევს მკუდარსა, ანუ იჭერს კუბოსა, ანუ
 ახლოს სღვას მისგან, ყოველივე ამგვარი
 შესება უთყოფ დაუბრკოლებელად განა-
 მრავლებს შესაყარს სწეულებასა .

თ ა ვ ი მ ე ო თ ი ხ ე .

განსაცდელისა თვის, რომელიც შეუდგე-
 ბის სწეობითია ჩაწესებულია .

განსაცდელი ღიახ სძირად მსდევს სწეო-
 ბითია ჩაწესებულია, რომელსადა უჭმარო-
 ბი საზოგადოდ, მიგებებასა შინა კაცთასა,
 და გამოსაღმებასა შინა მათსა, მოხვეწითია,
 კოცნითია, და ამითია მსგავსთა შესებათაგან,

და უმეტეს მკჷდარით გამოსადგებიოა . ჩჷს-
 ულება ეს დიდად მავნებელს არს ეამსა ჭი-
 რისასა (ა) , და ამის თჷს სათანადო არს
 მორიდება ესე გჷართა ჩჷსულებათა , და
 მსგავსადჷე ყოველითა შეყრილობათა ერთიასა,
 აბანოთა, მოედანთა, საღვინოთა სახლითა, და
 მსგავსთა ამითთა სადაცა შეკრებილებისაგან

(ა) ყიძისოთაჲ ყოველს ღროს უნდა
 დიდად შერიდებოდეთ, მოხვევენსა, კორწა-
 სა, სხვის ტანისამოსის ჩაცმასა, ჩიბუხის
 მოწვეასა, ერთი ჭყურჭელში ჭამასა, სმა-
 სა, და ეგრეთჷე ქჷსშავებში წოლასა , და
 უმეტეს თჷჯის ადგილსა . და მსგავსთა
 ამითთა ; ჩჷს თანამდებ უართ, რომ გჷა-
 ხსოვდეს არა ნაკლებ ჭირისა შესაყარი
 სნეულება ათამანგი, ჭლერქინი, და სხჷა
 რადგანაჲ ესე უითართა შესებთაგანცა გა-
 რდაედებინ იგინი .

მოხდების მჭიდროება (ა) ყოველი ამა-
 გვარი შეყრილობა ყოყოღ საუბედურო-
 არს, და ამისთვის უნდა ცდილობდეს მო-
 რიდებასა .

თ ა ვ ი მ ე ხ ყ ი ე

განსაცდელისა ივს, რომელიც შეუდგე-
 ბის ვაჭრობასა ნივითისა .

ყვეთუ მარტოდ ვეცდებით, რომ ვაწნი
 ვაწთ არ შევეხნეთ, და ნივითი სვიდვას ვი
 მოუწოდებლად დავიწყებთ, რომლისაგანაჲა

(ა) ვინაღვან ამისიანას შეყრილობაში
 არის ხშირი სუნთქუა და მითი ჭაერი იწა-
 მლების, და ამისთვის უმეტეს უნდა მოერო-
 დნენ დედანი ორსულნი, რადგანაც ამის-
 თიანას შეყრილობას სდევს სხუა და სხუა
 უნება, და ხშირათაჲ მომხდარა .

ეგორდენ საშიშარ არს, რადგან ვაჟის შე-
 ხებისაგან, და უმეტესა; მაშინ არა სრულ-
 ღიად დასულო იქმნების ჩუქსგან საჭირო-
 სიფრთხილო, რადგანაც ცნობილ არს, რომ
 შესაყარი სწეულება სრულითა ძალითა თვ-
 სით სწამლავს ყოველსა ნივთსა, და იფა-
 რვის მათ შინა, ამისთვის უნდა დიდად ვუ-
 რთხილობდეთ ყიდვასა შინა ნივთთასა, ესე
 იგი, მატყლისა, ბამბისა, აბრეშუბისა, ბე-
 ჩუქსულოთა, ყოველთა ცეაჲთა ცხოველთა-
 სა, და ეგრეთვე მსგავსთა ამითა (ა) (იხი-
 ლე თავსა ოცდა მეოთხესა.) და თუ დიდად

(ა) რადგან ვიცით, რომ ჭირი მრავალ-
 ჟამს იფარვის მატყლსა, ბუნბუელსა, და
 ბეჩუქუელსა შინა, ამისთვის სჩანს, რომ
 არა უმცირეს უნდა გვეშინოდეს შინაურთ
 ცხოველთაგან, ესე იგი ვატისა, ძაღლისა,

საჭირო იქმნების ესე ვითარია ნივთიან-
 სა რომელითავე მოსყიდვა, მაშინ სათანადო
 არს დიდის სიფრთხილით ყიდვაჲ მათი,
 ესრეთ რომ დიდს ხანს უნდა იყოს ის სა-
 სყიდელი ნივთი გამხვეებული და ჭაერში გა-
 ვიდებული, და ნაყრჩორლები რამდენ ჭერძე
 ნივთის შესაყერის საყრჩორლებითა. (იხი-
 ლე იაჲსა ოცდამეხუთესა.) ყუამისოდ არა
 იუ არა უნდა ვიხმაროი, არაჲა იუ უნ-
 და შევეხნეი, და ანუ შევიტანოი საღვომ
 სახლში, არაჲ ძმული და არაჲ ახალი

ფრინველისა, ცხენისა, და სხვათა, რადგა-
 ნაჲ აქჲთი ამათგანთა, რომელითავე ცხოვე-
 ლთა იაჲვისუფალი სღვა, რომელითაგანჲა
 შესაძლო არს შესაყარის სნეულების შე-
 მოტანა, და ამისიჲს უმეტს უნდა მოერი-
 დნენ ვატასა და ძაღლისა, და უმჯობეს არს
 უყუროღელითა მათი ყუამსა ჭირისსა.

ნიჟითი. (ა)

თ ა ჯ ი მ ე ე ქ ვ ს ე .

განსაუდგელისა ივს, რომელიც შეუდგების
 ვიწროდ ღვთმასა .

ეგრეთვე სძინძარ არს ვიწროდ ღვთმად

(ა) უამსა ჭირისა მძუნუარებლისასა უნდა
 განუადლოთ ყოველი სიხარბე ამისივს რა-
 დგანაჲ მოხდების რომ ჭირიანს, ანუ ჭი-
 რში ნამყოფს ვაჟარდეს, ან დაეჟარგოს რომ-
 მელიმე ნიჟითი არსუნდა შეხოს ამისთანას
 ნიჟითსა . და უბედურია მაგალითი, ივითი ჩე-
 მიერს ხილსული, ჩეი წელსა. ოდესცა ივი
 იყო ჭირი ითვილიხსა შინა . მე ვიყავ ვა-
 გზაუნლი აფთიაქისაგან წამლები წასაღე-
 ბით ვარანტინში, მიმაჟალმან ვიხილე მახ-
 ლობლად ჩემსა ჩემის ოსტატის შვილი .

მრავალია ერთად, დაბალსა სახლსა შინა,
 და უმეტეს სადაც პირუტყუნისა ღვანან,
 რომლითაც ჭაერი მსწრაფლ წახდების, და
 შეიქმნების მომწამლველად, და ამისთანას
 უფროსხილოებისგან შესაძლო არს თაუთი
 თვისით გაჩენა ჭირისა, ანუ სხუთია შე-
 საყარითა სნეულებათა . ამისთვის უნდა
 ყოველი კაცი რაოდენ შესაძლო იყოს
 ცდილობდეს, რომ ვიწროდ და ერთად

ი რომელმაც აიღო გზაზე მღებ-
 რე აბრეშუმის კელსახორცი, თუმცა მე უთ-
 ხარ, რომ ამისთანას უამს რაცუნდა ნიუ-
 თი იპოვნოს კაცმა არყუნდა შესოს, შემდგომ
 ამისა ჯერ არ გაეკლოთ თქუესმეტს საათსა
 რომ მოვიდა აფთიაქში ჩასტის პრისტავი,
 და გუთიხრა იმისი ჭირითი აუთი გახდომა
 და წაყვანა პოლიციისგან კარანტინშია სა-
 დაც მოკვდა .

პირსუცეუთიანა არ იღვნენ ჭაგრის წაუს-
 დენლორბისა ივს .

თაჟი მეშვიდე .

ვანსაუდელითა ივს, რომელიც შეუდგების
 უწმინდურობასა სახლისასა და უფაქისა
 ებასა ვაქთასა . (ა)

საჭირო არს დასვისათვს ჭირისაგან და
 სხვათა შესაყარითა სნეულებათა, რათა გუ-
 აქუნდეს გარემოს ჩაქსნა, და თაჟნიც ჩაქს-
 ნი დიდსა სიწმინდესა შინა . ამისთვს ჯერ-
 არს პირველად, რათა ყოველი ტანისსამოსი
 იყვნენ განმსხეებულნი , და ნაყრჩილგებნი ,

(ა) დაუსველორბისა გამო აქა აღწერილითა
 ვანონთასა წარმოებენ ევრეთვე შესაყარნი
 სნეულებანი ესე, იგი, დამძალი ციებ ცხელე-
 ბა, მუნი სხა და სხა გუარნი პარცა-
 ხტნი, და ევრეთვე კბენარნი ,

და სძირად გამოცემულიონი, სოლო უმე-
 ტეს პერანგი და პერანგის ამხანაგი, და დი-
 დად კარგსა იქმს იგი, რომელიც პერანგ-
 სა და პერანგის ამხანაგს მძარს ასხურებს,
 ვინა ტანზედ წაისყამს, და ისრე ჩაიცყამს:
 ეგრეთვე და ყენებულ არს ჭირის ღროს
 ჩაქმა მატყლის ტანისამოსისა, და ყოუ-
 ლის ბექეყელისა, რადგანაც დიდად მიი-
 ზიდვენ ივინი სნეულებასა.

საჭირო არს სახლისა წმინდად და ფაქი-
 ზად შენახაჲ, სძირად კედლისა და ჭე-
 რის ჩამოწმენდა და დაგვა, და ეგრეთვე არ-
 უნდა იყოს სადგომს სახლში დამძალი და
 აყროღებულა ნივთი რაჲმე, და ყოუელი
 სახმარა ჭყურჭელი უნდა იყოს წმინდად
 შენახული, და უმეტეს სპილენძისა სძი-
 რად მოკალთული. (ა) აღსრულება ამითი,

(ა) კნობილ არს, რომელი სპილენძსა

(კ ა)

როგორც დროსა ჭირისასა, ეგრეთვე ყო-
 ველითვის დიდად საჭირო და სასარგებლო
 არის სიმრთელისა თვის.

თ ა ვ ი მ ე რ ვ ე .

შაერისა თვის, და მის მიერისა სარგებლობისა.

შაერი არს უსაჭიროესი ნივთი ვაჟთა
 თვის, ვითარცა თევზთა თვის წყალი . თუნგრ
 რომლისაჲ შეუძლებელ არს მცირეს ჟამ-
 საჲ ცხოვრებაჲ, არის მაგალითი რომ ვაჟს
 უცოცხლია ოც დღემდინ სრულიად უს-

შინა არს საწამლაუი, რომელიცა მცირესაჲ
 სიმუაჟესა შინა გამოსცემს მაუნებელსა ძალ-
 სა თვისსა. ყოველი საჭმელი და სასმელი ხმა-
 რებულო მოუკალაუვის სპილენძის ჭყურჭლი-
 სავან, შემძლებელ არს მოწამლუად მოედ-
 თა სახლეყოთა, ამისთვის უნდა იყოს ხშირად
 მოკალუელი და მძრადოს ადგილს შენახული.

(კ ბ)

მელსა დანამეტნაჲ უჭომელსა . ოღესცა
 არს ჭაერი წმინდა, მაშინ აძლევს იგი ვაჟ-
 თა სრულსა სიმრთიელესა, ღღეთა სიგრძესა,
 და ესრეთ რაოდენ წმინდა ჭაერი საჭირო
 არს სიკაცხლისა თჳს ჩუქნისა, ეგოდენ
 სასარგებლო არს სიმრთიელისათჳს ჩუქნისა
 სიწმინდე მისი, და ამით საცნაურ არს, რა-
 ოდენ წამხდარი ჭაერი სავნებელი იქმნების
 ვაჟთა თჳს, და არისცა უბირველესი მიხეზი
 მრავალთა შესაყართა სნეულებათა . რად-
 ვანაჲ არა ვუჩქეს ჩუქნ ყოველთჳს ყოფ-
 ლება კარგს ჭაერში ცხოვრებისა, და უმე-
 ტესად უამსა ჭირიანობისასა, ამისთჳს უნდა
 ვუდილობდეთ პოვნასა ღონეთასა, რომელს-
 ნიცა შემძლებელ იყუნენ განწმენდად მი-
 სსა, და ვუდილობდეთ რაოდენცა შესაძ-
 ლო იყოს განძორებად მავნებლობისა-
 ვან მისისა . (ა)

(ა) წმინდა ჭაერი არის მას სოფელსა შინა

თ ა უ ი მ ე ც ხ რ ე .

გ ა ნ წ მ ე ნ დ ის ა ო ვ ს წ ა მ ხ დ რ ის ა ჭ ა ე რ ის ა .

ისრე არა რაჲ განსწმენდს წამხდარს ჭაე-
 რსა, და გააკეთებს, როგორც ცეცხლი; გა-
 მოცდილებით ვიციით ჩჲყსნ ესე, რომ ყო-
 ველი დამბალი შესაყარი სნეულება და ჭი-
 რი, და ჭკარგავს მხამსა ოვსსა ძალითა ცე-
 ცხლისთა . მოქმედება ცეცხლისა გამოც-
 დილ-არს ძველადვე მკურნალთაგან . ღირ-
 სმან ხსოვნისამან ჩინებულმან მკურნალმან

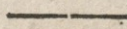
სადაცა არ არს მავნებელი ორთქლი მრავალთა
 ცხოველთა, არცა მადანი და ტბები, და არცა
 აზნელებს ნისლი ბრწყინვალებას მზისასა,
 რომელიცა უსაჭიროეს არს როგორც მცე-
 ნარეთა ოვს, ეგრეთვე ცხოველთა ოვს, მაღა-
 ლი გრილი და მშრალი აღგილი არს ოვით
 უმჯობესი საცხოვრებელი .

ღიბოკრატი, ღაწკითა მრავალთა აღვილთა
 სხვათა და სხუთთა ხეთა და ბაღახითთა, მო-
 არჩინა ჭირისაგან მამული ივსი ქალაქი
 ქაოს. მაშინ ოღესცა ჭირი სწყურსტდა და-
 აოხრებდა გარემოთა სოფლებითა ქალაქისა-
 თა; ამითვე ღონითა მოარჩინა მანვე ექიმ-
 მან. ქალაქი ათინისა დიდისა ჭირისაგან .
 და მიიღო მისივს გვირგვინი ოქროისა,
 ტაძარსა შინა ესკულაპისსა. თუმცა იქე-
 ბის მოქმედება წყნებისა, მაგრამ უნ-
 და იხმარებოდეს იგი სიფრთხილით ,
 რომ არ იყოს ძლიერ სძირად მრავალს
 აღვილს აღნიებული, რომლისაგანაც შე-
 სამლებელ არს გათბობა ჭაერისა, და ამით
 ნაყულად საზგებლობისა მიღება ვნებისა,
 რადგანაც ცხელი ჭაერი შემპლებელ არს
 განმრავლებად შესაყრისა სწყურებისა, ვი-
 რემცა ცივი ჭაერი მხოლოდ საკმაო არს
 რაოდენსამე აღვილსა დაყრჩიოლება მუხისა,

დაღვის ხისა, ეგრეთვე ყოველის ხის
 ნაფორცისა და ფიხხისა, და ყუფრო უმჯობესი
 არის რომ კუბრი დაესხას, ანუ თოფის
 წამალი, ვინა გოგირდი, ანუ გვარჯი-
 ლა მოეყაროს, სხუა და სხუა დროს რა-
 თღენჯერმე დღეში. (ჩეჩქისა და სხუათა
 და სხუათა მსგავსთა მისთა დაყრჩოლება
 დიდად საუნებელი არის.) თუ შესაძლო
 იყოს დილა საღამოს ზარბაზნისა, ანუ
 რათღენთა მე თოფი სროლაჲ სასარგებ-
 ლო არის: უცხლის ყრჩოლებაჲ დროს
 სა ჭირისასა გუბლეუს ჩუქს ორ-გუართა-
 სარგებლობათა, პირველად მსწმენდს ჭაერს
 სა კომლი მისი, მეორედ აღვილად შეუძ-
 ლიანთ ყოველს გამუღელსა და გამოძუ-
 ლელსა რათღენ გზისმე ყრჩოლება თაუი-
 სა თვისსა და ქონებულთაჲა ნიუთთა, სიმ-
 რთიელით დაყვსა თვის თაუისა თვისსა.

თაჟი მეათე .

განწმენდისა თჳს ჭაერისა შენობათა შინა .

ჩემს უნდა ვცდილობდეთ ყოველის შე-
 მკლებელითა, რომ სახლითა შინა საყ-
 ხარვებელითა იყოს ჭაერი მსუბუქი, კა-
 რგი, გრილი და ხშირად განახლებული .
 შამიარს, ყოველს ღრუბლიანსა და წვიმიანს
 დღეში სათანადო არს ზომიერად გათბობა
 სახლისა, და საჭირო არს რაოდენ გზის-
 მე დაყრჩილება ღვის კენკრისა, ზაფხულს
 ყოველდღე უნდა დაყრჩილებდნენ სახლ-
 სა შინა გვარჯილთასა, ანუ მარიალრე-
 ულის ძმრითა გაცხელებულს აკურსედ და-
 სხმულსა . და ამითივე ასხურებდნენ და რწ-
 ყვიდენ სრულს სახლსა: ეგრეთვე სასარგე-
 ზლო არის სახლში მოყენაჲ გამხამართა
 ყუკვილითა, და სხვათა სუნნელ-ზაღოხთა,

პიტნისა, აბზინდისა, ვარდისა, იისა და სხ-
 ვათა ესეგჳართა .

განწმენდისა ივს სნეულთებათაგან საეჭვე-
 ლთა სახლთა, ანუ დამპლის ჭაერისა, (წა-
 მალნი, რომელნიც საჭირთ არიან, იხი-
 ლე თაჳსა ოცდამეშვიდესა,) და ჟამსა ესრ-
 ჩოლთებისა დახჳრონ ყოველი ფანჯარა
 და კარი, და განაღონ ყოველი ყუთი, ზან-
 დუკი, და განსნან ყოველი ნიჳთი, რათა
 განუღოს მათ შორის თაჳსუთლად კო-
 მლმან საყრჩოლთებელთა ნიჳთთამან, და გა-
 ნიტანოს მით სიყუდე ჭაერისა .

თ ა ჯ ი მ ე ა თ ი გ რ ი თ მ ე ტ ე .

რჩევისათჳს, აღსარჩეველად კარვისა ადგი-
 ლისა ჟამსა ჭირისასა (ა)

ყოველნივე უნდა ვსდილობდეთ ჟამსა

(ა) თუმცა საქართუველოში აქჳსი ჩვეუ-

ჭირისასა განშორებასა დაბლისა და და-
 ცემულის ადგილისაგან. და უმეტეს ჭანჭ-
 რობიანისა და ტბიანისგან, და აღრითუე აღ-
 უირჩიოთი უამიერ-საცხოურებელად მაღა-
 ლი და მთიანი ადგილი, სადაც უეჭჳსლად
 ჭაერი უკარგესი არის, და შესაყარი სნე-
 ულებაც ჭაერში განფენილი სისრქისა და
 სიმპიშისაგამო ივსისა უერშემბლებელ იქ-
 მნების უმაღლესსა ადგილსა აღსლუად, და
 გადასახლების უამს სახლი იუ ქოხები

ლუბად უამსა ჭირის გამოჩენისასა ვარდა-
 სახლება სხჳათია სოფელთია ანუ უშენთია
 ადგილთია შინა, და მრავალნი უყოღინა-
 რობისგამო დაესახლებიან დაბალთია და
 ჩოლთია ადგილთია შინა, ესე ვითარსა შემო-
 ხულებასა შინა უნდა აღირჩიონ მაღალი
 და მშრალი ადგილი, ეგრეთუე აქუნდესთ
 მხად გრძელ უამიერად სამყოფი საზრდელი.

ტენიანს აღვიღოს არ უნდა აღაშენონ, და
 არც ბევრნი ერთად დაუიწროდ დადგნენ,
 უნდა დიდად მოეზიდნენ საეჭველს ხალ-
 ხსა, და ხმარობდნენ ამ წიგნში აღწერილს
 სიფრთხილესა სიმრთელით დასუვისა ივს
 ივსისა.

თ ა ვ ი მ ე ა თ ი რ რ მ ე ტ ე .

სიფრთხილისა ივს ხმარებასა შინა
 სანოჯახეთისა .

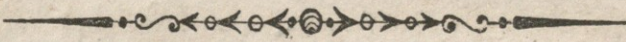
სიმრთელით დასუვსა ივს საინადრო არს ყო-
 ველ ივს საჭმლის ზომიერად მიღება, და
 უმეტეს დროსა შესაყარითა სნეულებათისა.
 საჭმელი უნდა იყოს ახალი და დაუმჟა-
 ლი, აუყაროლებელი, დაუობებელი, და არა
 ძალიან მსუქანი, და აღვილად მოსანელე-
 ბელი. არა უნდა ვიხმაროთ ღორი, (რის-
 საქ უნდა იყოს) ღორის ხორცი, ბაცი,

იხვი და ყოველი ცხოველი მსუქანი და
 მნელად მოსანელეებელი. და იეჴსსაც უნდა
 ხმარობდენ ახალს ნანადირევსა, და უნდა შე-
 მღებისგუარად ერიდებოდენ ღობიოსა,
 ცერცმესა, სოჯოსა და ამაითა მსგავსთა: ხი-
 ლი უნდა იყოს მწიფე და კარგად შემო-
 სული, და ზომიერად მიღებული, შინდი,
 კვრინხხი, კოწახური, ბროწეული, ღი-
 მონი, აპელცინი, ყურძენი, ლელვი, ვაშ-
 ლი, და ღამასხი, ამათი ყოველთჳს შეი-
 მღების ხმარება, და უნდა ვერიდებოდეთ ნე-
 სესა (ა) კიტრსა, ჭერამსა, ქლიაუსა და სხვა-
 თა: უნდა ვცდილობდეთ, რომ ყოველი რი-
 გი საჭმელი იყოს მომჯაოდ შემზადებული,

(ა) უზომოდ ხილის ჭამასა იუნდა მწიფევს
 იყოს უნდა მოვერიდოთ, რადგან მოსდევს მას
 სნეულოებაჲ, ესე იგი, სისხლზედ საქმობა
 და ციება.

ღიბონითა, ანუ კოწახსურითა, გინა ისრითა,
 ანუ თუთუბითა, გინა ძმრითა, ანუ
 შემოსულის კომპითა, გინა მუავე უამ-
 ლითა, ანუ კვრინხხითა, გინა ღაღნაშითა,
 და სხვათა ამითა მსგავსითა. უნდა
 ვიცოდეთ, რომ ჭირისუამს ყოველის მუა-
 ვე საჭმლის ხმარება დიდად სასარგებლო
 და მარგებელი არის: სხვებრ სათანადო
 არს აღრჩევა სასმელ საჭმლისა შესაფერ
 სხეულისა და ჩუქსულებისა, რამეთუ თქმუ-
 ლარს, ჩუქსულება არს მეორეა ბუნება.
 მაგრამ თუნდა ჩუქსულებაა ჭქონდეს ამ-
 დროს ყოველი მსუქანი საჭმელი დაყე-
 ნებული არის, და უმეტესად ღირის კო-
 რცა, როგორც უნდა იყოს შესაყებული
 და გაკვიებული, რადგანაც გამოცდილებით
 ვიცით ამისი მავნებლობა.
 ნება გვაქვს ხმარებად ნიურისა, ხახვისა, ბო-
 ლოვისა, ჭარხლისა, სტაფილოისი, და სხვათა

ესე გვარია მწარეთა და ცხარია მღვლოთა და
 ძირია მათია . ჩუქსულებად უნდა ჭქონდეს
 კაცსა ყოველითს , და უმეტეს უამსა შესა-
 საყარია სნეულებათსა , რომ დღით არ
 გაუიღეს კარზედ უხმოდ , რადგანაც წარია-
 ელი აგებულება ვერ შემძლებელ-არს წი-
 ნა-აღმდებობად შესაყარია სნეულებათა ,
 და უფროსლა ჭირისა , მანა ყოველია ჯერ
 არს მიღებად მცირისა ღუნისა და ჰურისა ,
 რომელიც უმეტეს სასარგებლო არს ყავისა
 და ჩაის ხმარებისაგან .

 თ ა ვ ი მ ე ა თ ც ა მ მ ე ტ ე .

განსაცდელისა თვს , რომელიც შეუდგე-
 ბის უხომოდ ხმარებასა მაგარია სასმელ-
 თისა , და სარგებლობისა თვს ზომიერად
 ხმარებისა მათისა .

ყოველნი სხუა და სხუაგვარ შემავებულნი

არაყნი, რომი, ლიკერი და მსგავსნი ამით-
 ნი; ეგრეთვე ყოველი რიგი ღვინო, რომ-
 მელთაყ სმარებაჲ ზომიერებასა შინა და
 ჟამიერად დიდად მარგებელი არის. იგი-
 ნი განამტკიცებენ ძალსა კაცისასა, განა-
 მხიარულებენ და განამხნობენ წინაღმდეგ
 შესაყართა სნეულებათა . ამისთვის ძვე-
 ლად მკურნალნიცა აძლეუდენ რჩევასა ზო-
 მიერად სმარებისა მათისასა ყოველთაუკე,
 ვითარცა წამალსა და მსუველსა მათსა შე-
 საყართა სნეულებათაგან . რაოდენ სასარ-
 გებლო არს ზომიერად სმარებაჲ სასმე-
 ლითა, ეგოდენ საუნებელ არს უზომოდ სმა-
 რებაჲ მათი . გამოცდილებით ვიცით, რომ-
 მელ დიდად მაუნებლ არს, რომელნიცა
 უზომოდ იხმარებენ სასმელსა, რადგანაც
 შობს მათ შორის მღელვარებასა სისხ-
 ლისასა, რომელსაცა შეუდგების დიდი სი-
 სუსტე, და ამის გამო იხორცებიან იგინი,

რომელნიცა ცდილობენ მიღებასა უშიშ-
როებისასა სიმთავრისაგამო. კიდევ გა-
ნუამეორებ, რომელს ყოველი ესე სასმე-
ლი ზომიერად ხმარებული დიდად მარ-
გებელი არის, და საჭიროცა, ვაჟთა სუ-
სტისა სკეულისა მექონთა და მოხუცებუ-
ლთა, და უმეტეს ზამთარსა შინა და ქაშსა
ნოტიოსა. საკუთრად ქებულ არს კარგი
მკვლი წითელი ღვინო, და ღროსა ჭირი-
სასა რომით, ანუ კარგის არაყით ფუნ-
ჯი ზომიერად მუავით რითმე შესავებუ-
ლი. ტკბილის ღვინსა, მაჭრისა, და ლუ-
დისაჲ ხმარება მავნებელი არის, რადგა-
ნაჲ ესენი შემოჭბერვენ მუსკელსა.

თ ა ვ ი მ ე ა თ ი თ ხ მ ე ტ ე .

სიფრთხილისა ივს მოდუღებულთა სასმელ-
თა, ყავისა, ჩაისა, და შიროქოლათისა .

უკვიოუ ვანუსჯით მოქმედებასა ყავისასა,

მაშინ (ა) არაუისგანმე ჟერ არს ხმარე-
 ბაჲ მისი . გამოცდილებითი უიციით, რომელს
 ხშირად და ყოველდღე ხმარება მისი, მოძს

(ა) და წყებისათვის ყავის ხმარებისა ეს-
 რედ მოგვითხრობს ისტორია . მწყესმან
 რომლისა მე არაბის მონასტრისაგან განა-
 სხა საძოვრად რაოდენიმე აქლემი , და
 მათი აქლემითა სჭამეს ყავის თესლი და იმ-
 დამეს მონასტრში შექმნეს ყვირილი და
 შეყოივა, ხოლო წინამძღვარმან მის მო-
 ნასტრისამან სწრა მწყემისაგან მიხვსი მათ
 აქლემითა განუსუენებლობისა, და გამოსაყ-
 დელად მსონარეთა და მილის მოყვარეთა
 ბერთა იწყეს სმეკად ყავისა მღვიძარებო-
 სა და სიფთხილისათვის . და მიერ ჟამიდგან
 შემოვიდა ხმარება ყავისა მიელს არაბიასა
 შინა, და იქითგან კონსტანტინოპოლსა, და
 შემდგომ სრულსა ევროპისა შინა .

(107)

თრთორღასა მიუღლის სვეულისა და უმე-
ტეს გულისასა, და ეგრეთვე მოჭყავს სრუ-
ლსა სისუსტესა შინა ნერვები, (ძარღვები), და
შოაკლებს მხედველობასა, და თვით ასუსტებს
ვატობასა, ასქელებს სისხლსა, რომელსა
საქ შეუდგების უეცარი სიკჳდილი და-
მბლითია. განდევნის ძილსა და მიუღებს
მადასა, და ამისთვის აქიბნი, რომელითა იწი-
ან მოქმედება ყავისა, აყენებენ ხმარებასა
შისსა. და რომელითა მიუღლიათ ჩჳსულოვ-
ბა ყავის სმისა, მაშინ უნდა აურონ ყა-
ვამი და მწკარი კარდკაჭაჭის ძირი, ანუ
სტაფილო, ანუ ქერძი. (ამათი შემავება და
გაკეთება იხილე თავსა ოცდა მეათესა.)
ექიბნი მხოლოდ აძლევენ ნებასა ყავის
სმისასა წამლად მათდა, რომელნიცა ცხო-
ვრებენ უქმად და მცონარებით და ატარე-
ბენ ღროებასა ძილსა შინა, და აწიან დი-
დად მსუქანნი, მოშვებულნი და ნედლნი :

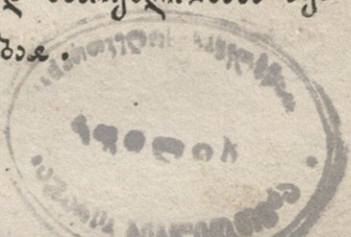
მრავალნი არიან მაგალითნი, რომელ სსტა
 გჳარ სმარებითა ყუვისათა მორჩენილან
 სნეულნი, ესე იგი, ყუვის ოყნითა, ყა-
 ვის წყალში ბანებითა, მოყხალავის ყუვის
 მტვრად სმარებითა, ეგრეთუა სხუათა წამა-
 ლთა თანა შემაუებითა, ბნედიანნი, წყალ-
 მანკანინი, სევდიანნი, ეგრეთუე. ყჳანისა და
 ციებისაგან სნეულნი, და მსგავსნი ამათნი,,
 შიოქოლათი რადგანაც შემაუდების ყოფ-
 ლის სისხლის განმასურვებელის და მღე-
 ლვარე მყოფელის ნიუთებისაგან, ესე იგი,
 შიოქოლათის ხის კაკლისა, დარჩინისა,
 ვლავის ყჳაუილისა, ინდოურის კაკლისა,
 პილპილისა, ვანილისა და ზღვის თევზისა-
 გან, (რომელსაც თათროულად ჭქუან სა-
 ყანყური,) და მსგავსი ამითთა მსურველო-
 თა ნიუთიან. ამასთჳს სმარებაჲ ამისი
 განაღვიძებს სისხლსა და მოიყჳანს ნამე-
 ტნაჲ გულის თქმად, და ექმნების კაცობასა

მიზეზ ძლიერისა დასუსტებისა, და უმეტეს
 მოხუცებულთა, რომელნიცა ეძიებენ ამით
 ძალსა და ყუათისა, ვინა კეთილ ზნეობიან
 ნი და გონიერი კაცი შემძლებელ არს დას-
 ვად უღრმეს მოხუცებულებადმდე ამის ძა-
 ლისა და ყუათისა, რომელითსივსცა ხმარო-
 ბენ ჩიქორლათისა, მაშა სჩანს, რომელ არა-
 ოდეს, და არცა ვისივს იქმნების სასარგე-
 ზლო ხმარება მისი, და უმეტეს ჟამსა ჭი-
 რისასა. ვარნა შიქორლადი ვაკეთებული
 მხოლოდ შიქორლადის ვაკლისაგან და
 შიქრისა, არა არს მაკნებელ.

ჩიისა ივს შესამლებელ არს მრავალთა სა-
 რგებლობათა იქმად, მაშინ, ოდესცა ხმა-
 იობდენ მას მსგავსად წამლისა, რადვანაც
 დიდად არგებს შირიმთანს და წყალმანკიანს
 სნეულსა, ამაღ რომელ ვახსნის შარდხედ-
 ვგრეთვე ნაფაშსა, სურაუანდსა, ყელის ტვი-
 ვილსა, და სხუათა, მაგრამ ახლო, რადვანაც

ჩემსუღლებად შემოვიდა ყოველდღე უხორ-
 მოდ სმა მისი, არღარა იჩმესნების სასარ-
 გებლორსა ძალსა ივსსა, და წინა აღმდეგ
 ამისსა გვჩმესნებს სძირად მხმარებლობაჲ
 მისი ვნებასა და მიხვს ყოფასა სნეულოვ-
 ბისასა, რადგანაჲ ახმობს მკერდსა, ასუს-
 ტებს კუჭსა, აძლევეს მიხვსსა ვაცოვები-
 სასა, რომელთაგანაჲ წარმოღვებიან სნე-
 ულოებანი. რადგანაჲ ყოველდღე ხმარე-
 ბაჲ ჩაისა ასუსტებს ძალსა ვაცისასა, ვინა
 დროსა ჭირისასა უმეტეს სავნებელთ-
 არს ხმარებაჲ მისი. (ა)

(ა) განკვირებითი მამაგონდების ერთის
 ვაჭრის ცოლისაგან უხორმოდ ჩაის ხმა-
 რება რომელიცა ყოველთივს დღიას საღამოს
 მაინც საძორც. ფინ ვრნამდე დალეულა. უეჭვე-
 ლად ამისთანა უხორმოდ ხმარებლობასა შე-
 უდგების მავნებელობაჲ.

თ ა ჳ ი მ ე ა თ ს უ თ მ ე ტ ე .

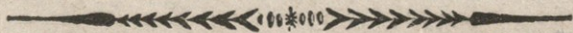
ხმარებისა ივს კარვის წყლისა, და მარ-
 გებლობისა, ივს მისისა .

ჩემს ვყანით საჭიროება კარვის ჭაერისა,
 და სარგებლობა მოქმედებისა მისისა, ყო-
 ველი რაჲცა თქმულარს ჭაერისათვის, იგი-
 ვე სათანადო არს თქმად კარვის წყლისა-
 თვისსა, მაშა აქა სათანადო არს აღწერად
 ნიშანნი კარვითა წყალთიანი, სარგებლობა,
 და მავნებლობაცა უყამოდ ხმარებისა მი-
 სისა, და უმეტეს მავნებლობა ცუდისა წყ-
 ლისა . და ღონის მიება განწმენდისა მი-
 სისა . უმჯობესი წყალი არის, მაღალით
 მთათიან განმომდინარეთა წყაროთიან შემ-
 დგარნი, (რომელსაც არა აქმუნდეს ნივთი-
 ანი მიღებული გემოვნება, ესე იგი, მარია-
 ლისა გოგირდისა, გუარქვილისა და სხუთთა)

ამას შეუდგების მდინარე წყალი, რომე-
 ლიც ჩქარად მომდინარეობს ქუთათა და წმი-
 ნდათა ქვიშათა ზედა. ვარგა წყალი უნდა
 იყოს წმინდა, არა ფრის სხვს გემოს და
 ფერის მქონებელი, მსუბუქი, და მალე მ.რ.
 მხარშველი ყოველი საჭმელითა. ესრეთი
 წყალი არის სასმელად მარგებელი და სი-
 მრთელის დამცემელი. მაგრამ უნდა დი-
 ლად მოვერიდნეთ ყამსა და დაღოყლობისა და
 ოფლოიანობისასა, და გუაქუენდეს მოთი-
 მინება ვიდრე შესწმენბად და ოფლოის შემ-
 რობადმდე. თორემ მოუთმენლობით
 სმა მისი მრავალს სნეულებას განაჩენს
 ჩაქუნ შორის. ზაფხულში და ყამსა ჭი-
 რისასა სასარგებლო და საჭირიცა არს, რომ
 დროსა ხმარებისა მისისასა შევახათი იგი
 ლიმონითა ანუ ძმრითა და ანუ სხუათა მუა-
 ვეთა ნივითათა, რათა იყოს მცირედ მო-
 მუაო და გემრიელი, რომელიც მოჭკლავს

წყურვილსა და აგრილებს აგებულებასა .
 ესრეთვე ბანობაც საქებელ არს ყამსა ჭი-
 რისასა მდინარეს წყალსა შინა, შემდგო-
 მის სიფთხილითა, რომ არყნდა შალე სა-
 ჭემლო მიღებულთი იბანონ, არცა დაღალულ-
 თა და ოფლიანთა, და არც მსწრაფლო ძილი-
 სავან აღდგომილითა, არცა მსწრაფლო ყნდა
 შთაღვიდნენ წყალში, არამედ წყნარად ყნდა
 შევიდნენ, და შესულადმდე თაჳი ყნდა და-
 ისვენებონ წყლითა, და შემდგომ იწყონ
 ბანობად, და დიდს ხანსაც არ ყნდა დაწყონ
 წყალში, ამისთვის, ვისაც არა ჭქონია ესე
 ვითარა სიფთხილო, ყუერათი შევარდნით
 წყალში მიუღიათ სხშა და სხშა სნეულე-
 ბა . ხოლო რაიცა ითქმის სხშათა წყა-
 ლითა თვს, რომელნიც არიან, წვშისა, თო-
 ვლისა, ჭისა, ცბისა და სხშათა, არაიყ
 ხმარება მათისა სასარგებლო არს, არამედ
 დიდად მავნებელცა არს, ხოლო ყამსა

საჭირისა, ჟერ არს განწმენდა მათი და
 ესრეთ სმარება. (და თუ ვითარ შესაძლო
 არს განწმენდა მათი იხილეთ თუავსა. ოცდა
 მეოთხრთმეტესა,) კარგს წყალს რაოდენი სა-
 რგებლობა, და ცუდს წყალს რაოდენი მა-
 ვნებლობა აქჲს დავიდუმე სიმოკლისა თვს
 წიგნისა ამის.

თ ა ვ ი მ ე ა თ ე ქ ვ ს მ ე ტ ე .

ყოველითა ბუნებითთა საჭირითა ყვირ-
 ბელითა ვნებათა თვს.

რომელთ არიან, ოფლი, ნერწყვი, შარდი
 და განაუალი, ამის თვს უნდა ცდილობდენ,
 რომ თავის ღროხედ აქჲნდესთ მოქმედე-
 ბა, რადგანაც დაგვიანება და ძალით დაყენე-
 ბა ყოვლისა განაუალისა, შემძლებელ-არიან
 მოყჩაუნებად სხჲა და სხჲათა სნეულებათა.
 (ყოფლობისა და ყაბზობის წამლობისა თვს,

იხილე თავსა . ოცდა მეცხრესა .) გამო-
 ცდილებით ვიცით , რომ შესაყარს სნეუ-
 ლებასა , და ნამეტნაუად ჭირსა მიიზიდავს
 ნერწყვი , ამისთვის უნდა ვფრთხილობდეთ ,
 რომ დროსა შესაყართა სნეულებათასა ნე-
 რწყუს არა ველაპევდეთ , და ხშირად ვაფუ-
 რთხებდეთ , და სახლიდამ ვასკლის დროს
 უნდა ვვედვას პირში თეთრი კოჭა , ანუ
 ღვის კენკრა , ანუ ლიმონის ქერქი , ანუ
 ქინაქინის ქერქი , ანუ პიტნა , ანუ ანისული ,
 ვინა ილი და დარიჩინი , ანუ კევი , რომე-
 ლთაჲ აქვსთ ძალა ნერწყვის მოყუანისა .

თ ა ვ ი მ ე თ შ ვ ი ღ მ ვ ტ ე .

მღვიძარებისა თვის და ძალისა .

მღვიძარება და ძილიცა ზომიერად უნდა
 იყვნენ დასუღნი თვის უამხედ , როგორც
 ნაკლებობაჲ ძილისა , ეგრეთვე ნამეტნაობაჲცა

(მე)

მისი მავნებელი არს, მუშა ვაყისა ივს, და
 რომელნიც არიან მოძრავობაში რვა სა-
 თიი ძილი საკმაო არს, და ყქმთა ივს ექე-
 სი ღღეში, ყუნდა ვერდიდებოდეთ მუადლის
 ძილსა და დაჩვევასა მისსა, და ღამე ყუნდა
 ვერდიდებოდეთ, რომ არ გაუყიფდეთ და
 ყმეტეს ოფლში. ეგრეთვე ყუნდა ვერი-
 დებოდეთ ბუმბულსედ, და ეგრეთვე ვარეთ
 წაგრძი წილსა, რადგანაც ყოველ ივს მა-
 ვნებელი არის.

თ ა ვ ი მ ე ა თ რ ყ ა მ ტ ე .
 ყქმობისა ივს და მოძრავობისა .

სამყალ ყქმობის და მოქმედებისა, სათი-
 ნადო არს დასუად კეთილ ვონიერი ზო-
 მიერება, რადგანაც ღონიერთა და მრთიელ-
 თა ვაყთა ივს ზომიერი მოძრავობა და მყ-
 შავობა არის წყარო სიმრთიელესა და ღღე-

რძელოზისა შათისა, ეგრეთვე მავნებელ
აზს ნამეცნაჲი მოძრაობა სუსტის სკეუ-
ლის მქონებელ კართა ივს. მაშა, კეთილ
გონიერება მოითხოვს ყოველთაგან ზო-
მიერსა მოძრაობასა, შესაფერსა ივთოეყ-
ლითა კართა ძალისასა, ესე გუარა ქსევა
ყოველ ივს საჭირო აზს, და ყმეტეს უამ-
სა შესაყარითა სნეულეზათისა.

თ ა ვ ი მ ე ა თ რ ს რ ა მ ე ტ ე .

მწუხარებისა ივს და სიხარულისა, რძელო-
ზისა აზიან ვნებანი სულისანი.

ყოველთავე უწყიან, იყ რაოდენი მოქმე-
დებ აქმს სულსა ზედა კარისასა მწუხა-
რებასა და სიჯარულსა, ამის ივს ყმეტეს
დროსა სნეულეზათისა, სათანადო აზს აზა
მიცემა თავისა ივსისა მწუხარებათა, და
სასო წარკუყთილუებათა აზამედ ყფროსდა

მესადინგობა, რათა აქმნდესი სიმხნე და
 სიხარული სულისა, და განერთოდენ სასი-
 ამოუნობთა შექცევითა, ესე იგი სხშა და
 სხშა გშარითა საკრავითა (ა), წიგნითა სა-
 ნუგეშობითა, ანუ შესაქცევითა, და მათსა ზო-
 მიერად, და იყოფოდენ კეთილს უნებობის
 შექონითა მხიარულთა მეგობარითა თანა .
 დიდად უნდა ერიდებოდენ ხშირსა მეუღლე-
 ობითსა შეერთებას და უმეტეს ჟამსჭირისა-
 სსა, რადგანაც დიდად მათნებელი და დამასუს-
 ტებელი არის გორციელისა ძალისა, ცდილ-
 თბდენ დაყენებასა, როგორც სულიერით უნე-
 ბათისა, ეგრეთვე გორციელს გულის თქმათისა.

(ა) საკრავი არს წყარო განმალვიძებელი
 მხიარულებისა, რომელიცა საამოებობითა ივ-
 სითა ხშირად არჩენს ვაჟთა სხშათა და სხ-
 შათა სნეულებათაგან, ამისთვის დროსა ჭი-
 რისასა უნდა მით ვმხიარულებდეთ .

ო ა ჟ ი მ ე ო ო ო ე .

ღიღის საჭიროებისა და სარგებლობისა ივსს,
 რათა მსწრაფლ გამოუყვანებდეთ მთავრო-
 ბასა, ოდესცა ვინმე აუად გახდეს¹, ანუ
 უყვარად მოკუდეს, და უმეტეს უამსა ჭი-
 რისასა .

თუნიად საჭირო არს და ღიღად სასარგე-
 ბლო ეოუგელს უამს, და უმეტეს ღროსა
 შესაყართა სწეოლებითსა, გამოყვანება მთა-
 ვრობისადმი, როგორც აუად მყოფისა, ევ-
 რეთივე მიწაულებულისა, ამისივს, რომ
 მართებლობა მაშინვე გაგზავნის აქიმსა, და
 მით ვსწნობთ ჩუქს, იუ აუადმყოფი შე-
 საყარის სწეულებით არარის აუადა, უში-
 შრად მოუვლით სწეულსა, და იუ შესე-
 რი სწეულებით არის აუადა, მაშინ მსწრა-
 ფლ ვეცდებით მორიდებასა ჩუქსსა და

სახეათასადა, და ეგრეთვე მოუაროდებო ნი-
 უთთადა, ეს არის უბირველესი, და უკეთე-
 სი ღონე სნეულებისაგან განზინებისა . ამის
 ივს განწესებულ არს, რომ ღროსა ჭირი-
 სისა, და სხეათა შესაყართა სნეულებათისა,
 დადიოდნენ ყოველს სახლში ჰოლოცის
 მოხელოენი, და სწობდნენ ყოველ-ღღე შშ-
 ვიდობასა მათსა . და იუ აჟად არის, ანუ
 მომკჷლარ არს ვინმე, იუნდა ყრმარ იყოს,
 მაშინვე აწნობებენ ექიმსა, და ექიმი სნე-
 ულს განწესხსრეკს და გამოარსადებს სნე-
 ულებასა, და მკჷლრისათვის მისცემს ბილე-
 თისა დასამარსხუად , რადგანაც უბილეითოდ
 არ შეიძლება დამარსხვა, (სადაც ექიმი არის.)
 ამის ივს მრავალნი, რომელთაც არ იციან
 ამის შემდგომი სარგებლობა, ღრტვინვენ
 და ჩივიან, რომ მკუდართი დმარსხუაც გამ-
 ნელდაო, იუ ბილეითი არა გუაქმს აქიმისა-
 გან მკჷლართა ველარ ჩავუღაუვი მიწაში ;

მე ვიტყვ რომ არაფერი არააჩინსა მმარ-
 რიებლობისაგან განწესებული, რომელსაჲ
 არ შეუდგებოდეს დიდი სარგებლობა, ამის
 თვის მე მნებაჲს მოკლედ აღვსწერო იგი
 საყოველთაო სარგებლობა, რომელიჲ შე-
 უდგების ექიმთაგან განჩხრეკასა აუადმყო-
 ფთა, და მკუდართასა ყოველს ღმრს.

(1) განჩხრეკენ რა ექიმი, სწობენ სა-
 ხელდობ, თუ რომლითაჲ სწეულებითა
 არის აუად, ანუ მომკრძარ არს, და ამით
 მისცემენ ჭეშმარიტს ცნობასა მმართიებ-
 ლობასა, რომელსა ღმრსა, და რომელსა
 თითქმისა, და რომელსა ადვილსა, რაოდენნი
 იყვნენ, და ანუ არიან სწეულნი, და ანუ
 რაოდენნი მომკრძარ არს, და რომლის ვტყ-
 არის სწეულებითა, და ამისთანას წარდგინ-
 ნებითა, მმართიებლობა სწობს, რომელსა
 საჲ ადვილს არის შესაყარი სწეულება,
 და მიიღებენ შესაფერის სიფთხილესა, რათა

აწა განმრავლდეს სწეულება გარდადებითა.

(2) განხსრეკენ რა ექმნი მკუდართა, სწ-
 ნობენ ეგრეთვე იუ მოწამლვით მომკუ-
 დართა, ანუ იუ მოუკლავს უისმე, და რაგმ-
 არის იარაღითა; და ეგრეთვე სწნობენ, იუ
 თითონ მოუკლავს თაუი. ამისთანას გან-
 ხსრეკით შესაძლებელ არს მკუდელის ბო-
 უნა, და მიცემა ჟელთა შინა მართლ-მსა-
 ჟეულებისათა .

(3) კჷალოდ განხსრეკენ რა ექიმნი, სწ-
 ნობენ იუ მომკუდარ არს სრულოდ, ანუ არის
 ძლიერად გულშემოყრილი, რადგანაც არის
 ამგვარი გულშემოყრაჲ, რომელიც იქმ-
 ნების დიდხანს განგრძელებით, და დაჭკარ-
 გვენ თითქმის სრულიად სიცოცხლის ნიშ-
 ნებსა, და იქმნებიან ვითარცა მკუდარნი რა-
 ოდენსამე ღღესა, ესრეთ, რომელ მხო-
 ლოდ ექიმთი შეუძლიანთ განრჩევა მათი

მკუდართაგან, და არიან მრავალნი მაგალით-
 ნი, რომელთა ამისთანა გულშემოცრვილნი და-
 ყმარსხვესი მკუდრის სახედ, და ეგრეთვე
 ვიციით, რომ მრავალნი ორისა და სამის
 ღღის შემდგომადაც მზორსუნებულან ;
 აკლდამაძიეც ღებულნი ; და ეგრეთვე მრავ-
 ლნი გამოცდილნი მწერალნი გვაძლევენ
 ჩვენს ცნობასა წიგნებითა ივსითა, (ა) რომ
 მრავალგზის მამხდარა შემთხვევით ენახეთ

(ა) ჩინებული დოხტორი დიუფლანდი
 სწერს მრავალითა უბედურითა მაგალითითა მსწ-
 რაფლითა დამარსხვითა მამხდარითა შორის,
 ამასაჲა. რომელთა ერთი ყმარსხვილს კაცსა და
 ერთს პარიყის დიდ ვაჭრის ქალს შეყ-
 ყვარდათ ერთმანერთი, და უნდოდათ ერთმან-
 რთის შემოთვა, მაგრამ ქალის მამას დიდათ
 შორს ეჭირა, და არცარაუისგან მიღებდა ამი-
 სივს რჩევასა, და ძალად მიათხრევა სხვა კაცს,

მიწაში მრთელს ვუბოძი ახლად და მარ-
 ხულნი რომ მობრუნებულან, და დაუ-
 გლეჯიათ ცხვირ ჰირი, და რომელთაზე

და შემდგომ გათხოვისა მოკლე ყამში გახდა
 ქალი აუად და მოკვდა ჰარყში, და მეორე
 დღეს დამარხეს, პირველი საყვარელი ქალისა,
 რომელიც იტანჯებოდა სურვილითა უკა-
 ნასკნელის მაინცოდენ ხილვისა მისისათა,
 წარვიდა საჩქაროდ, და მოიყიდა მესაფლავე,
 და მასვე ღამესა მოსიხარა საფლავე და აღ-
 მოიღო გუამი საყვარელისა ივჯისა, და
 უქადა სიკვდილი მესაფლავესა მას, უკეთუ
 განასცხადებს იგი საიდუმლოთსა ამას, და
 წარიღო მკუდარი სახლსა შინა, და დაას-
 ღვა მახლობელს ცეცხლისა, და ზელდა იგი
 თბილის ხელსახოცითა სრულსა სკეულსა
 მისასა, და ხმარობდა ყოველსა ღონის მიე-
 ბასა მობრუნებისა ივს სიწარცხლისა მისისა,

კვლევებიცა კბილითა . ამის ივს იხილვი წი-
 ვნსა შინა ელიზნისსა, 1801 წელსა და-
 ბეჭდილსა . ს . პეტერბურღსა შინა . რ.ო-
 მელსაჲ ეწოდის, ცნობა სიჩქარით და-
 მარსულოთა . ამისივს არის სჯულია და-
 დებულო, რათა უწინარგს სამისა დღისა არ

რომლისაჲ სიწარსლოე ივით და მოკი-
 დებულო იყო მისხედა, შემდგომ რაოდე-
 ნისამე სათისა გამოჩნდა სასურველი ნი-
 შანი, მკვლრად საგონებელმან იწყო სუნ-
 თქმეა და მცირედ მცირედ მობრუნებაჲ,
 და ოდესჲა სრულგებით მოვიდა სიწარს-
 ლესა შინა, მაშინ ამით ახალითა შეუღლოთა
 უძიძროებისათვს ივლისა განიხრახეს წი-
 რსკლათა ანგლიად, და შემდგომად რაოდენითა
 მე წელთა, მოიქცნენ ივინი პარითად, სადაჲ
 არაჲინ არ ირწმუნებდა რომ ივით ეს ქა-
 ლი ყოფილიყო ს ივი, რომელიც მოკვდა

დამარსხვდენ მიცნალებულია : რორმელითამე
 სახელმწიფოთია შინა აქმსი ჩმსულეზად
 სიფრთხილისა ივს . მიცნალებულია დასდ-
 გმენ რაოდენსა მე ღღესა, ცალკე მაიოვს

და დამარსხულ იყო უწინარესა რაოდენთამე
 წელითა, მაგრამ მეორემან ქმარმან მისმან
 წარადგინა უეჭველი დამტკიცებაჲ, და მო-
 ითხოუდა მემკვიდრობისა საქონელსა ქა-
 ლისასა, და ამით იწყეო საჩივარი დიდსა-
 კვირველი . პირველი ქმარი ამტკიცებდა ,
 რომ კანონით არის ქალი იგი მისი ცო-
 ლი . მეორე ქმარი აღმოარჩენდა , რომ
 ქალსა მას უნდა რაცხდნენ პირველის ქმ-
 რისათვის მკუდრად, რათგანაც იუნიერს მე-
 მწეობისა მისისა არაოდესმე განცოცხ-
 ლდებოდა იგი . და ამით მოიპოუა მან სრულ-
 ლი სიმართლე ცოლად ყოლისა მისისა .
 რათგანაც ჩანდა, რომელი პარლამენტი იყო

საკუთრად აღშენებულია სახლია შინა, და
 მოაბშენ მკუდართა თერჯია და კელია ზე-
 და მართიულსა, რომელიც იქმნების ვაცა-
 ნილი კედელსა შინა, და მობმული მცირესა

მკარედ პირველის, ქმრისა, რომლითაც იმუ-
 ლებულიყვნენ კვალად ანგლიაში წარსუ-
 ლად ახალნი ესე მეუღლენი, და აღარ მო-
 უსადეს გარდაწყყსტასა საქმისასა, რომელ-
 თაც განაჩენი ვიდრე აქამომდე არის არ-
 ხივასა შინა პარლამენტისასა. ყუფალი დო-
 ხტყური ღუფლანდი მოგვითხრობს რაო-
 დენსამე მსგავსა ამისსა შესაძრწყუნებელსა
 მაგალითსა განფრთხილებისათვის ჩვენისა,
 და ვედრებით ვვირჩევს, რათა ვბამვიდეთ
 ანგლიაში დაწყობილია წესია სადაც არ-
 დამარსვენ მიუვალებულსა სანამ არ ვამო-
 აჩნდების სკეულზე ღიურჯი ხალები, რომ-
 ელიც არის სწორე სიკვდილის ნიშანი.

ზარის ენასა ზედა, სადაც იმყოფებიან გა-
 ნწესებულნი ყარაულნი, და შემთხვევასა
 შინა ვისსამე მოძრუნებისასა, შემკრასავე
 თანა შეიტყობენ ყარაულნი ზარის კმი-
 საგან, და მსწრაფლ მიემშველებიან. შრავალით
 ყარაულით მიუღიათ ამის თვს ჯილდოცა,
 და ერის ყარაულიგანსა თორმეტგზის, სსწყ-
 ასა და სსწყასა ღრისა, და ესეიის მაგალით-
 თებით სჩანს, რომ მკწყლართი დამარხწყას
 არიუნდა მსწრაფლორბდენ, და იყო აქიმი იყოს,
 არც უაქიმოდ დამარხონ.

თ ა ვ ი ო ც დ ა მ ე ე რ ი ე .

საჭირიებისა თვს სნეულითა, და სნეულით
 მოძვლეულითა, და სიფრთხილისა თვს მათისა.

შსჯულია ქრისტეანეთა, სიყქარული და
 შემბრალეობა მოყქასთა გვაიძულევენ არა
 დატევებად ვისსამე უშემწეოდ უბედურებასა

შინა, და ამისთვის უმეტეს ჯერ არს უამსა
ჭირისასა გრძნობად ღმობისა და სიყ-
მარსულისა მოყმასითასა, და ესრეთი ოდეს-
სა ვისმე შეეყაროს სნეულება ესე, უნდა
აღიარებინ მომუდელად მისსა, იმისთანა გუ-
ამი, რომელსაჲც ეხადოს სნეულება იგი, (ა)
ანუ იგი, რომელიც თითონ გამოიხსოვს
მოუღასა მისსა, და ანუ, რომელისაჲც უში-
შროება და კეთილ გონიერი სიფიხილე
წნობილ იყოს, და უნდა შეაგონებდნ
მათი, რომ ყოვლისა შემძლებელი ღმერთი
არა დაუტყვევებს კეთილმოქმედებასა მათსა,
როგორც სოფელსა ამას, ევრეთუმს საუკ-
უნოსაჲცა ცხოვრებესა შინა, და სასოებითა

(ა) შეგონებენ ახიასა შინა, უითამე ჭირ-
ნახადი ჭირი აღარ შეყრებოდესთ, ამის-
თვის ვისაჲც უხდია იგინი ვაღნიერად უკლიან
სნეულთა .

ღმსათა შემპლგებელ არს იგი სიფრთხილი-
 სათანა შეწევნად სწეულისა, და დასწად
 თაჳისა თჳსისა და მეზობელთადა.

მოძულელი სწეულისა თანამდებ არს სიფ-
 რთხილით ქსეჳად, რათა არა შეესებოდეს
 სწეულსა შიშქსლის კელითა, და უმეტეს
 მაშინ, ოდესაჲ აქუნდეს ოფლი, და თუ დი-
 დად საჭირო იყოს მაშინაჲ დიდის სიფრთ-
 ხილით შეესებოდეს. ყუნდა ხშირად იბანდეს
 კელსა, და ტანსა. ქაფურით შესებულის
 მძრითა, (იხილე თაჳსა 28), და ყუნდა აქუნდეს
 ღრუბელი, ანუ მჩუარი დასქსლებული
 მძრითა და დანაყილის ნიჳრით და ხშირად
 სუნეჳდეს, კვიბესა და ყბეში ყუნდა ჭქონ-
 დეს ნიორი, და ხშირად ყუნდა ჭყურთხე-
 ჳდეს და არ ჭყლაპაჳდეს ნერწყუსა, იყრჩო-
 ჳდეს თჳთ და აყრჩოლგდეს სახლსა,
 ტანისამოსსა და სხუათა ნიჳთითა, აღწერი-
 ჳის წამლებითა. (იხილე თაჳსა ოცდა

მექესესა, ოცდა მეშვიდესა .) სნეულსა და
სნეულის მომკლელს უნდა ჭქონდესი კა-
რგი და რივიანი სასმელ საჭმელი, და
ხმარობდენ ზომიერად; (იხილე სასმელ სა-
ჭმლისა ივს იავსა მეათორმეტესა.) მომკლე-
ლნი სნეულიანი, და მომტანნი საჭირითა
ნივითა და სასმელ საჭმელითანი, არ უნდა მი-
უღვებოდნენ ერთმანერთისა, და ერთდებო-
დენ ახლოდ ღაძარაკსა, და არც უკანდა
წაიღებდნენ მოტანილს ჭყურჭელსა, და
სხმასა ნივისა, და არც ერთი მახლოდელითა
ნათესავითაგანი უნდა მიუშვან სნეულსა თა-
ნა, ვარდა სულიერთა და გორცაიელითა მკუ-
რნაღითა, და ამისთანა სიფრთხილით ქსევთ
შეამოკლებს განმრავლებასა ჭირისასა .

თ ა ჯ ი ო ც ღ ა მ ე ო რ ე .

შიშისა ივს ყუქიმოდ ხმარებასა წამალთისა.

აზა რაჲ არს წინა აღმდგევი კვირილოგორნიერგებისა ესრეთი, როგორც რომ ვხმარობდეთ ყუქიმოდ წამალთა, ყუქიმოდ და ყუცნობელად სნეულებისა, და ძალსა წამალთისა და შორმათა მათთა, მრავალნი ჩუქსულებად მიიღებენ გამომშეებასა სისხლისასა კელთა ფერჯთა და ენისაგან, (ა) ეგრეთვე მიიღებენ წამალთა რომელთაც აქესთ ძალა პირი-დამ, ანუ ტანიდამ საქმობისა, ახრითა ამით ვითამც სასარგებლო იყოს მათდა სიმართელისათვის, რომელიც უმეტეს ექმნების მათ შემდგომსა შინა მავნებელ და მიზეზ სხუათა

(ა) ჩუქსულებაჲ ესე ნამეტნავ აქესთ ახრის მცხოვრებელთა.

სწეულგებათა ; ამისთვის გონიერება მართი
 ხოვს არა ხმარებასა ესე გუარითა წამლო-
 ბათისა ყაქიმოდ, და ნამეტნაჲად უამსა ჭი-
 რისასა .

ო ა ვ ი ო ც ღ ა მ ე ს ა მ ე .

ქიძისა ივს წამლისა, და რჩევის მიღებია
 სა უსწავლოელთა ექიმთაგან .

ჩინებულთა დოხტორთა ცისოტი . სწერს
 სწავლისა ივს ვაჟთასა, წიგნსა შინა ივსსა,
 რომელსაჲ ეწოდების დარიგება ერთი და-
 ცხსათვს სიმრთელისა . სხუთა თანა
 იტყვს ექიმთა ივს უსწავლოელთა და სო-
 ფლის დედაკაჲთათვს, რომელნიჲ ჩემო-
 ბენ ექიმობასა , (ფურცელსა 473,) მე-
 უნდა ვსიქმე ეგრეთჲე უბედურებისა-
 ივს და მუწებელობისა, რომელიჲ უმე-
 ტეს სწევეტს ხალხსა ვიდრეღა აღწერილნი

ჩემმიერ სნეულებანი . სხუანი ექიმნი შე-
 ასწორებენ ჭირსა მავნებლობასა მათსა ,
 და ამისთვის ურჩევენ ყოველითა მორიდებასა
 მათსა, რომელნიცა ცრულ ჩემობენ ექიმო-
 ბასა . ამისთვის არის ბრძანება ყოველითა
 ქალქითა შინა მართებლობისადმი, რათა სუ-
 ღილობდნენ დაეყენებასა მათსა აქიმობისა-
 გან. და მისთვის არიან განწესებული ევ-
 რომის საეკლემწიფოთა შინა საექიმონი სა-
 სწავლებელნი, სადაც შეუძლიანთ მსურ-
 ველითა სწავლაჲ ექიმობისა, და შემდგო-
 მად სწავლისა ეძლევისთ დრამატა და
 გამოცხადების ყოველითა სახელი და სწა-
 ვლაჲცა მთი. და რომელითაც არა აქმსთ დრამა-
 ტაჲ ფიცხელად დაეყენების აქიმობაჲ
 მათი ყოველთვის, და უმეტეს დროსა შე-
 საყარითა სნეულებათსა. ეგრეთვე არა ჭკვიანის
 მათგან გაკვირდულითა წამალითა სცილუაჲ,
 რაგუარისც უნდა უწოდონ სასარგებლო

შემაყოფნებელი სახელი, ესე იგი, კაპ-
 ლი მარგებელი ყოვლისა სნეულებისა,
 ვაძლი განმაზაგრებელი კუჭისა, და დღე-
 ვრძელობის მიმცემი, აბი ჭირის შეყუ-
 რელობისა, წამალი განმასწორებელი და
 ღმეჭილის ჰირისცყაუისა, და მიმცემი სი-
 ლამაზისა და ყმაწვილობის შესახედაობისა
 დედათა. და მსგავსნი ამათნა, დასალოევი,
 თუ ვარდამ წასასმელი, არ უნდა მივენ-
 დოთ ბრძად ამისთანა სასარგებლოდ სა-
 ვონებელს სახელის წოდებასა წამალითა-
 სა, ამისივს რომ ეგოდენ მავენებელი არის
 წამალი მათი, რაოდენსა იგინი არიან ან-
 ვარ და ვერსხლის მოყურე. მე კიტყვ,
 ყვეთუ ვინმე იყოდეს საკუთრად, რომ-
 ლისა მე სნეულებისა წამალი გამოცდი-
 ლებისაგამო, მაშინ შეუძლიან მას გამო-
 ცხადება მმართველობისადმი ცოდნისა თუ-
 სისა, და ღმტკიცება მისი, და ესე ვჭარისა

სამოგადოსა სასარგებლოებისა გამოცხადე-
 ბისა ივს, მიიღებს მთავრობისაგან შესა-
 ფერს წყალობასა, დანებაჲ მიეცემის მხო-
 ლოდ მის სწეულების ექიმობისა .

თ ა ვ ი ო ც დ ა მ ე ო თ ხ ე .

განყოფილებისა ივს ნიუითისა სახელდობ,
 რომელთა შორის იფარვის ხანგრძლივ ჭი-
 რი, და რომელთა შორის მოკლევს ეამს .

ყოველთა რიგთა ნიუითთა, რომელნიც არიან
 რბილნი და გაფუყებულნი და არა მაგარნი,
 ძალუყსთ მიღება და ფარვა ივს შორის
 შესაყართა სწეულებათა, დანამეცნაჲდ ჭი-
 რისა, ოცდაათის დღითგან, უიღრე სამოც
 დღედმდე, ესე იგი ბამბასა, კანაფსა, აბ-
 რეშუმსა, მატყელსა, თმასა, ყუიითყვსა,
 ბუმბულსა, ბექვეულსა, ხავერდსა, მაყდსა,
 ცილორსა და ყოველსა რიგსა ფარჩასა ,

ნარმასა, ცყაუთა ვაკეიბულოთა და ვაუკე-
 იებულოთა, ყოუელოთა თოკთა და საბულოთა,
 ლარითა, თქრომკედსა, თქრომკედისა და სხ-
 ყათა არძიათა, ღრუბელსა, აბედსა, ქალა-
 ლდსა, თიუასა, ჩალსა, თამბაქოსა, სუიასა
 და ყოუელოთა ესე გუარითა ნიუთითა .

ნიუთინი, რომელნიც არიან მაგარნი და მტ-
 კიცენი, და ეგრეთვე სასმელნი, ესე იგი,
 ყოუელი რიგი თცკა და არაყი, ღვინო,
 ძმარნი, ზეთი, ვრზო, საბონი და ესე გუა-
 რნი ყოუელნი, მეტალი, თქრო, ვერცხ-
 ლი, სპილენძი, თითბერნი, კალა, ცყუთა,
 რკინა და ყოუელი სახმარნი ჭყურჭელი და
 იარაღი ამნიუთებით ვაკეიბულონი, შინა,
 სარკე, და ყოუელი მკრფასნი ქშანი, და
 სხყანი თიხისა და ჩინის ჭყურჭელნი, ყო-
 უელი მკალი, ყოუელი რიგი საღებავი,
 შაქარი, ლაქი, სახამებელი, ხვარბალი,
 ფქვილი თოფის წამალი, და ყოუელი ესე

გვარი ნივთი ; ხალი სმელი და ახალი ,
 და ეგრეთვე სხვანაი სანოვაგენი , მიიღებენ
 ჭირსა და შესაყარს სნეულებასა , სამიო
 დლითგან , ვიდრე ექვსადმდე . ვადა ესე ვა-
 ნწესებულარს შესაბამის ყრჩიოლებისათვის ,
 რომელითაც განიწმინდების ჭირის სანძი-
 რიებისაგან ; და თვნიერ ყრჩიოლებისა და
 განწმენდისა ყოველთის იქმნების სანძირს .

თ ა ვ ი ო ც და მ ე ს უ თ ე .

განწმენდისა თვის ნივთთა ჭირისაგან , ანუ
 სხუათა შესაყართა სნეულებათა , არიან ოთხ-
 გუარანი ღონის მიებანი , შესაყერად ნივთთა .

(ა) იყრჩიოლების ყოველთის სახლი და
 ყოველი ნივთი , განდევნისა თვის ცუდისა
 სუნისა , და მიცემისა თვის სუნნელებისა ,
 ამით წამლითა , რომელიც არის აღწერილი
 თაუსა ოცდა მექუსესა . იყრჩიოლების ,

როგორც ჭირიანნი, ეგვიპტის საიჭყესნი-
 ცა სახლნი და ნივთნი, ბამბა, კანაფი, აბ-
 რეშუმი, ყაჭი, მატყლი, და ყოველივე ამა-
 თგან გაკეთებული ფარხა, მაყდი, ტი-
 ლორ, იყო სხმა რამ ნივთი, ჰყუნდული
 ყუითყვი, თმა, ბალანი, ბეწუსული, და
 ყოველი ესე გჷარნი, და მათგან გაკეთე-
 ბულნი ნივთნი, ღრუბელი, აბელი, სა-
 ბელი, იორკი, ყუთი, ჭილოზი, ხალიჩა,
 ქეჩა, ფარდაგი, და ყოველი ამ გჷარნი ნი-
 ვთი, რომელთაჲც არა აქმსთ ნახი ფერი .
 წამლითა, რომელიც აღწერილ არს თაჲსა .
 რაჲცა მეშვიდესა .

(3) გამხევებით და ჭაერში გაკიდებით გა-
 ნიწმინდების ყოველი ნივთი, რომელთაჲც
 აქმსთ ნახი ფერი და არიან სათყოთნი და
 წმინდანი, ესე იგი, ხაუერდი, და ფარხა აბ-
 რეშუმისა, იყო ბამბისა, გინა მატყლისა,
 ოქრომკედი და ოქრომკედის არშია, ანუ

ყალბი . ხატი და ჰატრეტი დახატული ცი-
 ლოსა ზედა . სხა და სხა რიგნი ძირ-
 ნი, ქერქნი და ფოთოლნი, ესე იგი, რე-
 ვანდი, ღარიჩინი, თამბაქო, და სხაანი ესე
 გჷარნი, რომელთაჲ ვადა არის ოცი დღე
 განმხევებით განწმენდისა .

(ღ) გარეცხით განწმინდების ყოველი
 ხისაგან გაკეთებული სახმარნი ნიჲთი, და
 ჴეთით დახატული ხატი და სახე, ანუ სხ-
 არაჲმე ნიჲთი, შესაფერად მათდა, რომე-
 ლიმე გაირეცხების წყლითა, და რომელი-
 მე განწმინდების სველის ღრუბლითა, ანუ
 კელსახორცითა რამდენჯერმე, წმინდა სან-
 თელი, ანუ ქონისა, წყალში ღებით განი-
 წმინდების, ეგრეთვე ყოველი ვერცხლე-
 ყლი, სპილენძეყლი, რკინეყლი, მინა,
 ბროლი და ესე გჷარნი სახმარნი ჴყურ-
 ჴელნი და ნიჲთნი რამდენჯერმე გარეცხით
 განიწმინდებიან .

თ ა უ ი ო ც ღ ა მ ე ქ ყ ს ე .

შეხაუებისა თვს ყოველითა რიგითა საყრ-
 ჩოღებელითა წამალითა, რომელნიც განს-
 წმენდენ სახლითა და ნივითა მყრალისა და
 მავნებელის სუნისაგან, და მისცემენ საამო-
 სა და კარგსა სუნნელოებასა, რომელნიც იხ-
 მარებნიან ყოველ ღროს .

პირველი რეცეპტი .

ყუნღა მორიღოს დანაყული დანამასტაკი
 და საკმელია ათ ათი მისხალი, გუნღრუკი
 და სუნნელია მყრია ხუთხუთი მისხალი,
 ვარდი გამხმარი და მოფშენეტილი ოცი
 მისხალი, ესენი ერთმანეთში ყუნღა აყრიოს,
 და კარგს ჭყურჭელში შენახული და მაგრად
 თაუ დარმული ყუნღა იყოს, რომ სუნი არ წა-
 ყვიდეს, დანახევარ მუჭას დააკმევდეს ხო-
 ლმე ნალვერდალხედა, და ისრე შემოაცარე-
 ბდეს სახლსა, და ნივითაც ყყჩოღებდეს .

მეორე რეცეპტი.

ყნდა მოიღოს ქარვის ნაფშხჳსნი, დანა-
 მასტაკი, ღაღანა, და გუნდრუკი ხუთი მი-
 სხალი, ჭაუზის ფოთოლი, ანუ ჭაუზი
 და დარჩინი ოთხ ოხთი მისხალი, ვარდის
 და იის ყნაუვილი მოფშუნეტილი ათ ათი მი-
 სხალი, ერთით აყრიოს და აკვიოს.

მესამე რეცეპტი.

ყნდა მოიღოს კარგი ღვინის ქმარი ნა-
 ხევარ თუნგი, გვარჯილა დანაყილი თუ-
 თხმეტი მისხალი, ანუ მარლია ჩაყაროს
 ქმარში და გაცხელებულს აგურზედ ასხოს
 და აბოღოს სახლშია, რომელიც განსწმე-
 ნდს ცუდს სუნსა და უმეტეს ჭაერსა.

მეოთხე რეცეპტი.

ყნდა მოიღოს გახურებული აგური, და
 ყარონ ზედ გამხმარი ჰიგნისკონა და და-
 ასხან ქმარი და მით აყრილონ სახლი,
 ეგრეთვე შეიბლება ყრჩილეება შექრითა,

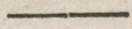

ლაქია, საკლშია, გუნდრუკია, ლადა-
 ნია, ღვის კანკრია, გუარგუღია, მ-
 რია, ამათ-განის თვით-გუღიო შეიძლე-
 ბა ყოველივს ყრჩოღება, რომელიც მხად
 სახლში იბრებოდეს.

თ ა ვ ი რ ც ღ ა მ ე შ ვ ი ღ ე .

შესაუგებისა თვს ყოველია საყრჩოღებე-
 ლია წამალია, რომელნიც განსწმენდენ
 რიგორც საიჭყსლია ვგრეთვე ჭირიანია
 სახლია და ნიუთია.

მესუთე რეცეპტი .

ყუნდა მორღოს თეთრი ფისი, ანუ შავი
 ფისი, ღვის კანკრა და ფოთოღია დანაყილი
 ნახევ ნახევარ ლიტრა, გუარგუღია და გოგია
 რღი თითო ჩარეჩი, და აყრიოს ერთმანე
 რიში, და ყუნდა და ანთოს ცეცხლი ღერ-
 ეფანშია და აყრიდნენ ამ წამალს თითო

მუჭას, და აკომლოვდენ დღეში მაინც სამ-
გვერს, რომელიც განსწმენდს ჭაერსა, და
დაიწყავს სახლსა შესაყარია სწეულეზათიან.

მეექვსე რეცეპტი .

ყუნდა შორღოს სუნნელი მურღი და გუარ-
გულია თითო ხარვექი, გოგირდი ნახევარ
ხარვექი, ღვის კენკრა ნახევარ ლიტრა, და
დანაყოს ერთად, და თითო მუჭას აყროჩო-
ლებდეს დილასადამოს სახლსა, დანივითა .

მეშვიდე რეცეპტი .

ყუნდ შორღოს წვრილად დაკურწვილი ღვის
ზე და მისი კენკრა და ფოთოლი, ქატო,
ნახევარ ნახევარ ლიტრა, გოგირდი, გუ-
არგულია, თითო ხარვექი, ერთად აწყული,
თითო მუჭას აყროჩოლებდენ დღეში სა-
მგვერს ჭირიან სახლსა, და ნივითა .

მერვე რეცეპტი .

ყუნდა შორღოს დანაყილი შარილი ნახე-
ვარ ლიტრა, დანაყიდ შავი შარვანყი

ნახევარ ჩარქი, (რომელიც ავთიაქში იყა-
 დება.) აურის ერთად, და ორი კოვზის
 ოდენი ჩაყაროს ხოლმე დიდს თიხის ქვა-
 ში, და ერთი კოვზის ოდენი დაასხას ზე-
 და შაბიამანის ზეითი, რომელსაც ეძახიან
 შაბიამანის თეხაყსა, და ერთი კოვზიც წყა-
 ლი და გროხით მოურინ, და ეს შეზავდება
 თავის თავად დააყენებს კომლსა, რომელიც
 განსწმენდს და განაქარვებს სახლსა და ნი-
 ვითა შინა დაყარულს ჭირსა.

როდესაც საჭირთება მოითხოვს ამ ზემო
 წამლით ყრჩილებასა, მაშინ ჭირიანი სახ-
 ლი კარგად უნდა იყოს დარმული, კა-
 რები და ფანჯარები დახურული, რომ
 სულთი არ გავიდეს, და ნივთნი უნდა იყუ-
 ნენ მაღლა გაკიდებულნი, და რამდენსამე
 ადგილს სახლში უნდა იყრჩილებოდეს,
 დღეში ორჯელ, და თუ ჭირში ნამყოფი
 კაცი იყოს, უნდა ციტყველა შევიდეს

ამისთანას დაყრჩილებულს სახლშივე და
 გამოვიდეს, და ესრეთ იყრჩილონ, და ევ-
 რეთივე ყოველი ნივთი საეჭყუსლი ასე უნდა
 დაყრჩილონ. მაგრამ დიდად სიფთხილით
 უნდა იყოს შენახული მადიამანის ზეთი,
 რომ ყვესრად არაავინ შეეხოს, ან არ
 დაღუაროს ან არ დალიოს, და ხმარებამიან
 უნდა გაფთხილდეს, რომ წვეთი არაჩედ
 დაეცეს, იორრემ მაშინვე დასწვავს.

————— ❦ —————

თავი ოცდამეცხვე.

შესაუებისა თვის ყოველთა რიგთა წამალ-
 თა, რომელნიც იხმარებიან უმეტესის სი-
 ფრთხილისათვის გარედამ წასასმელად, უამ-
 სა ჭირისასა, და სხჷათა შესაყართა სნე-
 ულებათსა (ა)

—————

(ა) რიცხჷთა შორის ხმარებულთა დო-
 ნის მიგბათა დაყვისა თვის ჭირისავან,

მეცხრე რეცეპტი .

უნდა მოიღოს აბზინდა, და ბალახი მარია-
 ამსაკმელა, ჰიგნა, საღობი, ათ ათი მისხა-
 ლი გამხმარი და დაფშენეტილი, ღვის კე-
 ნკრა ათი მისხალი და ნორჩი ხუთი მის-
 ხალი დანაყილი, ერთად აუწიოს და ჩა-
 ყაროს ქოთანში და დასხას ცხარი ღვი-
 ნის ძმარი, ნახევარ იუნგი, და დაღვას
 თბილს აღვიღს ორს დღეს, და მასშევან-
 ვარგად გასწუროს, და ხშირად ტანზედ უნდა
 ისუემდეს ღრუბლით, ანუ სხვიით რითიმე და
 კარზედაც არ გაუიდეს წაყსმელად .

ვგრეთვე იქების ყამსა ჭირისასა ქონება
 ღუგუნისა თუქზედ, ანუ შკლაუზე . და ყუ-
 ვილ აუწრელთა აწრა ყუავილისა, რად-
 ვანაც ამტკიცებენ, რომ იმათ, რომელთაც
 ჭქონიათ იარა, ანუ ღუგუნა, ანუ სჭირებიათ
 იმუამად ყუავილი. აღარ შეწყრიათ მათ ჭირი.

შეათე რეცეპტი .

აყნდა მოიღოს, კატა ბალახი, კულმუხოს
 ძირი, ღვის კენკრა გამხმარი და დანაყი-
 ლი, ათ ათი მისხალი, და ზედ ნახევარ იუ-
 ნგი ძმარი დაასხას და თბილს ადგილს და-
 სდგას ორ სამს დღესა. და მასუკან კარ-
 ვად გასწყროს, და იუ იძოვებოდეს სა-
 დმე ქაფურში, მოიღოს ორი მისხალი და-
 ასხას ზედ ერთი კოვში ცხარი ოცვა და
 ვაღესოს და დადნობის შემდგომად აუ-
 რიოს ისიც იმაშია . და წასასმელად ტა-
 ნისა იხმაროს .

იუ ვინილობა არის ასრე შეზაუებინა ივს
 არ იძოვებოდნენ ეს ხსენებულნი წამალ-
 ნი, მარტო ძმარიც კარგია რომ იხმარონ,
 ანუ გაყრიონ მცირედ ნიორში .

შეათე რეცეპტი .

ეგრეთვე დიდად სასარგებლო არის ჭი-
 რისაგან დასუსა ივს, დღეში ერთხელ ტანზედ

წასმა შეიოყნის შეიოსა, ანუ სელის შე-
 იოსა .

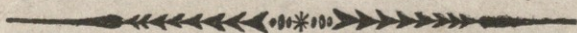
მეათორმეტე რეცეპტი .

უნდა მოიღოს ორი მისხალი ქაფური
 წვრილად დაჭრილი, და დასხას ოცა წყ-
 ეთი ცხარი ოცვა და გაღვოს . და დად-
 ნობის შემდგომ გაყრიოს ერთს სტილს
 შეიოყნის შეიში, (რომელსაც ეწოდების
 ქაფურის შეიი,) და იხმაროს ტანზედ წა-
 სასმელად . ევრეთუ ვისაც ყური სტკი-
 ოდეს, შესაიუებისაგან უნდა ეს შეიი სა-
 ში წვეთი დააწყოს ბანბანზედა და ჩაიღვას
 ყურში, რომელიც დიდად არგებს .

მეათსამეტე რეცეპტი .

ევრეთუ იხმარების ტანზედ წასასმელად
 ქაფურის არაყი უნდა მოიღოს ქაფური
 სამი მისხალი, და ერთს სტილს ცხარს
 ოცვაში გაღვოს კარვითა, და ეს იხმაროს
 უამსა ჭირისასა გარედგან წასმით . ევრეთუ

თუ ვაძვან იტვირთს ფეჯი ანუ კელი, ანუ
 აუსივდეს, დიდათ არგებს რომ წაისვას
 ესე ქაფურის არაყი.

თ ა ვ ი ო ს დ ა მ ე ს ო ო ო .

შეხავებისა თვს წამალისა, ყაბზობისა,
 ოფლისა და სიცხისა.

შეათოთხმეცე რეცეპტი.

ღროსა ყაბზობისასა, თუ აქვს სნეულსა და
 დი სიცხე, არ მიეცემიან მაგარნი სასაქ-
 მებელნი წამალნი, ეს იგი, რეჯანდი, სა-
 ბრი, სინამაქი, რუბირეჯანდი, და მსგავს-
 ნი ამათნი, რომელნიც ვანაფიცებენ სი-
 სხლსა და მოყმატებენ სიცხესა. ყუბჯო-
 ბეს არს შიცემად, ესე ვითართა სასაქმე-
 ბელთა წამალთაგან ქუშმორე ამისა აღწე-
 რილნი, რომელნიც ასაქმებენ და სიცხესაც
 ვანაგრილებენ.

შეათხუთმეტე რეცეპტი.

ყნდა მორღოს სტილ-ნახევარი შავი ვა-
 მხმარი ღამასხი, ანუ ჭანჭყური, და ერთი
 ხარეჭი წყალი დაასხას და ძრიელ მორხარ-
 შოს ქოთანში და ანუ ახალს მოკალყოს
 ქუაბში, და შემდგომ გასწყროს, და გაყ-
 რიოს შიგ თორმეტი მისხალი მანანა,
 და თუ იყოს თიხი მისხალი წმინდა ღვი-
 ნის მარღლიც, ანუ ერთი მისხალი და ნა-
 ყილი ანისული, და კიდევ გასწყროს, და
 დააღვევინოს დილაშედ ყუბოდ, ან დაწო-
 ლის ღროს საღამოშედ, ერთი შატარა ჩაის
 ფინჯანი, და თიხის სათის შემდგომად თუ
 არ ასაქმოს კიდევ დააღვევინოს.

შეათთექუსმეტე რეცეპტი.

ეგრეთვე გახსნის ყაბზობას ასტარხნის
 მარღლი, ღვინის მარღლი, მადნიზია თეთ-
 რი, მანანა, ამათვანი რომელიც იყოს ყნ-
 და მორღოს ხუთი მისხალი და დააღნოს

ერის ფინჯანს თბილს წყალოძი და და-
 ლევინოს უხმოდ, ან დაწოლის ღროს.

მეათევიდმეტე რეცეპტი.

ოჯლის მოყუანისათვის, უნდა მოიღო გვ-
 რილია, ან ღიღულის ყუავილი, ან პიტ-
 ნა, ან ვირის ტერფა, ან ანისუნი ან კა-
 მის თესლი, ან საღობი, ან საბოს ყუავილი,
 ან ყაყაჩო ერთი რომელიც იყოს ამათგანი,
 ნახევარ მუჭა უნდა ჩააყაროს ჩაიდანში და
 დაასხას მდუღარე წყალი, და დასდვას სოტას
 ხანს თბილს ადგილს და შემდგომ გასწუროს
 და ორორს ფინჯანს ცხელს ჩაისავით დაა-
 ლევინებდეს ვინემ ოჯლი მოყუიდოდეს, და
 ამ წამლებსაგან, რომელიც იყოს ერთმანე-
 რითში რომ აყრიონ და ისრე იხმარონ
 უმჯობესია. მეათევიდმეტე რეცეპტი.
 უამსა სიციხისასა წყლის მაგიერ უნდა ას-
 ვას სნეულსა ქერის წყალი, კოწახურისა
 ანუ ლიმონის წვენი დაწურვილი.

მეათეხრამეტე რეცეპტი.

ეგრეთვე სასარგებლო არის, რაკის თუ-
 აღი წიმიანდად დანაყლია, ან წმიანდა გუ-
 არქლია, ან თეთრი შავნა, ან ღვინის
 მარლია, ან თეთრი თაბაშირი, ამათგანი,
 რომელიც იყოს, მოიღონ ერთი მისხა-
 ლი და ერთი მისხალს დანაყილს შექარში გა-
 ყრიონ და ოთხთი გაჭყონ და სამ სათი გა-
 მოშვებით დააღვეინონ, ცოტას წყლით,
 ვინამ სიცხე ჭქონდეს ყოველ-ღღე ასრე
 იხმარონ, და ამათგანი რომელიც იყოს
 ერთად არეყლია ამავე შიშით შეიძლება,
 რომ იხმარონ (ა)

(ა) შემო ხსენებული შიშია წამლორბი-
 სა არის სრული წლის ვაჟისათვის დანი-
 შნული და არა ყმაწვილისა ივს, და მიხე-
 ჯვითა წყლითა შეამყინონ, ანუ მოყ-
 მაგონ წინა.

თ ა უ ი ო ც ღ ა მ ე ა თ ი ე .

გაკვიებისა ივს ყაუისა, ძირთა და იესლ-
 თაგან მცენარეთასა .

იხმარებიან სასარგებლოდ, როგორც სწე-
 ულები და სხვა, ისრე ყოველივეს, ყაუის
 მსგავსად გაკვიებულნი, სტაფილო, ვა-
 რდკაჭაჭის ძირი, (ა) და ქერი, ამით-
 განი. როგორც ენებოს . ყუნდა მთლიან
 გამხარი და წკრილად დაჭრილი მთხლოს
 დანაყილი მთხარძოს მსგავსად ყაუისა,
 და იხმაროს, და იყუნებუდეს ყაუაშიაყ ვაყ-
 რიოს თანასწორ და ისრე იხმაროს . ამრიგა-
 ჯეუ გაკვიებული ნაყუნად ყაუისა იხმარების

(ა) ყუნდა ვაყუნსულოზე მთიხარონ, რად-
 გან მაშინ არა აქყს სიმწარე ვარდკაჭაჭის
 ძირს .

კენკრა და მუხის კრწკო, რომელთაც სმა-
 რება არს საკუთარი წმალია წყალმანვისა:
 ამისთანა ყაუა მსათი ვაკევიებული იყიდების
 აფთიაკშია .

თ ა ვ ი ო ს დ ა მ ე თ ი ე რ ი მ ე ტ ე .
 ც უ დ ის წ ე ლ ის ვ ა ნ წ მ ე ნ დ ის ა თ ვ ს

დროსა საჭიროებისასა, როდესაც კარგი
 წყალი არ იყოს მაშინ უნდა ვანსწმინდოს
 ცუდი, ანუ ტბის წყალი ესრეთ, მორღოს
 ბარაქიან ღანაყილი და კარგად დამწყური
 ნახშირი ვოკაში ჩაყაროს და წყალი დაას-
 ხას და ხშირად ამღურვედეს და ურვედეს,
 მეორეს დღეს მახშირი ჩასდვას ბარაქიან
 ბამბა და ვასწყუროს რამდენ ჯერმე წმინ-
 დად, რომელსაც ნახშირის ძალითი წაერ-
 თმევა სიღამბლე და ცუდი სუნი და ისრე

იხმაროს . ეგრეთვე გაუწყრავი წყალი და
 უნდა იხმარონ გასაფხულზე და შემოდგო-
 მაზე, (ა) ჭის წყალი გაკვიდება მაშინ,
 თდესა მიუცემთ დიდს მოძრაობა-
 სა ამდურვეითა და ხშირის რევითა . ანუ
 ხშირად ამოღებითა და შიგვე ჩასხმითა . ეგ-
 რეთვე განიწმინდების მოდულებითა, მა-
 გარამ ნახშირით განწმენდა უპირველესი
 არის .

(ა) რადგანაც ყოველთი იციან რომ ამი-
 სიანა დროში არის წყალი მღვრივე და
 შიგ ცურვენ მავნებელნი სხტა და სხტა
 გვარნი მცირენნი ჭიანი .

თ ა ვ ი რ ც ლ ა მ ე ა თ ი რ ო მ ე ტ ე
ს ი ა ლ ა ს ა ხ ე ლ ი წ ა მ ა ლ თ ი ა ქ ა რ ი თ უ ლ ა დ ლ ა
რ ი თ ს უ ლ ა დ (ა)

ა ბ შ ი ნ დ,	პ ო ლ ი ნ,
ა ნ ი ს უ ნ ი,	ა ნ ი ს,
ა მ ბ ა რ ი,	ა მ ბ რ ა ს ე რ ა ი ა,
ა რ ა ე ი ქ ა ე უ რ ი ს ა,	კ ა მ ე თ ა რ ნ ო ი ს ბ ი რ ტ,
ა რ ა ე ი ს ა ს უ ნ ე ბ ე ლ ი,	ნ უ ხ ა გ ე ლ ნ ო ი ს ბ ი რ ტ
(გ უ ლ ა ი ს წ უ ხ ი ლ ა ი ს ა - ო ვ ს ,)	
ა ბ ე ღ ი,	გ რ ო თ ი,
ბ ა ლ ბ ი ს ე თ ა უ ი ლ ი,	ბ რ ო რ ს ე ი რ ნ ა ი ა გ რ ა უ ი
გ ვ ი რ ი ლ ა ი ს ე თ ა უ ი ლ ი,	რ ო მ ა შ კ ა,
გ ვ ა რ ჯ ლ ა ვ ა ნ წ მ ე - ნ დ ი ლ ი,	ს ე ლ ი გ რ ა ო რ ი მ ე ნ ა ი ა,

(ა) წ ა მ ლ ე ბ ი ს ს ი ა შ ი რ ო მ ე ლ ს ა ე წ ა მ ა ლ ს
ა რ თ უ ხ ა ი ს ე ს ვ ა ს ჯ უ ლ ა უ ი * ი მ წ ა მ ლ ე ბ ი ს ე ი ღ -
ვ ა ე ო რ ე ლ თ ი ვ ს შ ე ი მ ლ ე ბ ა ა ქ ი მ ი ს თ უ ბ ა რ ა თ ი ო თ .

გოგირდი,	სერა,
ღარიჩინი,	კორიწა,
ღანამასტაკი,	მასტიკა,
ღარიპილპილი,	ღოღღოღი პერეს,
ღამასხი შავი,	ჩერხოსლოვ,
ღიდგულის ყუაუი-	ბუხინოი სვეტი,
ლი,	
ვირის ტერფა,	მათემაჩისა,
ვარდის ყუაუილი,	როშაუოი სვეტი,
შაფრანა,	შეარან,
შარღანჩო,	ეოლოტოი ინზირ,
შეთი მისაკისა,	მასლო ღვოშღიჩ-
	ნოე,
შეთი ღარიჩინისა,	მასლო კორიჩნოე,
შეთი ღიმონისა,	მასლო ღიმონნოე,
შეთი პიტნისა,	მასლო მიატნოე,
შეთი ანისუნისა,	მასლო ანისოუოე,
შეთი კრეზისა,	მასლო მუშკათნოე,
შეთი შეითუნისა,	მასლო ღერევიანნოე,

შეიი სელისა,	მასლო ლენორე,
შეიი ქაფურისა.	მასლო კამფარნორე,
* შეიი შაბიამანისა, *	მასლო კუქარისნორე,
ანუ თეშაძი,	ილი ვისლოცა,

თესლი კამისა,	სემია უკროზნორე,
თესლი ხაშხაძისა,	სემია მაკოვორე,
თესლი სელისა,	სემია ლენორე,
ილი,	კარდამონ,
კაცა ბალახა,	მაუნა,
კოჭა თეირი,	იმბირ ბელირი,
კოჩხსური,	ბარბარის,
კაბლი დოფმანისა,	კაბლი დოფმანსკორე,
კაკალი შოქოღა-	არეს შოქოღადნორე
დისა,	
კაკალი ინდოური,	არეს ინდვისკიი,
კუპრი,	დოდოთი,
კუნდრუკი,	როსნორი ლადან,
კულმუხოს ძირი,	დივესიღნორი კორნენ,

ლომონი,
 მარღანეცი შაჟი,
 მალნეზია თეოსი,
 მისხავი,
 მარღი ანგლისა,
 მარღამსაკმელა,
 მანანა,
 მურა სუნელი,
 მარღი სასუნებე-
 ლი, (გულის წყ-
 ხილისა თვს.)

ლომონ,
 მარღანეც ჩორნოი,
 მალნეზია ბელაია,
 ღუოზღიკა,
 სოღ ანგლინსკაია,
 რყოია.
 მანანა,
 ღუმე მირნაა
 ნუსხეგელნოი სოღი,

ნუში,
 ნიორი,
 ნიშადურია,
 ჰილბილი,
 ჰიტნა,
 რაკის თუალი,

მენდალი,
 ჩესნოკი,
 ნიშატირი,
 ჰერგე,
 მიატა.
 რაკაჟიე გლასკი,
 ილი ჟერნოჟკი

რევანდი,	რევენ,
* რაუბი რევანდი,	* ლუმი ლუითა,
შალოფეი,	შალოფეი,
* საბრია:	საბურ,
საკმელი,	ლაღან,
* სინამაქი,	აღექსანდრიისკი
	ღისტ,
საპონი დიშპანიისა,	მილო დიშპანსკოე,
ტუხტის ფოთილი,	პროსვირნი ტრაუა,
ფოთილი დაფნისა,	ლაურნი ღისტ,
ფისი შავი,	ვარს ჩორნი,
ქერქი ლიმონისა,	კორკა ლიმონნაია,
* ქარვა,	იანტარ,
ქატო პურისა,	ოტრუბი,
ქინაქინა,	ხინა,
ქაყური,	კამფარა,
ღვიის კენკრა,	მოყუეულნიე იალოდი

ღვიის ხე,

მოყუველნოე ღერე-
უო,

ღვიის ფოთოლი,
ღვიის მარიალი თე-
თნი ვაწმენდილი,

მოყუველნიე ლისტი,
ვინნოი ვამენ ბე-
ლოი, ილი კრემო-
სთარსთარი,

ყაყაჩო,

პოლეგოვი შაკ,

შაბი.

კვასლი,

პირტკბილის პირი,

სლოთკოვოი კორენ,

მმარი ღვიისა,

უკსუს ვინნოი,

მმარი სასუნებელი,

უკსუს ნუსატელნოი,

მმარი შესავებული

უქსუს პრედოხრანი-

ჭირისაგან დამცვე-

თელნოი ოცხუმი,

ლი,

ძირსვენის ძირი,	ვორგენ რეპეინორი,
წყალი ვარდისა,	როზოვია ვადა,
წყალი ანისუნისა,	ანისოვია ვადა,
წყალი ჰიტნისა,	მიატნაია ვადა,
წყალი ღარიჩინისა,	ვარიჩნევაია ვადა,
ხორასანის თესლო,	ცეცუარნოე სემია,
ხაშხაში,	მაკ,
მლოგვი,	ღორჩიცა,
ჟაუზი,	მუშკატნორი არეს,
ჟაუზის ყუაუილი,	მუშკატნორი ცაქსტ,

სრულ იქმნა .

მ რ კ ლ ე

ღარიგება ერისა მისთვის,

რაგვარის ღონის მიეძიოდა ყნდა ესა-
ღნენ და მოაბრუნონ წყლიდამ გამო-
ღებული კაცი.

К Р А Т К О Е
Н А С Т А В Л Е Н И Е Н А Р О Д У

О

Средствахъ употребляемыхъ для
оживленія упопшихъ.

(3)

მრკლე კარაბაღონი
ღარიგებისა თვს ერისა,
მისთვს

საგუარის ღონის მიებითაჲ ყუნდა ესა-
ღნენ და მოაბრუნონ მდინარიდამ გა-
მოღებულთი ვაჲნი .

გამოცემული

ექიმის პეტრე ვლახიტაძისაგან,

და დაბეჭდილი წარსაგებელითა მისითა,
რომელმან 400 წიგნი ვარდასდუა
ყოფასოდ დასარიგებლად .

დაიბეჭდა მოსკოვის სინოდის სტამბასა

შინა 1826 წელსა .

(2)

შისივს არს ყოფნა საჭირო,
ყოთარ და სად რა ვიხმაროთ.

* * *

(9)

ღარივება ერთა მისივს რაკუარის
 ღონის მიეებითაც უნდა ეცადნენ და
 მოაბრუნონ მდინარეიდან გამოღებულნი
 კაცი .

წინა სიტყუაობა .

რიცხეთა შორის სნეულეზაიასა, რომე-
 ღონისა მონიხრვენ ავი უმსწრაფლესსა
 შემწეობასა არს ერთი მათგანი მდინარე-
 სა შინა შიდაურდნილი კაცი, და მომშო-
 ყალ სავონებელი, რომელსაც შემდგო-
 მად გამოცანისა მსწრაფლ უნდა მიე-
 ცეს შემწეობა, რათა მოვაბრუნოთ
 იგი, ვინა მცირელი დაყოვნება და
 უყოღინარის შემწეობის მიცემასა

(3)

დიდად მაუწყებელ არიან .

ჟიკოდი რა , რომელ მეზამულენი
ჩემნი არა შექონ არიან ესე გუარო-
სა წიგნისა , რომლითაც შემპლავებელ
იყუნენ ცოდნად და შეწევნისა მიცე-
მად წყალში შთაუარდნილითა , ამის თვის
სასიამოვნო თანამდებობად ჩემდა ვრ-
ცხე გამოცემა ამის წიგნისა (ა) და
მოკლედ აღწერაჲ ყოვლითა ღონის
მიეზითა , რომელნიცა შესამპლავებელ არი-
ან ყოველითა მიერ აღვილ აღსასრუ-
ლებელად შეწევნისა თვის წყალში შა-

(ა) შეკადგინე მე სხუათა და სხუათა
სახელოვანთა მკურნალთა , ხოლო უმე-
ტეს მისის აღმატებულესობის მუხი-
ნისა . და კამენეცკისა წიგნთაგან .

(9)

ვარდნილთა ვაჟთა . ვინაჲთუ ვინაჲთუ ვინაჲთუ
რად მოკლებულ არიან ესე ვითარსა
შემთხუშვასა შინა აქიმთაგან , ამის
თვს თანამდებ არიან ყოველნი ვაჟი
მოყუარებისა , და თანა ღმობისამებრ
ჩუქნებად მოყვისსა შესაძლებელთა შე-
წუგობათა გულის მოდგინებისათა . ხო-
ლო უმეტეს მათდა , რომელნიცა პირ-
ველ იხილუენ უბედურსა მღელვარე-
ბასა შინა მებრძოლსა სიკუდილისად-
მი , ანუ უგრძობელად მდებარესა რი-
ყესა სედა წყლისასა . იცინ ყოველთა ,
რომელ სძირად იძიობიან ვაჟნი წყა-
ლთა შინა მრავალთა ადგილთა , პი-
რად პირადთა მიხვთთაგამო , უკეთუ
ოდესმე გამოიტანენ ესე ვითართა უბე-
დურთა წყლისაგან , მაშინ ხმარობენ

(8)

ფიცხელსა და ყსარგებლთსა ღონის
 მიებასა ყყოდინრობითა, და მით აძლე-
 ვენ ნაცვლად სარგებლობისა მაუნება-
 ღობასა, ანუ ყფროს, რომელიცა არს
 ყყოდეს, მსწრაფლ ჭკარგვენ სასოება-
 სა მობრუნებისა მისისასა, და მგონე-
 ბელნი მკუდრად, დაუტევებენ ყშემ-
 წეოდ, და ისწრაფვიან დამარხვად .

რაოდენ მაუნებელ არს ესე და წინა აღმ-
 დევ გონიერებისა, ოდესცა ყწყით გა-
 მოცდილებით და მრავალითა მავალით-
 თაგან, რომელ მომშოვლად საგონე-
 ბელნი, ხმარებასა თანა თითქმის გა-
 მოცდილითა წამალითასა, არა აჩუქნებ-
 დენ ნიშანთა სიყოცხლისათა, გარნა
 შემდგომ მრავალითა საითთა მობრუ-
 ნდებოდნიან, ამითი სჩანს რაოდენ საჭირო

არს, რათა ესე ვითარსა შემოსწყსუ-
ლებასა შინა გჳაქუნდეს დაუძრომე-
ლი შემწეობის მიცემა და მოთმინების
ქონება.

ყრიცხჳთა მაგალითთა მიერ დამტკი-
ცებულ არს ესე, ყოველთა ევროპის
საველმწიფოთა შორის, რომელს სმარე-
ბასა შინა აქა მოხსენებულთა ღონის
მიებათსა უმეტესი რიცხვ დამრჩჳლად
სავონებელთაგანი მობრუნებულან.

მე ვადნიერად ძალმიცს რწმუნებად
თქჳსნდა, შატირსანო შემამულენო ჩე-
მნო, რომელს უაქიმოდცა უკვეთუ მო-
იქცევით აქა აღწერილისა მებრ, და გე-
ქმნებისთი განმზადებულ ნიჳინი ქჳსმო-
აღწერილსა სიასა შინა. მაშინ ყოვე-
ლი თქჳსნგანი იქმნების სშირად გამო-

(1)

მსნელ მსგავსთა ივსთა კაცთა .
 მრავალთა ბედნიერთა მავალითა მო-
 რის ივთი მეც ვიყავი მხილუელ, ვი-
 თარ იგი მომშოიყლად შერაცხილნი
 კარნი იყვნენ ამ წამლობით მობრუნებუ-
 ღნი, ამით სასიამოვნოთა სახილთათა
 განმადვიბეს მე აღწერად თქვენთვს
 მოკლისა ამის დარბევბისა, და დაბეჭდად
 საკუთრითა წარსაგებელითა ჩემითა, და
 ყმეტესის სარგებლობისა ივს 400 წი-
 ვნი დაუნიშნე ყუთასოდ დასარბებე-
 ღად, რათამცა მით დაგიმტკიცოთ თქ-
 ყმნ სიყვარული და ვუღს მოდგინება
 ჩემი სახოვადლისა სასარგებლობისა
 ივს .

ჰეტრე კლამიტანოვი

თ ა ვ ი ჰ ი რ ვ ე ლ ი

ღარბებუა თუ რორგორ მორუაროთ და
 მოვაბრუოთ წყაღში მთავარდნილი
 ვაჟი და მომშოვალ სავარნებელი .

მუკლი ჰირველი .

ესე ვითარსა უბედურებისა შემო-
 ხმესვასა შინა, ოდესცა იშოობის ვაჟი,
 ვიჟი რომელს მაშინ ყოველი მხილ-
 ველი (ა) მეცადინოებს შემწეობის

(ა) ყუცხოთა ქვეყანათა შორის ვა-
 მოცემულთა ვახეთთა შინა ხშირად
 სწერენ ვაჟთ მორეყარებისა შრომასა,
 და სიტყუასა ღირსსა ხსოვნისასა, უკუ-
 დაჟისა ყოვლად უსაყვარელესისა

მიწეძასა, და ამის თვის გამოცანის ყაშს.

იმპერატორისა ალექსანდრესასა.
წელსა 1806 ღვთისა მიერ განსუენებუ-
ლი კელმწიფე, მგზავრობასა შინა
თვისსა ქაუნოიდგან ვილნად, იხილა მან
ვიდუროსა ზელა მდინარისა ვილიისასა
რაოდენიმე კაცნი, რომელთაცა გამო-
ქეზნათი წყლისაგან მომშოივალა გლე-
ხი კაცი, უბედუროთ არ იცოდნენ რა ყუ-
და ექმნათი, ყუცნობი მათგან იმპერატ-
ტორი ცხენისაგან გარდახდა, და ყუ-
მანა დადება გუყამისა მიწასა ზელა, და
თითონ შეეწეოდა მათი გახდასა შინა
ცანისამოსისასა, და ყუხელდა საფეთქლე-
ფსა კელებსა და ფეკებსა, მაგრამ მაინც
ვერ მოაბრყუნა მითი. შემდგომ რაოდ-

(ივ)

ყნდა ცდილობდნენ გამომტანელნი

დენისაჲ მინუტისა მოვიდა ამაღალაჲ
მისი, რომელთა შორის იყოფოდნენ
თავადი ვალახონსკი, ღრატ ლიუინი, და
დოქტორი. მაშინ იხმარეს ყოველი
ღონის მიება მობრუნებისათჳს, დოქ-
ტორმა გაჴსენა ჳელის ძარღვი მაგ-
რამ არ გამოყვიდა სისხლი, გავიდა
სამი სათი განუწყჴმდელსა მეცადინე-
ობასა შინა, იმპერატორნი თუთი გა-
ნაგრძობდა ზელასა მისსა, და დაუ-
ცხრომელად სთხოვდა დოქტორსა, რომ
კიდევ სცადოს სისხლის გამოშეება,
და კიდევ გამოყვიდა სისხლი, მაშინვე
უბედურმა ამოიოხრა.

მოგვითხრობს დოქტორი, რომ არ

(12)

ღიღის სიყრთხილით გამოტანასა მისსა,

არის სიტყუა, რომელითაც გამოვსიქუათ
 სიხარული იმპერატორისა, რომელ-
 მაც აღიხედნა ცად და მსიქუა. ღმერთო,
 დღე ესე არს უმჯობესი ყოველით
 დღეთაგან ცხოვრებისა ჩემისათა, ცრე-
 მლი მადლობისა და სიხარულითა გა-
 რდმოვიდეს თუათაგან მოკუდავთა
 შორის უსულოგრძელესისა კელმწიფი-
 სათა. თვით განხია კელსახოცი თვისი
 და შეუხვია კელი, შემდგომ სისხლის
 გამოძვებისა, აღიხილა თქალნი და გან-
 ვიფრებული დაემხოზოდა გულსაზედა ყა-
 ლუვსტესისა კელმწიფისასა, რომელმანცა
 მიანიჭა მას სიყოცხლე: იხილეთი მაგალო-
 თითი ღირსი ხსოვნისა და მზამველოზისაჲს

(ი ე)

რომ არას შემოახლოონ და შემოაწ-
ყვტონ გუამი იგი . (ა)

(ა) შრავალთა ქალაქთა შინა რუსე-
თისათა, ნაპირთა ზედა მდინარისათა არი-
ან აღმენებულ სახლნი, როგორც მმა-
რთიებლოზისაგან, ეგრეთვე ვერძოები-
თთა გუამითაგანცა, რომელშიაუ აქუსთ
მომხადებულნი სახმარნი ნიჟინი მო-
საბრუნებელად წყალში მომშოქალთა,
ეგრეთვე აქუსთ ნაუები მისამქსელე-
ბლად და მსწრაფლ გამოსატანად, და თუ
ჟინმე გამოიტანს წყლიდამ, ან ქმო-
ებს ნაპირზედ წყლისაგან გამოგდებუ-
ლსა, მაშინვე სიფრთხილით წაიღებენ
ხსენებულს სახლშია, ანუ აღწობებენ
მუნ მყოფთა და ისინი ყოჯლის გულს

(ივ)

მუქლი მეორე .

როცა გამოიგანონ მომშოვალი, ანუ

მოდგინებით ცდილობენ მოზრუნებასა,
და მრავალნიც მოურჩენიათ . მე თვით
ვუყნობ სამთა, რომელნიცა ამისთანას
აღვიღს მორჩენილთ სიკუდილისაგან,
და ერთბაშად ნათესავთა თვსთა თანა ღო-
ცვენ და უცადებლად ამისთანას კეთილ
მოქმედების და მწყობთ გწყამთა . ვჭგო-
ნებ საკმაო იყოს ესე მაცხოვარებით
მაგალითი განღვიძებისა თვს, რომელთა-
მე გწყამთა მახლობელ მდინარისა მდ-
გომარეთა , რათა აქყნდესთ გამხადე-
ბულს ხსენებულნი ნივთნი, და უმეტეს
მისთვის რადგანაც არც მკირაფასნი არიან .

(18)

ჰქონ უგრძნობელად წყლის ჰარს მღე-
 ბარე , უნდა სიფრთხილით ვახადონ
 ტანისამოსი , და თუ ეცვას ვიწრო რაემე
 ვასჭრან ანუ ვახიონ , რომ ვახდაში
 დიდი მოძრაობა არ მისცენ , და ვაწ-
 მინდონ სრული ტანი მშრალის რითი-
 მე , ჰარისა ცხვირისა და ყურებდამ ვა-
 მოუწმინდონ კელსახოცათა , ანუ ზე-
 თში დასველებულის ფრთითა ყოველი
 ნუხლა და ბაღდაში ; უნდა იბიღოდ
 წმესვიონ საბნითა , ანუ ტანისამოსი-
 თა , და თუ არა ჰქონდეს , სიხოჯონ
 ახლო მღვთმარეთა ქუშქავები , ანუ
 სხტა რაემე იბიღო საცმელი თუ სახ-
 ტურავი . და თუ საკმარ არ იყოს ესენი
 გამხმარის თივითა , და ანუ ჩადითა
 წახვიონ .

(იწ)

მუკლი შესამე.

ოყ იმ ადგილს მახლობლად შენო-
ბა იყოს, უნდა დიდის სიფრთხილით
უბრაუად წაიღონ (დასუან სკამზედა
ანუ ქეჩაზედა ანუ სსწყასა რასამე
ზედა) ასე რომ თაუი დაკიდებული
არა ჭქონდეს, და არ ეძვროდეს, და
ოყ შესადლო იყოს უნდა აღარჩიონ
სახლი დიდი, ნათელი და წმინდა, და
ოყ სამთარი იყოს ზომიერად უნდა
ათბობდენ და განახლებდენ ჭაერსა ფა-
ნჯერის ანუ კარის ვალებითა, უნდა
დააწვინონ მომშოუალი სახლის შუა
ადგილსა, რათა მომუდელით შეეძლოსთ
ოთხისავე მკრით ადვილათ შემწეო-
ბის მიცემა. და თუ არ იყოს კრათ-
ტი ანუ ტახტი და ჯერც შეიძლებოდეს

(ით)

მსწრაფელ ამითი მოხერხება ფიცრუ-
 ბისაგან, სათანადო არს, რათა დაეყ-
 რონ მიწახედ გამხმარი თივა ვინა ჩა-
 ლა, ანუ ვატენონ უხით ცომარა, ანუ
 დააწყონ ბალიშება და იმახედ მი-
 აწვინონ ნახევარ მიწოლით მკდლომა-
 რე მარცხნივ, ასე რომ თავი ჭქონ-
 დეს სიმაღლით და პირი სახე ახლი-
 ლი, ვანაშორონ მეტი ხალხი რომ
 კმიანობა არ იყოს. და მოულისათვის
 მისისა საკმაო არს ხუთი ანუ ექუსი
 გუამი.

მუკლი მეოთხე.

შემდგომ თბილად შესვევისა და მი-
 წოლისა მისისა, უნდა ეცადნენ რომ
 ნელნელად გაუთბონ ტანი, ესრეთ,
 მოიღოს მაუდისა ანუ შალის ნაჭერი,

(3)

გინა ღრუბელი, ანუ კელსაჯორი გა-
 აიბონ და უსონ სრულს ტანზედა, ნა-
 შეტნაუ კელეზედა და გულზედა, და და-
 აღვან მუსელსა, გულისპირსა და ფე-
 კებზედა გამობარი მაუდი, ანუ შა-
 ლი, და მალმალ უსვლიდნენ თბილ
 თბილის დადებითა. ეგრეთვე უნდა
 მოიღოს მაუდის ანუ შალის ნაჭე-
 რი და დასველოს თბილს მმარში, ანუ
 ოტკაში, ან ღვინოში, ან ქაფურის
 არაყში ან ქაფურის მმარში (ა), ან

(ა) შეხავებისათვის ქაფურის მმარი-
 სა, უნდა მოიღოს ქაფური ორი მი-
 სხალი, დასჭრას დანიოთა და ერთ კოფ-
 ზს არაყში ვაღვსოს, და თუ იყოს მო-
 უმატოს ხუთი მისხალი შაქარი ანუ,

წყალშია დასველორს და გასწურორს და
 ყსორს თბილა თბილა სრულის ტან-
 ზედ, და ეგრეთვე იგივე თბილთბილი
 დაადვან მუცელზედ, გულის პირზედ
 და ლაგვებ შუა, ეგრეთვე ფეჯის და
 კელის გულეებზე და მალძალს უცულო-
 დნენ . და არ უნდა დააძალორნ იბთენს
 ხანს რომ გაუსივდეს ტანზედა , და
 წასმა უნდა იყოს საბნის ქუქემ აღს-
 რულებული, რომ არ შესივდეს .

მუჯლი მესყოე .

ეგრეთვე შეიძლება სიბზოს მიცემა
 მომძივლისა, თდესცა აქეთ იქით კარვა

დაჭრილი ქაფური და ჩაყაროს ჩარქე
 ნახევარ არაქში და დასდვას შინით მზე-
 ში, ერთს დღეს კარვათ პირ დასმული .

მყოფნი კაცნი გატიტვლებულნი მოუწ-
 უნენ, ან მშვიდი სხოველი მოუწვი-
 ნონ, ან მოიღონ ტილოს პარკები
 და აუონს გამოხარნი ნაცრიითა, ანუ ქატო-
 თი, ანუ წმინდის ქვიშითა, ანუ დანაყო-
 ლის გამხმარის მარდილითა და შემოუწყონ
 გარეშემო, ანუ რაოდენიმე ძროხის
 ბუშტები გააუსონ თბილის წყლითა
 შეუკრან პირები, და გარეშემო შემო-
 უწყონ, ეგრეთვე ფეჯის და კელების
 გულზედ დაადვან და ლაქებშუა და მუ-
 კლების საჯსრის ქვეშ ამოუდვან,
 და მალმალ უსვლიდნენ, ეგრეთვე შე-
 იძლება მომშოვალი ჩასვან თბილს
 წყალში ყელამდინ, ანუ მუკლამდინ,
 ამ ხსენებულის ღონის მიების მიცე-
 მით ჩვენ შეგვიძლიან განუადვიდოთ

მის შორის სიბოძო , და მით მივცეთ
 მოძრაობა გასიებულს და გასქელებულს
 ღას სისხლს .

მუჯლი მეექვსე .

პირსა და საფეიქლებსა ხშირად უნდა
 ახსურებდენ , და უსვემდნენ თბილს ძმა-
 რსა , ანუ ოტკასა , ანუ წყალსა . და
 თუ პირი მოჭირვებული ქონდეს უნდა
 გაუღონ სიფრთხილით კოვზის ტარითა,
 და ჩაუღვან კბილებ შუა პატარა
 ნაფურცა , და ზეთი დასველებულის
 ფრთით გამოუწმინდონ კარგათ პირი,
 სასუნებელი სპირტები უნდა უსვან
 ცხვირის ნესტოებსედა , და ხანგრძლივ
 დაუჭირონ ცხვირთანაჲ . ეგრეთვე უნ-
 და მოიღოს ერთი ჩაის კოვზი წყა-
 ლი და გაურიოს შიგ ათი წვეთი

სასუნებელი სპირტი და ჩაჩქესიორს
 პირშია რამდენჯერმე, წამალი ესე
 გვიჩვენებს კარგს მოქმედებას მობრუნ-
 ნებისა თვს. და თუ სპირტი არ იყოს,
 უნდა ცხვირითან დაუჭიროონ ხანგძლივ
 დანაყილი ნიორი, ხახვი, ბოლოვი, ხრე-
 ნი ანუ მღოგვი გაკეთებული ძმრითა,
 ანუ შეუბერონ ცხვირში აპუსტარავი,
 ბურნუთი, დანაყილი პილპილი, კოჭა,
 ანუ სხვა მსგავსი რამე ამითი ცხარა
 და განმალვიძებელი. და პირში ჩაჩქე-
 თონ წყალში არეული წიწკა, ანუ
 ღოფამანის კაძლი, და ფრთითი უღიტინონ
 ცხვირის ნესტოებსა და სასაში.

მუკლი მეშვიდე.

მომშოუაღოს, მოსაბრუნებელად უნდა
 უბერაუდენ ხშირად პირსა და ცხვირში

(33)

ღერწმითა, ანუ პატარა წმინდა სა-
 ბერულოთა, ანუ ჩიბუხის ტარითა და
 ანუ დასორსაღებულის ქალაღითა
 რომელიც პირში უნდა ჩაუღვან და
 ვარქემო ტუჩები და ცხვირი ქელით
 მოუჭირონ და ღონიერმა კაცმა პი-
 რში ჩაუბეროს რამდენ გზის მე, და
 ვარქემო ფერღებსა და მუსყელზედ ქე-
 ლს უსვამდენ ქვევიდამ ზევით აწე-
 ვითა, და თუ ამაების ხმარების შემ-
 დგომ არა გამოინდესრა სილოცხლის
 ნიშანი, მაშინ უნდა პირში ჩაუღვან ჩი-
 ბუხის ტარი და ტუჩები და ნესტოე-
 ბი ვარქემო მოუჭირონ და მეორე
 კაცმა მოსწიოს ჩიბუხი და ჩაუბეროს
 ჩიბუხის ტარითა კომლი მისი რამ-
 დენ ჯერ მე, ეგრეთვე მაგარი ჯაგარი

(38)

უსვან ტანხედ და უმეტესად ფეჯის გუ-
 ლხედა. ანუ დასხვიპონ ტანი ჭინ-
 ჭრითა, ანუ მორიღონ პატარა აბედი ანუ
 ქალაღდი მოუკიდონ ცეცხლი და და-
 ადვან ბარკალხედ. ყოველი ამგვარი გა-
 ნმალვიძებელი წამალნი უნდა სიფრ-
 თხლით და გონიერებით იხმარონ
 თაჟის ღრთხედა.

მუკლი მერვე .

თუ სახეხედ გამოაჩნდეს წითელი და
 ლურჯებული ფერი, და ჭქონდეს თვა-
 ლები გაწითლებული და გაბერნილი,
 და ეგრეთვე ჩანდეს რომ მომშო-
 ვალს ჭარბობს სისხლი . მაშინ
 უნდა გამოუშვან სისხლი შესაფერად
 წელთა და გვაძისა, სრულის კაცისა
 თვს საკმაო არის სამი ფინჯანი, და

(კმ)

თუ საჭიროება მოითხოვს შეიძლება
 კიდევ გამოშვება. ერთი გამოშ-
 ვებით არ უნდა ბევრი გამოუშვან, და
 თუ ვინმე იყოს კისრის ძარღვიდგან
 სისხლის გამოშვება უმჯობესია, და
 თუ არა, მარჯვენას მკლავში გა-
 მოუშვან და შემდგომ კარგათ შეუკ-
 რან, და თუ მომშოვალი იყოს სუს-
 ტი სვეულისა, ანუ ყმარწვილი და არ
 ჭქონდეს ნიშნები სისხლის ჭარბობი-
 სა მაშინ უნდა ერთ ფინჯანზედ შე-
 ტი არ გამოუშვან სისხლი, და ისიც
 მაშინ ოდეს მომშოვალს ექნების ნი-
 შნები სიცოცხლისა, რათგანაც უდროთ
 გამოშვება სისხლისა დაუძლის მობ-
 რუნებასა, ერთის სიტყვით ვიტყვი რომ
 არ უნდა იყოს პირველი შემწეობის

(კო)

მიცემა მომშოვალოთიოვს სისხლის გა-
მოშვებითა და უმეტეს უაქიმოდ.

მუკლი მეცხრე.

ოდესცა გამოუჩნდების მცირედიც არის
ნიშანი სიცოცხლისა, წამლები სმა-
რების შემდგომ ანუ ექმნების წყლი-
დგან გამოტანის ჟამსა, არ უნდ დაუ-
ტეონ ისე, მხოლოდ უნდა აღასრუ-
ლონ გონიერებით შემწეობის მიცე-
მა. ნიშანი სიცოცხლისა გამოჩნდების
მოძრაობითა სახისა, ანუ ცემითა მა-
ჯისა და გულისათა, ანუ წყნარის
სუნთქვითა, ანუ განქარვითა, და შა-
რდის წასვლითა. შემდგომ ნიშ-
ნებისა უნდა მეცადინეობდნენ მო-
ვლასა, და გამოიბარს შალსა ანუ
მაუდსა უსვენდნენ ტანზე, ანუ

(ლ)

წახვიონ გამოიბარ საბანში დამიანწვიონ
 მეორე ვკერდხედ, მისცენ ოცნა (მა-
 შინა, ოდესღაც არა ჭქონდეს მომშო-
 ვალს სიწარცხლის ნიშნები) უნდა მო-
 იღოს ერთი სტაქანი თბილი წყალი
 და ნახევარ სტაქანი ძმარი აუბიოს
 ერთად და ორჯგელ მისცეს, ანუ მო-
 იღოს ორი კოვზი ზეითი, მარილი
 მეოთხედი კოვზისა ოთხს ფინჯანს
 თბილ წყალში გაუბიოს და ამითი მი-
 სცენ ოცნა, ანუ მოიღოს ორი მი-
 სხალი თუთიუნის ფართლი და ერთი
 ჰატარა მუჭა გვირილის ყვავილი და
 დასხან ზედ ხუთი ფინჯანი წყალი,
 ერთი წამოადუღონ და გასწყონ და
 შიგ გაუბიონ ნახევარ ფინჯანი ზე-
 თი სელისა ანუ ზეითუნისა და მიი-

(ლა)

მისცენ ოცნა. ან კაღისა უნდა იყოს
 ან ბუშტით გაკეთებული ძვალი რომ
 მლითარე მიეცემის ოცნა, და იუ არ იყოს
 მისაცემი ოცნისა მაშინ უნდა გათა-
 ლოს საბოინი თითის სისქედ და წაუ-
 სვას ზედ ზეთი და მისცეს გასაკალს
 ადგილსა სანამ ასაქმებდეს.

მუჯლი მეათე.

სანამ დამშოიყალსა არ გამოაჩნდეს ნი-
 შნები სიცოცხლისა და არ შეეძლოს
 თავის უფლად რისაზე ჩაყლაპვა და
 დაღევა, მანამდინ არ უნდა ძაღად პი-
 რში ჩაასხან რაზე ნამეტნავი, მხოლოდ
 უნდა თბილის წყლით, ანუ ღვინით,
 ანუ არაყით დასრულებული დრუბე-
 ღი, ანუ ფრთა უსვან პირშია, გაუხ-
 მებლობისა და გაგრილებისათვის პირისა,

(ლზ)

ოდესცა სწეული შეიძლებს თაჲს
 უფლად ჩაეღაბასა რისასმე, მაშინ უნ-
 და დააღვეინონ ჩაის მსგავსად ვაკე-
 თებულთა დიდგულთა ევაჲთა, ანუ
 გვირგვინთა, ან ჰიტინთა, ან ანისუნთა,
 ან თითონ ჩაი, და თუ იყოს ღოგმა-
 ნის კაბლი დაუწვეთონ ათი წვეთი ანუ
 რამე ანუ ღვინო და დააღვეინონ თი-
 თო ვოუზი დრო გამოშვებით, უკე-
 თო სწეული გრძნობდეს გულთა რე-
 ვასა და ვერ აღებინებდეს, მაშინ უნდა
 ფრთა ჩაუყონ ჰირში და უღიტინებდნენ.
 თუ შეეძლოს დააღვეინონ თბილი
 წყალი და ასაქმებს (ა)

(ა) თუ იყოს ჰირიღამ სასაქმებელი
 წამალი უნდა მორიდოს სამი ხორბლის

(ლ გ)

მუხლი მეათერთმეტე.

ოღესა სნეულს თანდათან მიეცე-
 მის სიმხნე მიხედვისა მებრ და ღონის
 მიცემისა, უნდა მიეცეს საყმათო მსუ-
 ზუქი და აღვილად მოსანელეებელი სა-
 ჭმელი, ესე იგი კარგი ახალის ცხ-
 ვრის ხორცისა, ანუ ძროხისა, ანუ ქათმი-
 სა, კარგათი მოხარშულის მარტო წვენი,
 უამ-უამად ცო-ცოტა შეახვრიტოს და
 თუ იყოს მარხვა (უამსა სნეულებისა

წონა და ჩაცაროს ერთს ფინჯან წმი-
 ნდა წყალშია და აურიოს, და ასვას ერთ
 რუბ გამოშვებით თითო ვოუზი სანამ
 ასაქმებდეს, და როღესაც ასაქმოს ნუ-
 ღარ დააღვეინებენ მხოლოდ დააღვეი-
 ნონ ერთი ფინჯანი თბილი წყალი.

(22)

აქუსთ ყოველთა ნება სასხნილოს ჭა-
 მისა) უნდა მოხარშონ ძალხედ ბუ-
 რღუელი შორვად და ის აჭამონ.

სასმელად უნდა დააღვეინონ წყალი
 ღიმონისა, ანუ ბროწყლის წვენი
 შესაებული, ანუ ღვინო უმეტესის წყ-
 ლითა, ეგრეთუ იხმარონ ქერის წყა-
 ლი წყლის მაგიერ, მხოლოდ არ იყოს
 ცივი, ღვინო ანუ არაყი სრულიად
 არ უნდა დააღვეინონ. უნდა მეცადი-
 ნეობდნენ რომ მძიმე საჭმლით კუ-
 ჭი არ დაუბძიმონ, და არც შეასიონ.

მუკლი მეთორმეტე.

შემდგომ ხმარებისა ყოველთა ამთი,
 ღონის მიებათასა, რომელნიც შემო-
 რე აღწერილ არიან თუ არ გამოჩნდეს
 ნიშანნი რადიმე სიცოცხლისა. უნდა

(ლე)

მოიღოს გამოძარი ნაწარი, ანუ გამ-
ხმარი დანაყილი მარლი, ანუ ქატო,
ანუ წმინდა ქვიშა (ა) და დაჭყარონ
საფენზედ სამი თითის სისქედ და მომშ-
თუალი ვაკტიკულონ და პირსახოცით
ვარგათ სრული ტანი მოსწმინდონ
რათა არ იყოს სველი, და ნაწარზედ მი-
აწვინონ, და დააყარონ ზედ თბილი ნა-
წარი ანუ რომელიც იყოს ამითგანი

(ა) და თუ არ იყოს ესე ზსენებულნი
სამყოფი, უნდა აუწიონ ერთათ რაჟ
იშორებოდეს ამითგანი და გამოძარი იხმა-
რონ. ეგრეთვე ნაცულად ამათსა შე-
იძლება რომ ჩაფლან მომშთიული
სხენის ფეინში, ისე როგორც ზეით
აღწერილ არს.

ასე რომ გარეშემო იყოს სრულყოფილი
 დაფარული, თავსა და პირის სახეს გა-
 რდა, თავ ქვეშ უნდა ჭქონდეს ბალი-
 შები ანუ პარკეზი თბილის ნაწარმიო სა-
 ვსე რომ თავი მაღლა ეჭიროს. თბილი
 ნაწარმი კელსახოცში შეკრული თავ-
 ზედ აღვან და ასე ჩაფლული იყოს
 რაოდენსა მე ხანსა რომ არ ვაყი-
 ჳეს, უნდა ცო-ცოტა თბილს ნაწარმს
 დრო გამოშვებით ზედ აყრიდნენ, და
 დახურონ ზეიდვან სახანი. ეგრეთვე
 უნდა უსვან პირზე და საფეიქლებზე
 ცხარი მხარი, ანუ ქაფურის არაყი, და
 ყლიტინებდნენ ფრთით ცხვირის ნე-
 შტოებსა და სასაში, ჩაწვეითონ პირ-
 ში სასუნებელი სპირტი დროგამო-
 შვებით, და თუ გამოცვლილობა რადიმე

(ლმ)

გამოაჩნდეს, მაშინ მიხედვისა მისისა მეზრ
უნდა შემწეობა მიეცეს.

დასამტკიცებლად დიდის მარგებლო-
ბისა თვს ნაცარში დაფლვისა დამშ-
თვალთასა, სწერს ერთი აქიმთავანი,
ანგლიაში მამხლარსა მაგალითისა ამას.
აფიცარნი რომელიმე ჩაუარდა და ეგდო
უმეტეს ორის სათისა წყალში, შემ-
დგომ გამოტანისა მისისა იყვნენ და-
ბარებულნი უპირველესნი აქიმნი, რომ-
ელითაჲ იხმარეს ყოველი ღონის მი-
ება მოზრუნებისათვს მისისა, მაგრამ
გაიარა ათმან სათმან და არ გამო-
აჩნდა მომშთუალსა სიყოცხლისა ნი-
შნები, მაშინ დაეკარგათ აქიმთა იმედი
მის სახლობასა, მხოლოდ ერთმა იმათ-

(ლს')

განმა ექიმმა მისცა რჩევა მომვლევ-
 ლთა, რათა გამოსცადონ უკანასკნელი
 დონისძიება და დაჟღერონ თბილს ნა-
 ცარში .

და თითონ აქიმივი წავიდა ნათესავთა მი-
 სთა მაშინვე აღასრულეს და დაჟღერეს
 თბილს ნაცარში, არ ვაუღლო ორს სათსა
 რომ გამოუჩნდა ნიშნები სიცოცხ-
 ლისა, მსწრაფლ აცნობეს რჩევის მი-
 მცემსა მას აქიმსა, რომელმაც დიდათ
 განიხარა ამისთანა შემთხვეულებისა-
 თვს, და შესაფერის წამლებს სმარე-
 ბით სრულიად მოარჩინა აფილარი
 იგი . ამითი ჩანს რომ შემწეობის
 მიმცემნი არ უნდა მსწრაფლ წარიკვეთდენ
 სასოებასა, და უნდა ცდილობდნენ ხან
 გრძლივ მოზრუნებასა მისსა, ვინაჲთგან

(ლთ)

მამხდარა ოდესმე, რომელს წყლიდგან
 გამოტანის ყუან რუისა და თორმეტის სა-
 ათისა შემდგომადაც მობრუნებულან
 მრავალნი გონიერის შემწეობის მი-
 ცემითა .

თავი მეორე.

გაფრთხილებისა თვს შენიშვნა.

მუსლია პირველი

წყლიდამ კაცის გამოტანის შემდგომად,
 არ უნდა თავ დაღმა ჩამოჭკიდონ, და არც
 ბოჩკახედ ანუ საფენხედ დადებულნი
 არციონ, და არც ფეხებში ანუ ზუ-
 რგხედ ჩოხით სცემონ, და არც
 ამათი მსგავსი შემწეობა და პრიელი
 მოძრაობა მისცენ, რომელიც დიდი

(2)

მაუნებელი არის. ოღესა იყოს საჭი-
რო ერთის ადგილიდან მეორე ადგი-
ლს წაღება, მაშინ მომშოვალი არ უნდა
დასდვან ურემზედა, რათვან დიდათ ან-
ჰაღვს. უნდა გააკეთონ ტახტრევან-
დის მსგავსი წასაღები, ანუ ნაბადზედ
დასვან ნახევარ მჭდომარე და წაიღონ
სიფრთხილით დანიშნულს ადგილს.

მუქლი მეორე.

ოიუ შამთარში მოხდეს ესე გვარი შემთ-
ხვეულება, და იყოს მომშოვალი გა-
ყინული, არ უნდა და სდვან ფეჩხედ,
ანუ ცეცხლს ახლო, მხოლოდ უნდა
წაუსვან თოვლი, ანუ ჩასდვან ცივ
წყალში სანამ მიეცემოდეს სირბილე
სვეულისა, შემდგომ აღასრულონ ყო-
ველივე შემო აღწერილი წამლობა,

(2)

ეგრეთვე უნდა თხოვნილობდნენ, რომ არ-
იყოს სახლში, სადაც წევს სწეული
ქარი და სიცივე.

მუქლი მესამე.

ოდესმე იქმნების რომ თბილს წყალ-
შია, ესე იგი, ახანოში მოიძიოს
ვინმე, ამისთანას შემთხვევაშია ვრ-
თობრივი არის მოულოადა და წამლობა-
და როგორც შემორე თქმულ არს ისრე.

მუქლი მეოთხე.

ვანმალუბებელი შემწეობა, ესე იგი,
წასმა მავარისა ჯაგრისა, ანუ დასხმება
ჭინჭრითა, და მსგავსი ამათი, არ უნდა
იხმარონ ძრიელის ძალითა, არამედ ნელ-
ნელად უნდა უსონ და თანდათან მოუ-
მატონ, ეგრეთვე თბილი ძმარი, ანუ მაუ-
დების ნაჭრები და სხვა ნივთი არ

(28)

უნდა იყვნენ პრიელ ვაცხელებულნი
რომ არ დაეწეას მომშოვალს ნაზი-
ადგილი.

მუკლი მეხუთე.

მომუღელნი ვაწნი უნდა უამითი უა-
მად იცულებოდნენ, დაუღალუველობისა
ოვს ერთბამად მოუღისაგან და დაუშ-
ლელობისა თვს რიგიანის მოუღისა
და შემწეობისა,

მუკლი მეექვსე.

უკეთუ ექიმი იყოს მახლობელს, სა-
ჭირო არს მოწოდება მისი, მაგრამ
მოსულამდე მისისა არ უნდა და უტე-
ონ უშემწეოდ, და ვუღს მოდგინე-
ბით აღასრულონ ზემო აღწერილი მოუ-
ღა და წამლობა, დაშემდგომ უამბონ
ექიმსა როგორც უწამლეს .

(26)

მუკლი მეშვიდე.

აქა აღწერილნი დონის მიებანი და
რჩევანი, შესაძლო არიან ხმარებად,
მოზრუნებისათვის ყოველთა გულშე-
მოყრითა, და მკუდრად საგონებელ-
თა თვის.

მუკლი მერვე.

დიდად უნდა გვეშინოდეს მალე დამარხვი-
საგან ვაჟთასა, და უფროსდა მომკუდართა,
მეხისგან, დამბლისაგან, სიმთიურა-
ლისაგან, წყლისაგან, ყინელისაგან,
გრძლად სნეულებისაგან, სევდისაგან,
დასხუა ვუართა გულ შემოყრათა-
გან, ეგრეთვე უფროდ მომკუდა-
რთა ძლიერისა შიშისა და მწყურების-
სა, ვინა სიხარულისაგან. დამრჩეულ-
თა სუნისაგან ნახშირისა, და სხუათა

(მღ)

მიზეზთაგან, ეგრეთვე ღელათა მომ-
 კუდართა ეამსა ორსულთობისასა.
 რაოდენ მაუნებელს არს მალე დამარხვა,
 შესაძლო არს შენიშვნა მისი მრავა-
 ლთა უბედურთა მაგალითთაგან, რომელთ-
 ნიც არიან აღწერილნი წიგნთა შინა
 აქიმთასა. ოდესმე და უმარხავსი გულ-
 შემოყრილნი მკუდრის სახედ, და ეგრე-
 თვე უცაით რომ მრავალნი ორისა და
 სამისა ღლის შემდგომადსა მობრუნე-
 ბულან, და უნახავი შემისხუშვით მთე-
 ლს კუბოში და მიწაში ახლად დამარ-
 ხულნი, რომ მობრუნებულან და და-
 უგლეფიათ ცხვირი, პირი, და რომელთ-
 თამე ქელებილა კბილებითა, ეგრეთვე
 გულდაღმა მდებარენი. ეს სხადათ ამტ-
 ვიცებს, რომ ხსენებულნი გუამნი ყო-

(მე)

ფილან მკჳდრად საგონებელნი, და გულ
შემოყრილნი, და მსწრაფლ დამარხ-
ულნი, და ვაცოცხლებულან დამარხვის
შემდგომ საფლავში, რათიგან არა ჭქო-
ნითი შემღობა, რათამცა შეატყობინონ
თვისი მობრუნებაჲ, აუჩქარებიათ სიკ-
ვდილი წვალებითა თაჳისა თვისისათა (ა)
ამისთვის არის სკჳული დადებული,
რათა უწინარეს სამისა დღისა არ და-
მარხვიდნენ მიცვალებულთა, ვარნა
მრავალთა აღვიდითა შინა არ ასრულე-

(ა) ამისთვის იხილეთი წიგნსა შინა
ელიზინისასა, 1801 წელსა დაბეჭდი-
ლსა ჰეტერბურღსა შინა. რომელ-
საც ეწოდების ცნობა სიჩქარით და-
მარხულთა.

ზენ ამას სასარგებლოთსა კანონსა, და
 არა თუ შემდგომ სამისა დღისა, არა-
 მელ თითქმის იმავე დღეს, რომელსადაცა
 მოკვდების მარხვენ, საქართველოში
 მე თვით ვიყავ მხილველი, რომ დი-
 ლას მიცვალებული და მარხეს საღამო-
 ზედ, ამითი სიხანს, რომ ამისთანა შე-
 საქმეწუნებელი შემთხვევითობა მომკლარა,
 დაკიდეს ხშირად მოხდების სხუა და სხუა
 ქალაქთა და სოფლებთა შინა. ამისთვის
 ვაუამეორებ რომ უაქიმოდ, ანუ სანამ
 არ გამოაჩნდეს სიკმდილის ნიშნები, არ
 დამარხვიდნენ. და უმეტეს არიან მოუალოე,
 მსახურნი ეკლესიისანი, რათა ვუ-
 ლს მოდგინედ ფრთხილობდნენ და
 მსწრაფლ არა მარხვიდნენ.

თ ა ვ ი მ ე ს ა მ ე .

ნიშანნი მკუდრად სავარსებდელიანი .

1.) ოდესსა მომაკუდავსა აქუნდეს იუ-
მწალა ყოვლითიყრით ყებრავად იუყალნი,
ვარსა არსა ჩაცკუნყლნი და წმინდანი.
2.) თეითრი თერნი ყოვლისა სკეყლი-
სა, და მწირვდი სიწითლოვ დაწვითა და
ბავეთა .
3.) ყეგრძნობელი სუნთქეა, რომე-
ლიც ოდენ მესამლო არს ცნობად სა-
რკის პირსედ დადებითა, რომლოისავა-
მო, ყევეთყ აქვს სუნთქეა, სარკე და-
იორთქლოების .
4.) მწირე სითბოე ვრძნობელი პირში,
იღლიებ ქეშქ, და მარცხნივ ვარემოს
გყლისა .

5.) მოუწყეს დელი სიღობილე სვეყ-
 ლისა, ოდესცა ეს ნიშანნი ექმნების,
 მაშინ დაუყოვნებელად სათანადო არს
 მიცემად შემწყობისა, შელითა და წასმი-
 თა გამოიბარის შალისა ანუ მაუღისათა,
 ვიდრემდის ვაუთბებოდეს სვეყული და
 სისხლი მოვიდოდეს მოძრავობასა შინა,
 თუმცა ხმარებითა ამით ყოველთა ღონე-
 თათა არა გამოჩნდნენ ნიშანნი სიცოცხ-
 ლისანი, მაშინც არა გგერ არს მახლო-
 ბელ სამისა დღისა დამარხვა მისი, ანუ
 მუნადმდე, ვიდრემდის გამოჩნდებოდ-
 ნენ ნამდვილნი ნიშანნი მკუდრისანი.
 ხოლო გგერ არს, რათა განსაკუთრე-
 ბულს სახლში დაასწყნონ, და ხში-
 რად ყურჩილებდენ საკმელსა და ღვის
 კენკრასა, და განახლებდენ ჭაერსა

ყვეოყ არა არს რომელიმე ამით ნი-
 შანთვანი, მაშინკიდევ საიმედო არს
 მობრუნება მისი . თვით არსებითი ნი-
 შანი სწორედ სიკუდილისა არს სრულ-
 ლიადი მოწყურწლილება სკეულისა სა-
 კსრებიოყრით, გაბერვა მუცლისა, და
 გამოჩენა ლურჯის ხალებისა პატა-
 რა მუცელზედა, პირილამ, ცხვირილამ
 და ვანსულილამ დენა მყრალის წყლი-
 სა, ანუ სისხლისა, და სუნა შკუდ-
 რისა, მაშინკერ არს დამარხვად, ამი-
 სოვს, რომელ ხანგრძლივ დაყოვნებაჲ
 დამარხვისა მაუნებელ არს და უმეტეს
 ცხელითა ადგილითა .

ეგრეთვე საჭიროდ ვრაცხე აქა აღწე-
 რად ამის დილად მაუნებელია ჩვეუ-
 ლებისა, რომელსაჲ აღასრულებენ მრავ-
 ლითა ადგილითა შინა, ოღესცა ავა-

(5 ა)

დმყოფს აღარ გამოუჩნდების, სუნთქ-
 შაჲ, ცემა მაჭისა და გულისა, სახე
 გაუყვიოთლოდების, და თუალები უძრავ
 ექმნების, მაშინ მცირესა ამას ნიშნე-
 ბსა სიკჳდილისას მიღებენ სწორედ
 მკვდრისად, და დაუყოვნებლივ თა-
 ვიდგან ბალიშებს ართმევენ, თუა-
 ლებს ძალად დაუსუჭვენ, და ქუთუ-
 თოებზედ დაწყობენ მანეთსა ანუ კო-
 პიტებსა, და აუკურენ ყბასა, ანუ მიაკ-
 ვრენ პირზედ გაპრტყელობულოს წმინ-
 დას სანთელსა;

ყოველნი ესე გუარნი ქსევანი არათუ
 მასვე უამსა არამედ მეორესა ღღესაჲ
 დიღათ მავნებელ არას, რადგანაც თუნ-
 და მოსაბრუნებელიც იყოს მოუსწ-
 რაფებს სიკჳდილსა.

ამისთვის კეთილ გონიერება მოითხოვს,

რომ სანამ სწორე ნიშნები არ იხილონ
სიკუმდილოსა არ უნდა ესენი აღასრუ-
ლონ, მხოლოდ ამო და უსარგებ-
ლო სავნისათვის, რათამცა ამითი იყოს
მიცვალებული შესაფერს სახის მღ-
ვმოებაში, და არ და რჩეს თუალი ანუ
პირი ღიად.

თ ა უ ი მ ე ს უ თ ე .

სია წამალთა დანივითა, რომელნიც საჭი-
რო არიან მხად ქონებად მოზრუნებისა
თვის წყალში მოშშიყალითა, სოლოდ უნა-
მეცნავეს მუნ სადაც არ არს აქიმი (ა).

ვრათცი, ლეიბი ანუ ღოშაქი, ბალი-

(ა) რადგანაც ქალაქებში აქიმთა აქუთ

(56)

შეზი, საზანი, შეწარი, კალთავი, ანუ
საღამური ქუდი, წინდა მაიჭი, პირ-
სხარცი რვა. მაუდის ანუ შალის
ნაჭრები ათი, ღრუბელი სუთი ნაჭე-
რი, ცილოს ნაჭრები ოცი, წვრი-
ლი ცილოს პარკები სუთი. სამაუა-
რი ანუ ჩაიღანი, ქაბი დიდი წყლის
გასათბობი, პატარა ქაბი ორი, ჩაი-
ნივი თაუის ფინჯნებითა, კოვში ვე-
რცხლისა ანუ ხისა, ორი ღანა დი-
დი და პატარა. მაკრატელი, ბატისა ანუ

სხა და სხა საჭირონი ნივთნი და
იარაღნი, ესე იგი, ელექტრიჩესკის ანუ
ლალუანიჩესკის ჩარხი, ანუ მაშინა,
და სხა ძრიელი წამლები, რუმელთაჲ
უაქიმოჲდ ხმარებაჲ შეუძლებელ არს.

(56)

ქათმის ფრთები ათი კონა , ცალკუე-
 სი , აბელი და წყუნწყობა , სანთელი ქო-
 ნისა , შანღალი და მაყაში , მაყალი ,
 ნახშირი , შეშა , საბერველი , დიდი და
 პატარა . თასი ანუ თაბახი ოთხი .
 ბუშტები ძროხისა , ფილი და ფილოთა-
 ქა ანუ ავანდასტა . ჩიბუხები და თამბა-
 ქო , მახრი . ქალაღი , მელანი და საწე-
 რელი , ნემსი და მაფი , ყვავარი ღორისა ,
 ესე იგი , ჩოთვი . ოყნის იარაღი კა-
 ლისა ანუ მკლისა ბუშტით ვაკეფე-
 ბული , იარაღი სისხლის გამოსაშვები
 ნაშტარი და სხვა .

ძმარი ქაფურისა სამი გირვანქა .

არაყი ქაფურისა სამი გირვანქა .

ყვიი ქაფურისა ორი გირვანქა .

არაყი ღვინისა ერთი თუნგი .

ძმარი ღვინისა ერთი თუნგი :

(59)

შეთი შეითუნისა ანუ სელისა ერთი
ჩარქეი ,

საპონი ერთი ჩარქეი .

ბურნუთი ერთი ჩარქეი .

აბუსტარაკი, ანუ პილპილი ერთი სტილი.

საყრჩოლებელი წამალი ოთხი გირვანქა.

დიდგულის ყუავილი ოთხი გირვანქა.

ქაღვვი ბაღასი ოთხი გირვანქა .

პიგნა ოთხი გირვანქა .

გვირილის ყუავილი ოთხი გირვანქა .

ლოჯმანის კაბლი სამსამი მისხალი

თითოში, თორმეტი შინა

სასუნებელი სპირტი სამსამი მისხა-

ლი თითოში, ოცი შინა.

სასუნებელი მშრის სპირტი თითოში

თითო მისხალი, რვა შინა .

პირიღამ სასაქმებელი წამალი თორმეტი

ქალაღლი, თითოში სამი ხორბლის წონა.

(53)

შაქარი ანუ თაფლი ოთხი გირვანქა.
 მარილი დანაყილი მშრალი ოთხი
 ლიტრა .

საკმარ წმინდა ნაყარი და წყალი.
 აქა აღწერილნი ნივთნი და წამალნი
 არიან მრავალთა თვის დანიშნულნი ,
 რომელნიცა შეინახვიან ხან გრძლივ
 წაუხდებლად .

მხალად უნდა იყოს მშრალს ადგი-
 ლს შენახული, და ყოველს წამალზედ
 დაწერილი სახელი ქართულად, და რუს-
 სულად რუსულის ასოთი. მისედვითა
 ხარჯვისათა უნდა უმატებდნენ რომ
 სრულებით არ გამოელიოსთ .

ესე ყოველი წამლები, და ნივთნი ზა-
 ნდუკში უნდა იყოს ჩაწყობილი ამ კა-
 რაბადინითურთ .

სრულ იქმნა .

შანდუკი ანუ საძიებელი :

ღარიგება ერთა მისთვის, რაგვარის ღა-
რის ძიებითაც უნდა ეცადნენ და მოაბრუ-
ნონ შდინარადამ გამოღებული ვაჟი .

წინა სიტყვაობა .

- თავი ა . ღარიგება თუ როგორც მო-
ყაროთ და მოვაბრუნოთ წყ-
ლიდამ გამოტანილი ვაჟი .
- თავი ბ . გაფრთხილებილათვს შენიშვნა .
- თავი გ . ნიშანნი მკუდრად საგონე-
ბელთანი .
- თავი დ . ნიშანნი სარწმუნოდ მკუდ-
რისანი .

თავი ე . სიაწმალთა და ნიუთთა, რა-
მელნიც საჭირთა არიან მხედ
ქონებად, მობრუნებისა თვს
წყლიდამ გამოდებულთა ვა-
ცთა .

შოკლე

ღარიგება ერისა,

მისთვის თუ ვითარცა ღონის მიება
ახმარონ უამსა დაშხამუისა და კბენი-
სასა ყოველთა რიგთა შხამიანთა და
ყოფიანთა ცხოველთაგან.

К Р А Т К О Е

НАСТАВЛЕНИЕ НАРОДУ

О Средсвахъ употребляемыхъ Отъ
уязвленія и укушенія всякаго рода
ядовитыхъ и бѣшеныхъ животнохъ .

(3)

მ ლ კ ლ ე ვ ა რ ა ბ ა ღ ი ნ ი .
ღ ა რ ი გ ე ბ ი ს ა თ ვ ს ე რ ი ს ა .

მისთვის თუ ვითარნი ღონის მიება
იხმარონ უამსა ღაშხამუისა და კბენისა-
სა ყოველთა რიგთა მხამიანთა და
ყოფიანთა ცხოველთაგან .

გ ა მ ლ ც ე მ ყ ლ ი

აქიმი სპეტრეკლაბიტანოვისაგან

და დაბეჭდილი წარსაგებელითა მისითა
რომელმან 400 წიგნი ვარდასდუა ყუფა-
სოდ დასარიგებლად .

დაიბეჭდა მოსკოვის სინოდის
სტამბასა შინა 1826 წელსა .

შისივს არს ყოფნა სიჭინო,
ვიითარ და სიღ რა ვიხმარო.

* * *

დაწიგება ერისა მისთვის, იყუ ვითარა
 ღონის მიება მოიხმარონ უამსა და
 მხამვისა და კბენისასა ყოველთა რი-
 გთა მხამიანთა და სოფიანთა სხოვე-
 ლთაგან.

წინასწარი წიგნის მიცემა,

ბუნებითის ისტორიით წიგნიღო-არს,
 რომელს მხამიანნი სხოველნი უმეტეს
 იმყოფებიან სხელთა ადგილთა, რა-
 თღენ წაერო უმეტეს სხელს იქმნე-
 ბის, მით უმეტეს საშიშარ არს დაშ-
 ხამუა მათი, ესე იგი, სხუა და სხუა
 გუარითა გუელთა, მორვილთა, ფუტკა-
 რითა, აბლაბუდათა, კორდითა, და სხუა-

თა ესე გჳარსთა .

ესრეთვე სწობილთარს, რომელთ იითი-
 ქმის ყოველნი სხოველნი ქჳსმდება-
 რე არიან ვაყოფებისა და რომელთ იათი
 თვისთი წარმოდგების მათ შორის სო-
 ფი, მიხეზი ამისი უიდრე აქამოდვე არა-
 ვისითი ჩჳსნ, ვარდა დიდისა მრისხანე-
 ბისა . ამაში განისაზღვრების ჰირვე-
 ლად კაცი, შემდგომ სხენი, ჯორი ,
 ვირი, ძროხა, კამბეჩი, ღორი, და უმე-
 ტეს სძირად ძაღლი, კატა , მგელი ,
 მელა , ცურა და სხჳანი, და ითიქმის
 ფრინველნიცა, შენიშნულ არს, რომელთ
 უმეტეს მოხდების სხელსა ზაფხულსა
 სა შინა, და დიდად სივსა სა ზამთარსა
 შინა . სოფი უმეტეს ვარდაულების
 კბენითა სოფიანთა სხოველთათა . სხჳ-

(8)

შპს მოხდების მოცხებითაჲ ქაფ-
 თათა . (ა)

შემცირებისა თჳს ესე ვითართა უბე-
 ლყრებათისა სათანადო არს, რათა სი-
 ფრთხილით ვსწყშბო ღვთ ბაღსა, მინ-
 დორსა , ანუ ნაოხართა და ნაქცევთა
 სახლთა შინა, სადაჲა უმეტეს იმყო-
 ვებთან შხამიანნი ცხოველნი, ეგრეთ-
 ვე არ უნდა იყოს ძალი ღღისით აშ-

(ა) მომხდარა ოღესმე , რომ ერთს
 ღელაკას მგზაურის ვაჟის ტანისამო-
 სი დაუკერებია , რომელიც ცოფიანის
 ძალისაგან ყოფილა დაგლეჯილი ,
 და შემდგომ ვაცოფებულა ის ღელა-
 კაჲ , ამით ჩანს რომ შესებითაჲ შე-
 ვყრების ცოფი ვაჟსა .

(8)

ვეზული, და ოდეს ნახონ ნიშნები აუ-
 ღმყოფობისა მაშინვე მოკლან : ანუ
 დაბან .

არ უნდა განარისხონ თამაშობით არცა
 ერთი წხოველთიანნი, ამის თვის რომელს
 მომხდარა ამით მრავალი უბედურება (ა)
 წამლობა ამისთანას უბედურებითს შემო-
 ხსენებადი თითქმის ერთგვარ არს . მხამი,

(ა) არს მრავალი მაგალითი, რომ, რომ-
 მელთაჲ წყოლიათ პატარა ძაღლები
 და თამაშობით განურისხებიათ და გა-
 ბრახიანებულთი უკბენიათ და მით გა-
 წოფებულან . ეგრეთვე არის მაგალი-
 თი რომ ყმაწვილის თვის თამაშობაში
 ეკბინოს მამალს ქათამსა და მით გა-
 მოსჩენოდეს წოფი .

რომლისაჲცა ცხოველისა იყოს, შესუ-
 ლი კაცის სვეულშია, არა უნდა მიუშვას
 უმეტესის მოქმედებისადმი და მათგან-
 ლობისა, და რომელთაჲცა წამალით აქუნდეს
 მსწრაფლის შემწეობის ძალი და მხამის
 გამოტანა და გაქრობა და უყოვნებლად.
 უნდა იხმარონ: საყვარელთა მემამუ-
 ლეთა ჩემთა ვიცოდით რა ამის საგ-
 ნისათვის, რომელი არა არს წიგნი
 ზუნებდითსა ენასა ზედა ჩვენსა, მოუ-
 ლედ ვრაცხე მე თაჳი ჩემი აღწერად ამის
 დარიგებისა, და დაუბეჭდე წარსაგებუ-
 ლითა ჩემითა, და უმეტესის სარგებლო-
 ბისა ივის 400 წიგნი დაუნიშნე უფასოდ
 და სარიგებლად, რათა მით დაგიმტკიცოთ
 თქვენს სიყვარულთა ჩემი სარგებლობისა
 ივის საზოგადოებისა. პ. კლაპიტანოვი.

თ ა ვ ი ა .

წამლობისა ივს გჷსლოისაგან დაშხა-
 მულოთა .

ნაკბენისაგან გჷსლოისა მსწრაფელ გჷ-
 ჩნდების კაცსა ნაკბენს აღვიღს მჩხ-
 ჷელტელი ტკივილი . ჰირველად აუწი-
 თლდების , და შემდგომ ვალურჷდუ-
 ბის . სიუდების , და სიმსიუნე ვანურსე-
 ლდების . გრძნობს უძლოურებასა , სი-
 წივესა . მოსდის ცივი ოფლი , გულის
 წუხილი , გლღის თრთოლა , და გუ-
 ლის რევა : და ივნირ მსწრაფლისა შე-
 წევნისა ჰკუდების .

წამლობა . უკვიოუ ნაკბენს აღვიღს
 შესაძლო იყოს , სითანადო არს დაუ-

ყოვნებელად ამოჭრა მისი, ანუ და-
 წვა გახურებული რკინითა, ანუ მო-
 ჰვიდონ კოტოში, ვინა წყობელთაგან,
 ანუ მოიღონ კირი და საპონი ათათი
 მისხალი აურიონ მშრალი უწყლოდ
 ერთმანეთში, და ნაკბენს ადგილს და
 აღწან, რომელიც დაწყლოებებს. ამით-
 ვანი რომელიც იხმარონ უნდა ესა-
 ღნენ, რომ მალე არ გაუძიელონ, და
 მაინც თორმეტ დღემდინ ჩირქი უნდა
 სდიოდეს, დღეში ორჯელ წყლოებს
 უნდა ურეცხდნენ მარის-წყლითა,
 ანუ წყალში გამდნარის ნიშადურიითა,
 და აღებდენ ამ მალამოსა უნდა. მოი-
 ღონს ხუთი მისხალი წმინდა სანთე-
 ლი, ერთი ფინჯანი ზეითუნისა ანუ
 სელის ზეითი, და დაადნონ და გაურიონ

(ივ)

შიგ წმინდად დანაყილი ჰილპილი ერთი
მისხალი, ანუ შპანსკის მუხი, და
შიჩუარზედ წასმული წყლულზედ დად-
ვას დღეში ორჯერ; ესრეთვე
უნდა დააღვეინოს დღეში ორჯელ
ორორი კოვში კარგი ზეთუნის ანუ
სელის ზეთი, (ა) და გამობარი წაუსვან
დღეში სამჯერ ნაკბენსა და სრულს ტან-
ზედა. მცხოვრებელნი ცხელითა ადგილითა
შინა, ამტკიცებენ დიდს მარგებლობასა
თუ შესაძლო იყოს იმ გველის მოკუ-
ლა, ანუ სხვისა, დაჩეჩქვილი დაადონ
მსწრაფლად ნაკბენს ადგილზედა. ოფ-
ლისათვის წამლად უნდა ასმევდნენ დღე-
ში ორჯელ ჩაის მსგავსად ვაკეიებულს

(ა) თუ ზეთი არიყოს უნდა იხმაროს რძე.

(იღ)

დიდგულის ანუ გუბილის ყვავილსა,
 ეგრეთვე დილას საღამოს მუხუდოს
 ოღენი ქაფურაი უნდა დაფხვიკონ დი-
 დგულის ყვავილის ჩაით დააღვეინონ.
 და იუ მღია არა ჭქონდეს უნდა და-
 აღვეინონ ხაშხაში ჩაის მსგავსად გაკე-
 თიებული დაწორლის ღროსა, ერთი ანუ
 ორი ფინჯანი. იუ ყაბხად იყოს მაშინ
 აჭამონ რვა მისხალი მანანა ანუ მოხარშ-
 ული და გამორწყვილი ჭანჭურაი დააღ-
 ვეინონ, ორი, ფინჯანი ანუ მისცენ ოცნა
 ნელითბილის ძროხის რძისა, ანუ ნე-
 ლითბილს წყალში გარეულის ზეიოსა.
 არცერთი მაგარი სასმელი და ღვინო
 არ უნდა დააღვეინონ, წყლის მაგიერ
 ღამონით ან სხვის რომელითაჲმე მუავით
 შეხვეებული შარბათი უნდა ასვან.

(19)

საჭმელი უნდა იყოს მსუბუქი და ად-
 ვილად მოსახლეობელი და ზომიერი ,
 და არ უნდა ვაყიონ სნეული .

თ ა ვ ი ბ .

წამლობისათვის დაშხამულია მორიელ-
 თივან და სხუათი მავნებელი ბუხთი .

მორიელისაგან ნაკბენს ადვილს ვაჩ-
 ნდების მყარე სიწითლე და სიმ-
 სიუნე , შემდგომ ვადიდების , და
 საშუალო გაშუდების, რომელიც ადვი-
 ლი არის ნაკბენი . სნეული გრძნობს
 ტკივილსა, სიცივესა, სლოკინსა, გუ-
 ლის რევასა , ირთილსა და მსგავსთა
 ამათთა სიძნელითა , შესაბამად ცხელი-
 სა ჭაერისა, და ძლიერად მავნებელისა

(13)

მხამისა, მიხედვისამებრ ჭაერისა, და
 მხამიანობისა მორიგლოთისა. თუ სამი-
 შარი იყოს ნაკებნი მამინვე უნდა და-
 სწონ წყლოყლი, ისრე როგორც ვვე-
 ლისათვის სწერია, და თუ არა, უნდა მო-
 იღოს თითო მუჭა თქვილი და დანაყუ-
 ღი სელი მოხარშოს წყალში და თბილ
 თბილი დაადონ, ანუ პურის გული რძე-
 ში მოხარშული. და დღეში ორჯელ
 უსვედენ თბილს ზეითუნის ანუ სელის
 ზეთსა ნაკებნს და მის გარემო აღვი-
 ლსა, და ასმევდენ მასვე დილა-საღამოს
 თითო კოვსსა. საბერძნეთსა და სი-
 ცილიაში, თითქმის ყოველს სახლში
 აჭერენ მამით მორიგლსა, და ჭყრიან მი-
 ნაში, და ასხმენ ზედ ზეითუნის ზეთსა და
 ინახვენ ხანგრძლივ მხეში დადგმულსა,

(18)

და ღმრისა ვისასმე კბენისასა უსმენ
 მას ნაკმენს ადგილზედა. და ესრეთვე აკე-
 თებენ თვითრეულად ყოველი მხამიანი
 ბუხთიან წამლად რომელსაცა ეწოდების
 მომჩინი ბალახინი. სოლო სხვათა ბუ-
 ზთა თვს, რომელნიც მხოლოდ კბე-
 ნით დაასიუებენ ნაკბენთა ადგილთა, და
 არა აქმსთ დიდი საშიშროება, ესე იგი,
 ფუტკარი, აბლაბუდა, კოლო, და მსგა-
 ვსნი ამათნი, მაშინ უნდა ბანდენ და-
 სიებულის ადვილს ძმრითა, და უსვემ-
 დენ ზეითუნსა ანუ სხვას ზეთსა,
 ეგრეთვე დაადვან დაჩეჩქვილი ოხრ-
 ხუში, ანუ ყინული, მარილ-წყალის
 წასმაც კარგი არის, და ფარგზობა
 სასმელ საჭმლითა ისრე როგორც პი-
 რველს თავში სწერია.

თ ა ვ ი გ .

აღწერისათვის დასაბამია ნიშნებია, რა-
 მელთადა მიერ შეიძლება ცნობა ცო-
 ფისა, და თვით ვაცოფიანებადა ძალთა.

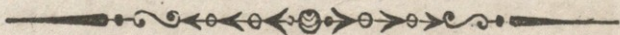
ყმგობის წამლობისა და სასარ-
 გებლოდ ქსევისა თვის, საჭირო არს
 ცნობა ყოველთა მათ დასაბამია ნიშ-
 ნთა ცოფიანობისათა. ყვეთუ ძალთა
 ყვესრად მოწყენილი დამწყხარე შე-
 იქმნება, და განძორებით დაიწყებს წო-
 ლსა, არა ჭყეფს, დამხოლოდ ღრინავს
 მწოლარე გამვლელს გამოვლელთა ზე-
 და, არა სჭამს და არცა სვამს, გამოი-
 ცვლის ხმასა, და შეერთავს, სიარული არა
 აქმს სწორეთი, და დადის მიუზრალსავით,

(ი თ)

ეს ნიშნები სოფიანისა არის ; და მა-
შინვე უნდა მოკლან ანუ მაინც უნდა,
მაგრად დააბან, რომელსაც უამითი უა-
მად დაუწყებს სოფიანობის მომატე-
ბასა, თჳალგები შეექმნება ამლურეუ-
ლი, უმოდრიაო, საშიშარი და ბეწვი აუდ-
გების, თაჳი მოეშვების, ენა ნახეჳ-
რამდინ გარეთ გამოუჳარდების, და
ქაჳი გამოხდის. (ა) კუდი ექმნება
ქჳელს ამოდებულო, ველარ იწნობს თა-
ვის პატრონსა, ექსეჳა თაჳის სახლსა,

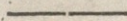
(ა) ეს ქაჳი რომ წაუსონ გარ-
ცს ანუ პურის ნატეხსა და მიუგდონ
ძაღლსა, არათუ სჭამს, არამედ დიდის
შიშით და ყეჳვით გაექსეჳის. ამითიჳ
იწნობის გასოფიანება ძაღლისა.

მიეტევა ხან იქით და ხან აქეთ, და
 ღინც მოხუდება ჭებენს და ჭკლეჯს,
 და შემდგომ იწყებს შიშსა წყლისასა.
 რომლის მიხეზითაც უმეტეს გამკეც-
 დების, და უკანასკნელ მალე მოკწყდე-
 ბის. ოღესმე არ გუიჩვენებს ამისთა-
 ნას ნიშნებსა და ისრე მსწრაფლ ერთი-
 ანად გაყოფდების და მოკწყდების რა-
 ვორც ძაღლი, ეგრეთვე სხვანი მკეცნიცა.

თ ა ვ ი ღ .

აღწერთათივს დასაბამთა ნიშნებითა, რა-
 მელთაცა მიერ შეიძლების ცნობა ცო-
 ფისა, და თვით გაყოფიანებაცა კაცისა.

ოღესცა უკბენს კაცსა ცოფიანი ძა-
 ღლი, ანუ სხვა ცხოველი, მაშინ

(კ ა)

რომელთაზე მალე გაუმთიელდების ნაკბენი ადგილი, და გვიან გამოაჩნდების სნეულების ნიშანი, ასრე რომ ორმოც დღემდინ, და მომხდარა რომ წლამდინაჲ დაფარულიყოს, და მასუკან გამოსჩენოდეს, და რომელთაზე მალე გამოაჩნდებისთ, მიხედვისამებრ ფიცხელ გაცოფიანებულისა ცხოველისა. და მისგან ნაკბენისა ადგილისა.

სიძინელი ესე სნეულება გამოჩნდების ესრეთ. ნაკბენს ადგილს დაუწყებს ტკივილსა, გაუსიუდების, და თუნდ შეკრული იყოს წელსული, კელმეორედ გაიხსნების. და დაუწყებს დენასა მერალისა და მოწითლოს ჩირქისასა, მასვე უამსა გრძნობს სრულის სკეულის სიმპიმესა, უტვირთიველს მწუხარებასა,

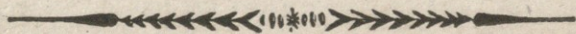
(კ ბ)

განუწყვეტელს სიცივესა, სიძნელესა
სწინიქვისასა. ძიღსა შეფოთიანსა, და
საძიძარია სიხრმებოი. ოღესმე ვრძნ-
ობს ტკივილსა ყელისა და შინაგანთა-
სა, მოხდის ცივი ოფლი, ყოველი ესე
ნიძნები ვწყაწნობებენ რომ სწყლოსა
აქვს მიღრეკილება ცოფიანობისადმი.
და ოღესცა ამით თანა შეგროიდების მო-
ყომენელი წყურვილი და სიხმე პი-
რისა, მსწრაფლ დაიწყებს ზიზღებასა
წყლისასა, და ყოველთა სასმელთასა, და
შემდგომ იქმნების იგი მისთვის დი-
დად საძიძარ, ესრეთ რომელ ზიღვა
და ხსენებაცა წყლისა მოიწყაწანებს მას
დიდსა ძრწოლასა და მწყახრებასა ში-
ნა. ხმა გამოეცვლების და ოღესმე
სრულიად მიეღების, მიეცემის ნდრმა

სირბილისა, მიეცემის უგონებობასა
 შერთებულსა ცოფიანობისათანა, მა-
 შინ გარემო აფურთხებს, და მახლო-
 ბელ მღვთმარეთ კბენას მეცადინოებს.
 სახე და თქალნი აქვს მას გაწითლე-
 ბულნი, და შესახედავიცა სძინელი (ა)
 ყბედურნი ესე სნეულნი, ხშირად
 სწობენ მომაუაღსა მათ ზედა ძალსა

(ა) რომელნიც ამბობენ, ვითამც
 ცოფიანი ვაწნი წყეფდენ, ანუ იმათის
 მუცლიდამ ისმოდეს ყეფის კმა, ანუ
 დაწყრიდნენ ლეკუშსა, და მსგავსთა
 ამისთა, ეს სხვა არა არისრა როგორც
 სასაცილო ზღაპარი. თითქმის სრულ-
 ღიად მცხოვრებნი აზრისანი არიან ამი-
 სთანას ცთომილებამია.

ცოფიანობისასა, და წინასწარ სიხოვენ
 მახლობელს მდგომარეთა მორიდებასა.
 ესოდენ ძლიერ არს სნეულება ესე,
 რომ ცდილობენ იუყ შეიძლოს სი-
 კრძღილსაყ თაუისა ივსისასა. და ფი-
 ცსელითა ცანჯკუითა ჭკულებიან, რომ-
 გორსა ნაკბენნი ცოფიანთაგან ცხოვე-
 ლთა, ეგრეთვე შესებით ვაცოფებუ-
 ლნი, და ოდესმე ივნიერს ყოველითა
 წინასწართა ნიშნებთა ცოფიანობისათა,
 ყუერაღ ვაცოფლებიან.

თ ა უ ი ე .

წამლობათა ივს ცოფიანთაგან ცხო-
 ველითა ნაკბენთა ვაცთა .

სნეულება ესე მოითხოვს დიდს

(36)

მზრუნველობასა და მოვლასა საშიშრო-
ებისა მეზრ თვისისა. სწეულება ესე
გინიყოფების ორს სახედ, პირველი
არს წყნარი და თითქმის დასაბამში
არა საშიშრად სავიწებელი და მო-
სათმენი, მეორე არს საძინელი, და ძნე-
ლად მოსათმენი ტანჯვა, რომელიც
გამოჩნდების შემდგომ რაოდენთავე
უამთა ვარყოფებითა. ამისთვის წამლო-
ბა ვანიყოფების ორად. პირველი
არს უჩინებულოესი, სასარგებლო, და
საიმედო, რომელიცა და იცავს ვასა
უშორეს ვანურსელებისა სკეულოთა
და სისხლსა შინა მხამიანისაგან წო-
ფისა, რომელიცა არს საიმედო წა-
მლობა. მეორე არს წამლობა ვა-
წყოფებულისა, და არა ეგოდენ საიმედო.

(33)

პირველად, ცოფიანის ცოხიველისაგან
 ნაკბენს კაცს მაშინვე უნდა ვახდონ
 ტანისამოსი, და წყალში ჩაყარონ და
 რაოდენსამე ხანს წყალში ეყაროს სი-
 ფიციხილისათვის, რომ წყალმან ვარგე-
 წხოს იყო მოსცხებია რამე ცოფია-
 ნის ცხიველისაგან, ანუ დაწვან. მე-
 ორე, ნაკბენი მაშინვე უნდა ძრიელად
 გამოიწყროს, სიფიციხილით რომ კელს
 არ მოეცხოს და სისხლი გამოვიდეს.
 ანუ დასეროს, ანუ მოჭკიდოს კოტო-
 ში, გინა წყობლება. მესამე, შემ-
 დგომ წყალში აურიოს სპონი, ნი-
 შადყრი, ანუ მარლი, და იმითი კა-
 რგად გაბანოს დაჭრილი, და დასწვას
 ძრიელად ვახურებულის რკინითა, ასე
 რომ ნაკბენი და ვარგეშემო მისი, და სი-

(კ მ)

ღრმე ნაკმენისა, და თუ ჭქონდეს სა-
ღმე გავაზული ანუ გაფხაჭნილი
აღვილი სრულუბითი უნდა დასწვას, ანუ
ამოეჭრას . და თუ აღვილი ნაკმე-
ნისა ამაების ნებას არ აძლევდეს,
მაშინ აღუდებული ზეითი დაასხან, ანუ
ცხარი კირი მშრალად დაუწყლოდ
სამონში არეული დაადვან . მეოთხე,
ამაების აღსრულების შემდგომ მე-
ორეს დღეს დაადვან წყლოულზედ ვს
მალამო . უნდა მოიღოს ექვსი მი-
სხალი წმინდა სანთელი, ერთი ფინჯანი
ზეითუნისა ანუ სელის ზეითი, და დაად-
ნონ და შიგ აურთონ წმინდად დანაყი-
ლი ორი მისხალი ჰილოპილი, ანუ შხა-
ნცკის მუხი, სქლად მხუარზედ წაუ-
სონ და დააკრან წყლოულზედ, და ნახევარ

(38)

დღეს ედოს, და შემდგომ აღებისა იუ
 აბურსებოდეს მაკრატლით მოსჭრან,
 და დღეში ორჯელს ერბო წასმული
 ჭარხლის ფოთოლი, ანუ ცილოზედ
 წასმული ეს მალამო (ა) დააღვან.
 მესუიე, როდესაც დაჩირქდეს, მა-
 შინ უნდა ეცადნენ რომ ორმოცს-
 დღემდინ და უმეტესა წყლსული არ

(ა) უნდა მოიდოს ყვითელი წმინ-
 და სანთელი, თეთრი ფისი, ანუ კევი
 თითოსი ნახევარ გირვანქა, დამდნარი
 ღორის ქონი და ზვითუნის ზეთი, თი-
 თოსი თექვსმეტი მისხალი, და სულ ერ-
 თად დააღვან მძირეს სვესლზედ, რო-
 ცა დაღნეს გადმოიდოს და ყრითს სა-
 ნამ ვაყიუდებოდეს, და ისე იხმაროს.

(კო)

გაუმთავრობ, ამის ივს უნდა წყლუ-
 ლში ჩაუდვან სერსუი, ანუ წმინდა
 სანთელი პილპილ არეული, და ზემო
 აღწერილი პილპილ არეული მალამო
 აღვან, და ღღეში ორჯგელ გამოუცუ-
 ლიღნენ და ძმრით ჰბანდნენ . შეექუსე-
 თუ ვინცოდა არის დაუდევნელობით
 ნაკბენი გამოვლოებოდეს, და საიჭველი
 იყოს, რომ სოფიანს ეკბინოს, მაში-
 ნვე ნაკბენი უნდა დაუწყლოლონ და
 ზემო აღწერილი წამლოდა ყველა აღა-
 სრლოლონ, იორემ გამოჩენის შემდ-
 გომ უსარგებლო იქმნება . შექვიდე,
 თუ სნეული სისხლ მომატებული და
 სრლოლის წლოსა იყოს ზომიერად სი-
 სხლი გამოუშვან . შერვე, ყოველს ღღეს
 მიუკლოებამდინ ფეკები თბილს წყლოში

(ლ)

ჩაუღვან . მეცხრე, ეგრეთვე დღეგამო-
შვებით ოცნას მიცემდენ თბილის რბი-
თა ანუ თბილის წყალში არეულის
ზეითთა . მეათე, ეგრეთვე უნდა უსუვე-
მდენ ყოველ დღე როგორც წყალუ-
ღზედ, ეგრეთვე მივლს ტანზედ თბი-
ლის ზეითუნის ზეთსა, და თუ ქაფურს
ვაურევენ უმჯობესია, და დღლა-
ზედ უნდა თითო ვარჯი ზეითუნის
ზეთი ასვან . მეთერთმეტე, ეგრეთვე
დღლა საღამოს უნდა სერსვის ოდენი
ქაფური დაფხვიონ და აურიონ დიდ-
კულის, ანუ გვრილის ჩაიშია და
ასრე ოროლი ფინჯანი ასვან ოფ-
ლის მოსასვლელად . მეათორმეტე, წყ-
ლის მაგიერ უნდა ასვან ქერის წყა-
ლი, ანუ ტყუხტი მოხარშული, ანუ

(10)

წყალი ღიბონ ვარეული , ანუ მზარ
 ვარეული . შეასამეტეო, დიდად აქებენ
 ამ სნეულებისა თვს ახლად ნაბოუნს
 ბალახსა , რომელსაც ჭქვან, ვადენოი
 შილინ, ანუ ჩისტყუხა. რომელიც აფ-
 თიაქში იყიდების, ამ ბალახისა უნდა
 შოიღოს წმინდად დანაყილი ნახევარ
 მისხალი, და კარაქ წასმუღს ჰყრზელ
 შოყრილი დილა საღამოს შეაჭამოს
 ხუთს დღეში ერთხელ ამტკიცებენ რომ
 ცოფ გამოჩენილსაც დიდად არგე-
 ბდეს , ამისთვის უნდა ოდესმე ამ-
 ლეკდენ ამ წამალსა. შეითოიხმეტე, დიდა
 ფარეში უნდა ჭქონდეს სნეულისა, და ყო-
 ველს მაგარსა, ცხარსა და მხურვალეს
 სასმელ საჭმელს დიდად უნდა ერი-
 დებოდეს. მსუბუქსა და ადვილად

(ლბ)

მოსანელებელს საჭმელს მიიღებდეს, და
 მასცა ზომიერად. შეათიუთხმტე, ეგრე-
 თვე უნდა მხიარულებდეს, სვირნობ-
 დეს, და შექცეოდეს. (ა) შეათექსმეტე.

(ა) რაოდენსა მაუნებელ არიან მა-
 რადის შიში და სასო წარკვეთილება,
 და უფროსდა ამას სნეულებასა შინა,
 ჩუენ ვიხილათი მრავალთა უბედურთა
 მაგალთა აღწერილთა წიგნთა შინა.
 ვრთისა რომელისამე აფიცრის თვს ეკ-
 ბინა ძაღლს, რომელიც სრულებითი არ-
 იყო ცოფიანი, მაგრამ აფიცარს დი-
 დათ შემინებოდა და სასო წარკვეთი-
 ლებაში შესულიყო, რათივან ეგონა
 რომ ცოფიანი ძაღლისაგან არის ნა-
 ვბერი, იუმცა მრავალნი არწმუნებდნენ

შემდგომ ორის თვისა, ნუღარას ჩა-
 უღებენ წყლულში, რომ თავის თავად

რომ არიყო ცოფიანისაგან ნაკებნი, მა-
 გრამ არ ერწმუნებოდა მათ, და სულ
 მას ფიქრობდა რომ ვაცოფდება, და მარ-
 ილად შემდგომ რაოდენისამე უამის
 გამოაჩნდა ნიშნები ცოფიანისა და მით
 მოკვდა კიდევ. ამით ჰსჩიანს, რაოდენ
 საუნებელად მოქმედებს სამწყხარო ფი-
 ქრი და ძალ უბს განმრჩობლებად და
 თითქმის შობად სნეულობისა. წინა-
 ღმდეგ ამისსა არს მაგალითად ვაცო-
 იგი, რომელსაჲ სწორედ უკბინა ცო-
 ფიანმა ძაღლმა, და მან შეურაცხწყო-
 ყოველი ძიძი, და არა რადიმესა საუნე-
 ბელსა ფიქრობდა, და აქუნდა სამარადისო

გამოეღდეს, მხოლოდ უმარლოვს ვა-
 რაქს უსვემდენ და თბილის წყლით
 დაბანდნენ.

მეორე წამლობა რომელიც არს სრუ-
 ლად გასოფებულია, მე დაუტევე აქა-
 აღწერა მისი, ამისივს, რადგანაც არ არის
 ეგოდენ იმედი მორჩენისა მისისა, და
 კიდევ სმარობენ მაშინ ექიმნი საშიშარ-
 თა და მაგართა წამალთა, რომელთაც სმა-
 რებაჲ გარდა მუნ მეოფობისა აქიმთასა
 შეუძლებელ არს, ესე იგი, თრიაქისა, მუ-
 შკისა მაგრის ფსულაბისა და სხუათა. ამავე
 წამლობათა მიეწერების იგიცა, რომელს
 იტყვიან, ვითომც იგი ოდეს დაიწყებს

მხიარულება, და მით განდევნა მან საში-
 შარად მოსალოდებელი ესე სნეულება.

სწეული წყლისაგან შიშსა, მაშინ უე-
 ცარი ჩაგდება, ანუ ზედ დასხმა წყ-
 ლისა, მარგებელი იყოს.

თ ა ვ ი ვ .

გაფრთხილებისა თვს

ყუნდა გუაქუნდეს სიფრთხილე, რომ
 სადაც იმყოფებოდეს გაცოფებული
 კაცი, ანუ სხმა ცხორველი, ის სახლი და
 სხმა ყოველი. მახლობელი ნიუთნი,
 რომელითაც ცოფიანი შესებოდეს, რა-
 თუნ შესამლოიყოს განსწმინდონ
 და ვარეცხონ ვირის წყლითა, ანუ მა-
 რილწყლითა, ანუ მშრითა, როგორც
 ნიუთნი, ეგრეთვე სახლი და სახლის
 კედლები, და მომკლელნი სწეულისანი

იბანდნენ მშრით ქელებსა .

ეგრეთვე უნდა ფრთხილობდნენ, რომ მოკლული ცოფიანი ცხოველი არ იყოს გადაგდებული, რადგანაც მსწრაფლ დიდათ აყროლდების, და მისი სუნი მაუნებელი არის . და იქნება კიდევცა რომელმანმე ცხოველმან შესჭამოს მძორი იგი, და მით გაყოფდეს, ამისთვის საჭირო არს ღრმად მიწაში დაფლვა მისი .

სრულ იქმნა .

წანდუკი ანუ სამიებელი .

ღარიგება ერისა, მისთვის, თუ უითრად
ღონის მიება მოიხმარონ უამსა დაშ-
ხამვისა და კბენისასა ყოველთა რიგ-
თა შხამიანთა და ცოფიანთა ცხოველ-
თა მიერ .

წინასწარ ცნობის მიცემა .

თავი ა . წამლობისათვის გჷელოსაგან
დაშხამულთა ,

თავი ბ , წამლობისათვის დაშხამულთა
მორიგლთაგან და სხუთა
მაუნებელ ბუხთა ,

თავი გ . აღწერათათვის დასაბამთა ნა-
შნებთა, რომელთადა მიერ შე-
იძლეობის ცნობა ცოფისა, და
თვით გაყოფიანებადა მადლთა .

თავი დ . აღწერათათვის დასაბამთა ნი-
შნებთა, რამელთაჲა მიერ
შეიმღებოს სწობა სოფისა
და თვით გასოფიანებაჲა
კაცისა .

თავი ე . წამლობათა თვის სოფიანთაგან
ნაკებნთ კაცთა .

თავი ვ . გაფრთხილებისათვის . შენი
შენა .

ქართული
ლიბრერთაშ